

การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรม
ในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
THE PEOPLE'S SATISFACTION TO DHAMMA PRACTICE IN
DHAMMA PRACTICE CENTER OF RATCHABURI PROVINCE NO.18.

พระมานัส จานิสฺสโร (อุ้นเรื่อน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรม
ในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

พระมานัส จานิสฺสโร (อุ้นเรือน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE PEOPLE'S SATISFACTION TO DHAMMA PRACTICE IN
DHAMMA PRACTICE CENTER OF RATCHABURI PROVINCE NO.18.

Phra Manut Tanissaro (Aoonruen)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E.2012

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

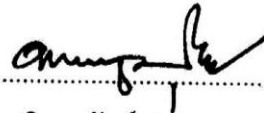
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง
“การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ราชบุรีแห่งที่ ๑๘” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

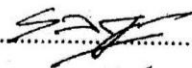
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

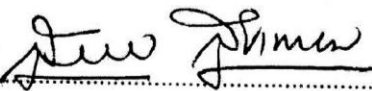

(พระครูปริมาณรักษ์, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล)

กรรมการ

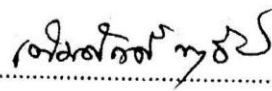
(ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(อ.ดร.พิเชฐ ทังโต)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ

อ.ดร.พิเชฐ ทังโต

กรรมการ

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระมานัส ฐานิสฺสโร

พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ้นเรือน)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
- ผู้วิจัย** : พระมานัส ฐานิสฺสโร (อُنเรือน)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
 - : อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต, พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pub.Admint.)
 - : ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, ปก.ศ., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ (๒) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานหรือประสานวิธีโดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมใน สำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative + Attire Research) จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Intertie) จำนวน ๕ คน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม, ด้านรูปแบบการอบรม, ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากรอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ, อายุ, อาชีพ และระดับการศึกษาของประชาชน มีผลทำให้ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง

๓. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ได้แก่ (๑) ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม ได้แก่ จัดตาราง หรือแผนที่นั่ง เวลา ปฏิบัติธรรม มีการระบุหมายเลขเพื่อความเป็นระเบียบ , จัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้ที่ต้องการ มาลงทะเบียนปฏิบัติธรรม ให้สามารถเข้าใจและลงทะเบียนได้ง่าย และควรจัดสถานที่เพิ่มหรือถ้าจัด ไม่ได้ ก็ไม่ควรรับผู้เข้ารับการอบรมมากเกินไป (๒) ด้านรูปแบบการสอน ได้แก่ ควรสนับสนุนให้ พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง , เจ้าสำนักปฏิบัติ ธรรมควรจัดให้มี การอบรมเทคนิคในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม และ ควรให้การ สนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาจารย์ร่วมกันจัดทำเพื่อ เผยแผ่ใน ระดับอำเภอ เป็นต้น (๓) ด้านเนื้อหาสาระ ได้แก่ ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการ บรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคใน การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม และควรปรับปรุงเนื้อหาให้เข้าใจง่าย และเข้ากับ สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถปฏิบัติได้ (๔) ด้านวิทยากร ได้แก่ วิทยากรควรมีการอบรมเพื่อให้ สามารถตอบปัญหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมถามได้ทุกคำถาม , วิทยากรควรเตรียมความพร้อมให้พร้อมที่จะ สอนการปฏิบัติธรรม และวิทยากรควรพร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทน ไม่เบื่อหน่าย

Thesis Title : The study of People's Satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18

Researcher : Phra Manut Tanissaro (Aoonruen)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D., (Pol.Sc.)

: Dr. Phichet Thangto, B.A., M.A., Ph.D. (Pub. Admint.)

: Asst. Prof. Dr. Termsak Thong-in, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

Date of Graduation : 12 November 2012

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study the level of people's satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18, 2) to compare the people's satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18, classified by personal status, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions to meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18. This research study use mixed methodology research by quantitative research, field study with sample of people who came to practice meditation in Meditation Centre. The tool for collecting data was the questionnaire is both closed and open-ended. The Researchers used in data analysis were the frequency, percentage (%), mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), test the hypothesis by testing the value F-test, one way analysis of variance and least significant difference or LSD, and the qualitative research by documents analysis, in-depth interviews for 5 key informants.

The findings of this research are as follows:

1. The people's satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18, was found that overall in high level at mean of 4.31, when considering the separation aspects has found that the facilities used for training, the form of training, the content, and the lecturer in high level all aspect.
2. The comparison the people's satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18 with different personal status was found that the personal status with gender, age, the occupation, education level of people has results not different - this does not match the hypothesis.

3. The suggestions about the people's satisfaction toward meditation practice at the Meditation Centre of Ratchaburi province No.18, include: **(1) the facilities used for training** have the seats to practice should be required number of seats to follow the orderly, should have the support staff to the registration form, and should be added the facilities used for training or not should get a training too, **(2) the form of training** have should be encouraged the monks to use the media for narrative to be interesting of peoples, manager should be provide technical training in the use of tools and equipment to help training, and should provide support to the print media to the propagation of Buddhism may cooperate in level the district, **(3) the content** have should be encouraged the monks to use the media for narrative to be interesting of peoples, should be manager provide technical training in the use of tools and equipment to help training, and should be the content easy to understand and comply with the current situation to practicable, **(4) the lecturer** have the lecturer should be trained to be able to answer any questions asked by the practice, should prepare to teach and practice, and should be ready to listen to the various questions of the people who came to practice.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม , อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต และ ผศ.ดร.เดิมนัดดี ทองอินทร์ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ พระครูปริมาณรักษ์ , รศ.ดร. และ ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณ พระมหากังวาล ธีรธมโม, พระมหาฉัตรชัย ชยสถานเมธี, พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตโต, ผศ.ชัชชัย ไชยสา และ อาจารย์ วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ นายวินัย เชิงสวย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง , นายสหัส อุ่นเรือน รองนายกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, นางวันเพ็ญ ศิริพิน รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, นายนพพร ดอนคำไพร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ และคุณครูจรรยา สายหิมา ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเนียด , พระครูสิกขกิจธำรง เจ้าอาวาสวัดหนองตาเนียด และพระครูวิบูลกิจสุนทร เจ้าคณะอำเภอจอมบึง เจ้าอาวาสวัดวาปีสุธารวาส ที่อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี และขอขอบคุณ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธมหาบัณฑิต และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และได้รับความเมตตา อนุเคราะห์จนทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอบคุณเพื่อนๆ หน่วยวิทยบริก ารคณะสังคมศาสตร์ จังหวัดราชบุรีทุกรูป ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และให้ความช่วยเหลือในเรื่องของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้พร้อมทั้งกำลังใจ

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอปปบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งคณะญาติโยม วัดนางพิมพ์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ ทั้งหมด ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน และผู้ถวายข้าวทุกทัพพีตลอด ระยะเวลาที่ดำรงเพศสมณะมา

พระมานัส ฐานิสโร (อุนเรือน)

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๑)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๒)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๔
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ	๖
๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ	๖
๒.๑.๒ ความสำคัญของความพึงพอใจ	๗
๒.๑.๓ องค์ประกอบของความพึงพอใจ	๘
๒.๑.๔ ขอบข่ายของความพึงพอใจ	๙
๒.๑.๕ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ	๑๑
๒.๑.๖ ทฤษฎีการสร้างความพึงพอใจ	๑๑
๒.๒ หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม	๑๔
๒.๒.๑ คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม	๑๗
๒.๒.๒ รูปแบบการปฏิบัติธรรม	๒๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๒.๓ รูปแบบการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรม	๓๕
๒.๓ บทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด	๓๙
๒.๓.๑ พระสงฆ์มีภารกิจสำคัญ ๖ ด้าน	๔๐
๒.๓.๒ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด	๔๐
๒.๓.๓ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม	๔๒
๒.๓.๔ การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด	๔๓
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๕
๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ	๔๕
๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติธรรม	๕๐
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๗
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๒
๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๓
๔.๒ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘	๖๔
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๖๙
๔.๔ ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘	๗๖
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘	๘๐
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge)	๘๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๑ สรุป	๘๖
๕.๒ อภิปรายผล	๘๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๘๕
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๘๕
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๘๖
บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	๑๐๒
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๐๓
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๐๙
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๑๒
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๑๕
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๒๓
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๓๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๖๓
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม	๖๔
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	๖๕
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการอบรม	๖๖
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ	๖๗
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากร	๖๘
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามเพศ	๖๙
๔.๘	การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามอายุ	๗๐
๔.๙	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านวิทยากร	๗๑
๔.๑๐	การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของ ประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามอาชีพ	๗๒
๔.๑๑	การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๗๓
๔.๑๒	ผลการทดสอบสมมติฐาน	๗๔
๔.๑๓	ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม	๗๔
๔.๑๔	ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการสอน	๗๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๕	ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ	๗๘
๔.๑๖	ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากร	๗๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑	การเกิดความพึงพอใจของบุคคล	๘
๒.๒	กรอบแนวคิดในการศึกษาความพึงพอใจ	๑๐
๒.๓	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม /ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ .มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓. หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้า ที่ ๒๓ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.จ. (ไทย) = วินัยปิฎก จุฬวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)	
อภ.ป.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปฏฐาน	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.มู.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มูลปณณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปรปณณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.นวก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มนโรลุปุณณี	นวกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มนโรลุปุณณี	ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

วิสุทธิ. (ไทย) = วิสุทธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา^๑ โดยดำเนินตามพุทธปณิธานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หจกขและมนุษยทั้งหลาย” ด้วยการบำเพ็ญกรณียกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจังของพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็วเป็นปึกแผ่นมั่นคงในดินแดนอินเดียตอนกลางและตอนเหนือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยก่อนนั้น ได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีชมผู้อื่น^๒ ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีล เป็นต้น ครั้นภายหลังพุทธกาลบทบาทและหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตกเป็นภาระของพุทธบริษัทโดยตรง โดยเฉพาะพระสงฆ์สาวกซึ่งเปรียบเสมือนทัพหน้าที่ต้องคอยทำหน้าที่

ในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกลุโบายในการเผยแผ่ได้หลายวิธี อาทิการปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะ การแสดงธรรมได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพราหมณ์ ถือศีล ๘ การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด

^๑พระราชมุนี, (ประยุทธ์ ปยุตโต) สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิคอมทอง ประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^๒สุชีพ ปุญญานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

การปฏิบัติธรรม ผูกจิตให้สงบและเป็นสมาธินั้นเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม การปฏิบัติธรรมจึงเป็นเสมือนรูปแบบหนึ่งแห่งการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย

การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้น ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานประชุม คณะกรรมการจัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัด ที่จัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการ ร. รายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคม พิจารณานุมัติเพื่อมีพระบัญชาการตั้ง สำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้น ทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”^๓

ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๔/๒๕๕๑ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๑ เลขาธิการ มหาเถรสมาคมเสนอว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ได้มีลิขิต ลงวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๑ แจกตามรายงานของเจ้าคณะภาค ซึ่งได้รับรายงานจากเจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งแจ้งขออนุมัติจัดตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ชื่อว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ตั้งอยู่ที่ วัด หนองตาเน็ด ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยมีพระอธิการสถิตย์ สถิตถิโก อายุ ๕๐ พรรษา ๑๙ เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด เป็นเจ้าสำนัก ^๔ โดยสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ได้ปฏิบัติภารกิจในการรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจในการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ดีตามกระบวนการปฏิบัติธรรมจำเป็นต้องมีเทคนิคและแนวทางวิธีการอบรมที่มีประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ ซึ่งผลสะท้อนที่ได้รับจากผู้ปฏิบัติธรรมจะ แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังพบว่า มี ปัจจัยอีกหลายปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรมซึ่ง ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านรูปแบบการอบรม ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากร เป็นต้น ดังนั้นในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความพึงพอใจของประชาชน ต่อการเข้าปฏิบัติธรรม เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัย มาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้การจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มี ประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธศาสนา

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของป ระชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนัก ปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

^๓ สารนิเทศจาก , WWW.ONAB.GO.TH/DHAMMAPLACE/STEP.PDF, (สืบค้นวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓).

^๔ สารนิเทศจาก, WWW.MAHATHERA.ORG, (สืบค้นวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔).

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ในด้านสถานที่ ด้านรูปแบบการอบรม ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากร

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และวุฒิการศึกษา

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ในด้านสถานที่ ด้านรูปแบบการอบรม ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากร

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ระหว่างเดือนสิงหาคม ๒๕๕๔ ถึง มีนาคม ๒๕๕๕ จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมใน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำนวนทั้งสิ้น ๕๐ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ วัดหนองตาเน็ด ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑.๔.๒ เปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวในการเข้าปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกลวิธีส่งเสริมบทบาทการปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรม หมายถึง ความนึกคิดหรือความรู้สึกมีความสุขหรือความสบายใจต่อการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับคุณธรรม ตามกิจกรรมระหว่างการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการปลูกฝัง ฝึกฝน ยกระดับคุณธรรม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ตั้งอยู่ที่วัดหนองตาดิน ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยมี พระอธิการสถิตย์ สถิตติโก อายุ ๕๐ พรรษา ๑๙ เจ้าอาวาสวัดหนองตาดิน เป็นเจ้าสำนัก

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามมติมหาเถรสมาคม และเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่คณะสงฆ์ไทยโดยมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน เจริญสมาธิปัสนา โดยมีเป้าหมายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดมีสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ กระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม

๑.๗ ประโยชน์ของการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑.๗.๒ ทำให้ทราบความต้องการของประชาชนที่มีสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกัน

๑.๗.๓ นำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงกลวิธีส่งเสริมบทบาทการปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชนทั่วไปให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ เป็นการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมและเป็นการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ ตลอดจนการศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นที่ไม่พอใจของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม จะช่วยให้ทุกคนได้รู้ว่าการเข้ามาปฏิบัติธรรมภายในวัดมีประสิทธิภาพ เกิดความพึงพอใจและได้รู้ถึงความรู้สึก ความคิดเห็น ต่อการเข้ามาปฏิบัติธรรมว่าเป็นอย่างไร การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ระดับความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับ ความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรม ส่วนที่ ๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ ๓ กรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

๒.๑.๒ ความสำคัญของความพึงพอใจ

๒.๑.๓ องค์ประกอบของความพึงพอใจ

๒.๑.๔ ขอบข่ายของความพึงพอใจ

๒.๑.๕ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ

๒.๑.๖ ทฤษฎีการสร้าง ความพึงพอใจ

๒.๒ หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม

๒.๒.๑ คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม

๒.๒.๒ รูปแบบการปฏิบัติธรรม

๒.๒.๓ รูปแบบการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรม

๒.๓ บทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

๒.๓.๑ พระสงฆ์มีภารกิจสำคัญ ๖ ด้าน

๒.๓.๒ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

๒.๓.๓ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม

๒.๓.๔ การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติธรรม

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

สอ เสถบุตร ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่าถึงขนาดที่ต้องการปฏิบัติให้เป็นทีพอใจ เป็นไปตามความคิด ความคาดหวัง^๑

กู๊ด (Good) ให้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึกที่พอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจและทัศนคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ^๒

กาญจน์ เรืองมนตรี ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ ว่า เป็นความรู้สึกรักชอบ ภูมิใจ สุขใจ อันจะมีผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละ อุทิศร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาให้กับงานอย่างแท้จริง^๓

ชรีณี เดชจินดา กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองหรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงได้หรือไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง^๔

สุภาพร ภัคธกรกุล ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถสนองความต้องการแก่บุคคลนั้นได้ ทั้งนี้ ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับจากความหมายของความพึงพอใจที่บุคคล และนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าว^๕

หลุย จำปาเทศ กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ (Needs) ได้บรรลุเป้าหมายพฤติกรรมที่แสดงออกมาก็มีความสุข สังเกตได้จากสายตา คำพูด และการแสดงออก^๖

หลวงวิเชียร แพทยาคม กล่าวว่าความคิดเห็น (Opinion) กับทัศนคติ (Attitude) มักจะถูกใช้สลับกันได้เสมอ ทัศนคติมักจะหมายถึง ความพยายามที่จะทำ (Intention to Act) ซึ่งจะเกี่ยวข้องอย่างมากกับอุปนิสัยและพฤติกรรม ส่วนความคิดเห็นเป็นเพียงคำพูดและเครื่องหมายแต่ทุกคราวที่พูดถึงการทดสอบทัศนคติมักจะเผยถึงความคิดเห็นด้วย^๗

^๑สอ เสถบุตร, **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๓๓), หน้า ๖๕๔.

^๒Good, C.V., **Dictionary**, (New York : Mc-Graw Hill, 1973), p.320.

^๓กาญจน์ เรืองมนตรี, **งานบริหารการศึกษาสัมพันธ์ ครั้งที่ ๘**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^๔ชรีณี เดชจินดา, “ความพึงพอใจต่อผู้ประกอบการต่อศูนย์บริหารจำกัดกากอุตสาหกรรม แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาสังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕).

^๕สุภาพร ภัคธกรกุล, “ความพึงพอใจของผู้ประกันตนที่มีต่อบริการทางการแพทย์ของสถานพยาบาลรัฐบาลในจังหวัดชลบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๔).

^๖หลุย จำปาเทศ, **จิตวิทยาการจูงใจ**, (กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาร, ๒๕๓๓), หน้า ๖.

^๗หลวงวิเชียร แพทยาคม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๑๖๒.

วุฒิกัทร เครือวงศ์ กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติ ทางด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงปริมาณค่า เมื่อบุคคลต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้^{๘๘}

วรูม (Vroom) กล่าวว่า ทัศนคติและความพึงพอใจสามารถใช้แทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นทัศนคติในด้านบวกจะแสดงให้เห็นความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทัศนคติในด้านลบแสดงให้เห็นความไม่พอใจ^{๘๙}

เดวิด (David) มีความเห็นว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะจัดความตึงเครียดหรือความกระวนกระวายหรือความไม่สมดุล^{๙๐}

วอลแมน (Wolman) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย (Goals) ความต้องการ (Wants) หรือแรงจูงใจ (Motivation)^{๙๑}

จากที่ได้กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติทางด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงปริมาณค่า เมื่อบุคคลต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปของระดับความรู้สึกชอบมาก ชอบน้อย หรือพอใจมาก พอใจน้อย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับ

๒.๑.๒ ความสำคัญของความพึงพอใจ

วันชัย คำเจริญ กล่าวว่ากลยุทธ์การสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าเป็นเป้าหมายสูงสุดของความสำเร็จในการดำเนินงานบริการ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ดีและประทับใจในการบริการที่ได้รับจนติดใจและกลับมาใช้บริการอีก นำมาซึ่งความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางการตลาด ส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีคุณภาพที่ดีขึ้น กล่าวได้ว่า ความพึงพอใจของลูกค้าจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการประเมินคุณภาพของการบริการ หากกิจกรรมใดนำเสนอการบริการที่ดีมีคุณภาพตรงกับความต้องการตามความคาดหวังของลูกค้า มีผลทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อการบริการนั้น และมีแนวโน้มจะใช้บริการซ้ำอีกต่อไป คุณภาพการบริการที่จะทำให้ลูกค้าพึงพอใจขึ้นอยู่กับลักษณะการบริการที่ปรากฏให้เห็น เช่น สถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้และบุคลิกลักษณะของพนักงานบริการ ฯลฯ ความน่าเชื่อถือไว้วางใจของการบริการ ความเต็มที่จะให้บริการ ตลอดจนความรู้ความสามารถในการให้บริการด้วยความเชื่อมั่นและความเข้าใจต่อผู้อื่น สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น

^{๘๘}วุฒิกัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้าง ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพุทธศาสน์การพัฒนาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๘๙}Vroom, V. H, **Work and Motivation**. Florida : Robert E, (New York : Krieger, 1984), p.99.

^{๙๐}Davis Kaith, **Human Reletion at Work : The Dymamic of organizational behavior**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p.61.

^{๙๑}Walman, B. B., **Dictionary**, (San diego : Academic Press, 1989), p.61.

๑) องค์การบริการพยายามค้นหาปัจจัยที่กำหนดความพึงพอใจของลูกค้าสำหรับนำเสนอบริการที่เหมาะสม เพื่อแข่งขันแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดของธุรกิจบริการ ผู้รับบริการย่อมได้รับบริการที่มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการที่คาดหวังไว้ได้ การดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาการบริการหลาย ๆ สถานการณ์ทุกวันนี้ย่อมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามไปด้วย เพราะการบริการในหลายด้านช่วยอำนวยความสะดวกและแบ่งเบาภาระการตอบสนองความต้องการของบุคคลด้วยตนเอง

๒) ผู้ปฏิบัติงานบริการพัฒนาคุณภาพงานบริการและอาชีพบริการ ซึ่งเป็นงานที่สำคัญต่ออาชีพของเรา เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ในการดำเนินชีวิตและการแสดงออกถึงความสามารถในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยดี เป็นที่ยอมรับว่าความพึงพอใจในงานมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานในแต่ละองค์กร เมื่อองค์การบริการให้ความสำคัญกับการสร้างความพึงพอใจในงานให้กับผู้ปฏิบัติงานบริการทั้งในด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าตอบแทน สวัสดิการและความก้าวหน้าในชีวิต การงาน พนักงานบริการก็ย่อมทุ่มเทความพยายามในการเพิ่มคุณภาพมาตรฐานของงานบริการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ๆ ไป^{๑๒}

จิตตินันท์ เตชะคุปต์ กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดของความสำเร็จในการดำเนินงานขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ดีและประทับใจในการบริการ เพราะฉะนั้นการศึกษาความพึงพอใจของลูกค้าจึงเป็นเรื่องสำคัญเพราะความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้จะนำมาซึ่งความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันและเพื่อความก้าวหน้าและเติบโตของธุรกิจ^{๑๓}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อ การบริการและความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานบริการมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของการบริการและการดำเนินงานบริการให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ เพื่อรักษาความรู้สึกที่ดีต่อบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการบริการ

๒.๑.๓ องค์ประกอบของความพึงพอใจ

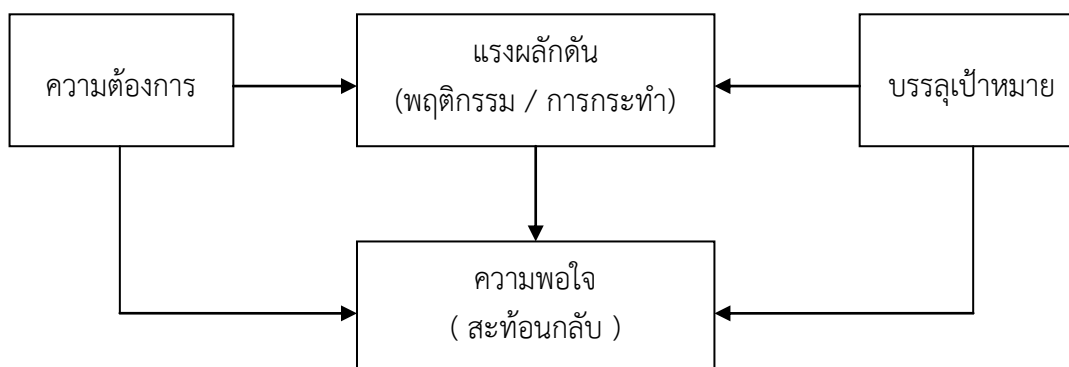
มุลลิน (Mullins) กล่าวถึง ความพึงพอใจว่าเป็นผลมาจากองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ

- ๑) ความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคล
- ๒) แรงผลักดันที่นำไปสู่พฤติกรรมและการกระทำ
- ๓) เป้าหมายที่ต้องการบรรลุในเรื่องนั้น ๆ และเมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วจะเกิดความพึงพอใจ ดังแสดงแผนภาพที่ ๒.๑^{๑๔}

^{๑๒}วันชัย คำเจริญ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้โทรศัพท์พื้นฐานของสำนักงานบริการโทรศัพท์ทางมกราคม องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕).

^{๑๓}จิตตินันท์ เตชะคุปต์ **จิตวิทยาการบริการ**(นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

^{๑๔}Mullins, Lurrie J., **Management and Organizational Behavior**, (London : Pitman, 1958), p. 280.

แผนภาพที่ ๒.๑ การเกิดความพึงพอใจของบุคคล

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจจะประกอบด้วยความต้องการของบุคคล แรงผลักดันที่จะนำไปสู่การกระทำและการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๑.๔ ขอบข่ายของความพึงพอใจ

โดยทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาความพึงพอใจมักนิยมศึกษาในสองมิติ คือ มิติความพึงพอใจในการบริการ และมิติความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถขยายความได้ ดังนี้^{๑๕}

๑) การศึกษาความพึงพอใจในการบริการ ซึ่งเน้นการประเมินค่าโดยลูกค้าหรือผู้รับบริการต่อการจัดบริการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือชุดของการบริการที่กำหนดขึ้นซึ่งเป้าหมายของการศึกษาสองมิตินี้เป็นไปเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในระดับความพึงพอใจและค้นหาปัจจัยแห่งความพึงพอใจนั้นในกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันและต่อชุดของสิ่งเร้าแตกต่างกัน

๒) ความพึงพอใจ ของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเน้นการประเมินค่าโดยบุคลากรผู้ปฏิบัติงานต่อสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการทำ งาน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล ทำให้ความพึงพอใจในงานแตกต่างกันไป ได้แก่ ลักษณะงานที่ทำ ความก้าวหน้า การบังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนสวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูล

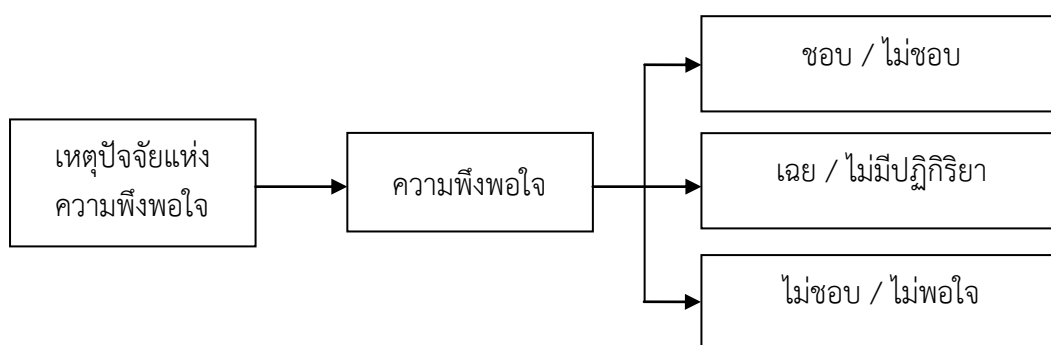
แสง รัตนมงคลมาศ และคณะ กล่าวว่า ขอบข่ายการศึกษาอยู่ที่การอธิบายตัวชี้วัดความพึงพอใจ กล่าวคือ การศึกษาส่วนใหญ่อธิบายความพึงพอใจจากตัวชี้วัดที่ตัวบริการ กระบวนการบริหาร และในพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสาเหตุหรือปัจจัยแห่งความพึงพอใจมากกว่าเป็นตัวชี้วัดความพึงพอใจ เพราะความพึงพอใจเป็นผลมาจากการประเมินค่าของผู้รับบริการจากสิ่งเร้าภายนอก ดังได้กล่าวมาแล้วนั่นเองมิใช่เป็นตัวสิ่งเร้า และเมื่อศึกษาดังกล่าว กำหนดให้สิ่งเร้าเป็นตัวชี้วัดความพึงพอใจแล้วจึงมักไปกำหนดปัจจัยส่วนตัวของผู้รับบริการเป็นปัจจัยเหตุหรือตัวแปรอิสระ เช่น เพศ อายุ การศึกษา หรืออื่น ๆ ตามแนวของการวิจัย ที่เน้นการวัดพฤติกรรมโดยทั่วไป ดังนั้น การศึกษาวิจัยลักษณะนี้จึงมีปัญหาน้อย ๒ ประการคือ^{๑๖}

^{๑๕} สุนทร สี่มาเสริม และสมชาย โสรังจะ, แนวคิดในการใช้สิ่งล่อใจคน, (ม.ป.ท., ๒๕๑๓), หน้า ๑๘.

^{๑๖} แสง รัตนมงคลมาศ และคณะ , การตั้งข้อสมมุติฐานในการวิจัย , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

๑) ความไม่สมเหตุสมผลของตัวแปรอิสระ ตัวแปรอิสระ คือ ตัวแปรที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง กรณีความพึงพอใจตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พอใจ จากการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องความพึงพอใจของสังคมไทย เท่าที่ผ่านมามีการเอาตัวแปร เพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ มาเป็นตัวแปรสาเหตุแห่งความพึงพอใจเป็นหลักในเชิงตรรก ตัวแปรเหล่านี้ไม่ได้เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลกับ ความพึงพอใจและไม่พอใจ แต่เป็นตัวแปรที่จำแนกความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างให้เรารู้เท่านั้น เช่น กรณีเพศกับความพึงพอใจ ถ้าจะกล่าวในเชิงศาสตร์ตัวแปรเหล่านี้อยู่ในระดับความจำแนกในศาสตร์เท่านั้น คือ จะตอบคำถามว่า “เป็นอะไร” เท่านั้น ไม่ได้ตอบคำถามว่า “ทำไม” แต่อย่างใด ดังนั้น การนำตัวแปรเหล่านี้มาเป็นตัวแปรเหตุ จึงเป็นการกระทำโดยไม่มีกฎเกณฑ์และทำตามอำเภอใจของผู้วิจัย และยิ่งไปกว่านั้นไม่สามารถนำไปแก้ไขการให้บริการได้อย่างเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น หากเราพบว่าคนมีรายได้ต่ำมีความพึงพอใจสูงกว่าคนมีรายได้สูง เราย่อมไม่อาจเปลี่ยนแปลงให้คนมีรายได้สูงกลายเป็นคนมีรายได้ต่ำเพื่อให้เกิดความพึงพอใจได้

๒) ความสับสนระหว่างตัวแปรเหตุกับตัวแปรผล เนื่องจากความพึงพอใจ หมายถึง ปฏิกริยาด้านความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้าที่มากระตุ้น ฉะนั้น สิ่งเร้าจึงหมายถึง งาน หรือ บริการ การศึกษาระดับความพึงพอใจจึงหมายถึง การศึกษาที่ต้องการทราบว่าบุคคลมีความรู้สึกเช่นไรต่องานนั้น หรือ บริการนั้น ซึ่งอาจจะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ หรือเฉย ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่ความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกสุดท้ายและเป็นหลักเกณฑ์จากที่บุคคลได้ประเมินแล้ว เมื่อทราบความรู้สึกที่เป็นผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมินแล้ว เป้าประสงค์ที่ ๒ คือ การค้นหาเหตุปัจจัยแห่งความพึงพอใจ นั่นคือ สาเหตุของการมีความรู้สึกเช่นนั้นว่าเป็นเพราะอะไรจึงพอใจหรือไม่พอใจ จากประเด็นดังกล่าวสรุปได้ว่า ในกรอบแนวความคิดในการศึกษาความพึงพอใจเป็นตัวแปรตามและเหตุปัจจัยแห่งความพึงพอใจเป็นตัวแปรอิสระ ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวความคิดในการศึกษาความพึงพอใจ

ดังนั้น ในกรณีศึกษาของความพึงพอใจในการบริการ สาเหตุหรือปัจจัยแห่งความพึงพอใจอาจเป็นเรื่องความเสมอภาคของบริการที่จะได้รับ ความพึงพอใจทั่วถึงของการบริการ ความสะดวก รวดเร็วของบริการ ฯลฯ ส่วนในเรื่องความพึงพอใจในงาน สาเหตุที่ทำให้พอใจหรือไม่พอใจอาจเป็นเรื่องค่าจ้าง เงินเดือน สวัสดิการ หรือนโยบายของสถานที่ทำงาน เป็นต้น

สรุป ขอบข่ายของความพึงพอใจเป็นการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงงาน ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พอใจ เพื่อจะได้นำไปแก้ไขปัญหา ปรับปรุงให้ตรงกับความรู้สึก ความต้องการของผู้รับบริการอย่างแท้จริง

๒.๑.๕ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ

ในงานบริการความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นตัววัดประสิทธิภาพของผู้ให้บริการ ดังนั้น การศึกษาความพึงพอใจจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจนั้นด้วย ซึ่งการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจมี แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพ ทฤษฎีความหมาย และทฤษฎีความไม่สอดคล้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้^{๑๗}

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพของจูราน (Juran & Godfrey) “คุณภาพ” ในความหมายแบบเก่า หมายถึง การทำผลิตภัณฑ์หรือบริการเหนือมาตรฐาน แต่คุณภาพในความหมายแบบใหม่ หมายถึง ความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้ใช้สิ่งที่ใช้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ คุณภาพ หมายถึง ความพึงพอใจของลูกค้า ทั้งนี้เพราะองค์การธุรกิจตั้งขึ้นมาเพื่อผลิตสินค้าและบริการออกขายให้ได้ผลและกำไรคุ้มกับเงินที่ลงทุนไป การที่สินค้าและบริการจะขายได้จนมีกำไรสูง สุดก็ต้องมีคุณภาพ กล่าวคือ ทำให้ลูกค้าพอใจทุก ๆ คน หากบริการด้านหนึ่งด้านใดไม่ดีไม่มีคุณภาพ ส่วนแบ่งทางการตลาดอาจถูกคู่แข่งชั้นที่บริการดีกว่าแย่งไปจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการบริการเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าและจะต้องทำอยู่ตลอดเวลา การที่ จะทำให้บริการเป็นที่พอใจจึงจำเป็นต้องมีการนำความต้องการของการให้บริการมา พิจารณาเพื่อนำไปปรับปรุงการ ให้บริการให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น^{๑๘}

๒.๑.๖ ทฤษฎีการสร้างความพึงพอใจ

๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการทางร่างกายจะอยู่ลำดับต่ำที่สุด ความต้องการพื้นฐานมากที่สุดที่ระบบโดยมาสโลว์ ความต้องการเหล่านี้จะหมายถึงแรงผลักดันทางชีววิทยาพื้นฐาน เช่น ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ และที่อยู่อาศัย เพื่อการตอบสนองความต้องการเหล่านี้ บริษัทจะต้องให้เงินเดือนอย่างเพียงพอแก่บุคคลที่พวกเขาจะรับภาระสภาพการดำรงชีวิตอยู่ได้ (เช่น อาหารและที่อยู่อาศัย) ในทำนองเดียวกันเวลาพักจะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของงานด้วย ที่เปิดโอกาสให้บุคคลตอบสนองความต้องการทางร่างกายของพวกเขาได้ บริษัทมากขึ้นทุกทีกำลังมีโครงการออกกำลังกายนี้จะช่วยให้พนักงานมีสุขภาพดีด้วยการตอบสนองความต้องการทางร่างกายของพวกเขา บุคคลที่หิวจนเกินไปหรือเจ็บป่วยจนเกินไปยากที่จะมีส่วนช่วยต่อบริษัทของพวกเขาได้อย่างเต็มที่ โดยทั่วไปความต้องการทางร่างกายจะถูกตอบสนองด้วยรายได้ที่เพียงพอและสภาพแวดล้อมของงานที่ดี เช่น ห้องน้ำสะอาด แสงสว่างที่เพียงพอ อุณหภูมิที่สบายและการระบายอากาศที่ดี

^{๑๗} ัญชูลี แฟงนคร, “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้โดยสารภายในประเทศต่อมาตรการรักษาความปลอดภัย ณ ท่าอากาศยานกรุงเทพ”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

^{๑๘} Juran, J.M. & Blanton A. Godfrey, *Juran's Quality*, (New York : McGraw-Hill, 1995), p. 67.

๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความปลอดภัยความต้องการลำดับที่สองของมาสโลว์ จะถูกกระตุ้นหลังจากที่ความต้องการทางร่างกายถูกตอบสนองแล้ว ความต้องการความปลอดภัยจะหมายถึงความต้องการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ปราศจากอันตรายทางร่างกายและจิตใจ บริษัทสามารถทำได้หลายสิ่งหลายอย่างเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการความปลอดภัย ตัวอย่างเช่น บริษัทอาจจะให้การประกันชีวิตและสุขภาพสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย กฎและข้อบังคับที่ยุติธรรมและสมควร และการยอมให้มีสภาพแรงงาน

๓) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการทางสังคม คือ ความต้องการระดับสามที่ระบุโดยมาสโลว์ ความต้องการทางสังคมจะหมายถึงความต้องการที่จะเกี่ยวพัน การมีเพื่อน และการถูกยอมรับโดยบุคคลอื่น เพื่อการตอบสนองความต้องการทางสังคม บริษัทอาจจะกระตุ้นการมีส่วนร่วมภายในกิจกรรมทางสังคม เช่น งานเลี้ยงของสำนักงาน ทีมฟุตบอลหรือโบว์ลิ่งของบริษัท จะให้โอกาสของการตอบสนองความต้องการทางสังคมด้วย การเป็นสมาชิกสโมสรของบริษัทจะให้โอกาสที่ดีแก่ผู้บริหารเพื่อ “การสร้างเครือข่าย” กับผู้บริหารคนอื่นในขณะที่ยังตอบสนองความต้องการทางสังคมของพวกเขาได้ด้วย ก่อนหน้านี้เราได้กล่าวถึงโครงการสุขภาพจะช่วยตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้ โครงการสุขภาพนี้สามารถช่วยตอบสนองความต้องการทางสังคมได้ด้วย ความจริงแล้วการทำงานหรือการเล่นกีฬากับเพื่อนร่วมงานจะให้โอกาสที่ดีเยี่ยมต่อการมีเพื่อน การวิจัยแสดงให้เห็นว่าความต้องการทางสังคมจะถูกกระตุ้นภายใต้สภาวะที่ “ความไม่แน่นอนทางองค์กร” มีอยู่ เช่น เมื่อความเป็นไปได้ของการรวมบริษัทได้คุกคามความมั่นคงของงาน ภายใต้สภาวะเช่นนี้บุคคลจะแสวงหาความเป็นมิตรจากเพื่อนร่วมงานเพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเป็นไปอยู่

๔) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง คือ ความต้องการระดับที่สี่ ความต้องการเหล่านี้หมายถึง ความต้องการของบุคคลที่จะสร้างการเคารพตนเองและการชมเชยจากบุคคลอื่น ความต้องการชื่อเสียงและการยกย่องจากบุคคลอื่นจะเป็นความต้องการประเภทนี้ ตัวอย่างเช่น พวกเขาอาจจะได้รับเชิญ มางานเลี้ยงเพื่อที่จะยกย่องความสำเร็จที่ดีเด่น การพิมพ์เรื่องราวภายในจดหมายข่าวของบริษัท เพื่อที่จะพรรณนาความสำเร็จของบุคคล การให้กุญแจห้องน้ำแก่ผู้บริการ การให้ที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล และการประกาศ “บุคคลดีเด่น” ประจำเดือน ล้วนแต่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่สามารถกระทำเพื่อการตอบสนองความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง การให้รางวัลเป็นนาฬิกาและเพชรแก่การบริการที่ดี และรางวัลราคาถูก เช่น ที-เชิ้ต และเหยือกน้ำ จะมีประโยชน์ต่อการยกย่องด้วย

๕) ความต้องการความสมหวังของชีวิต (Self-Actualization Needs) ความต้องการความสมหวังของชีวิตคือ ความต้องการระดับสูงสุด บุคคลมักจะต้องการโอกาสที่จะคิดสร้างสรรค์ภายในงาน หรือพวกเขาอาจจะต้องการความเป็นอิสระและความรับผิดชอบ บริษัทได้พยายามจูงใจบุคคลเหล่านี้ด้วยการเสนอตำแหน่งที่ท้าทายแก่พวกเขา ความต้องการความสมหวังของชีวิตคือ ความต้องการที่จะบรรลุความสมหวังของตนเองด้วยการใช้ความสามารถ ทักษะ และศักยภาพอย่างเต็มที่ที่บุคคลที่ถูกจูงใจด้วยความต้องการความสมหวังของชีวิตจะแสวงหางานที่ท้าทายความสามารถของพวกเขา การเปิดโอกาสให้พวกเขาใช้ความคิดสร้างสรรค์หรือการคิดค้น สิ่งใหม่มาสโลว์เชื่อว่าความต้องการเหล่านี้จะถูกเรียงลำดับจาก “ต่ำสุด” ไปยัง “สูงสุด” ตามทฤษฎีของมาสโลว์แล้ว บุคคลจะ

ถูกใจให้ตอบสนองความต้องการระดับต่ำก่อนที่พวกเขาจะพยายามตอบสนองความต้องการระดับสูง ยิ่งกว่านั้นเมื่อความต้องการอย่างหนึ่งถูกตอบสนองแล้วความต้องการนี้จะไม่เป็นสิ่งที่สนใจ ที่มีพลังต่อไปอีก ทฤษฎีของมาสโลว์จะถูกสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานที่ว่าความต้องการที่ยังไม่ได้ถูกตอบสนองจะเป็นปัจจัยที่ปลุกเร้าพฤติกรรมของบุคคล เมื่อความต้องการได้ถูกตอบสนองตามสมควรแล้วความต้องการเหล่านี้จะหยุดเป็นสิ่งที่สนใจพฤติกรรม อย่างไรก็ตาม สเตียร์ และพอตเตอร์ (Steer and Porter) ได้เสนอลักษณะของคนที่มีความสำเร็จสูงสุดแห่งตนไว้ดังนี้^{๑๙}

๑. มีความเป็นเลิศในการรับรู้ความจริง
๒. มีการยอมรับตนเอง ยอมรับผู้อื่น และยอมรับในธรรมชาติ
๓. มีความสนใจในการกระทำโดยไม่ต้องมีใครกระตุ้น
๔. มีความสนใจในปัญหาอย่างแท้จริง
๕. มีความปรารถนาความเป็นส่วนตัวและการปลื้มตัวมากขึ้น
๖. ความเป็นตัวของตัวเองและต่อต้านข้อจำกัดของปทัสถานทางวัฒนธรรม
๗. มีความซาบซึ้งและมีปฏิริยาโต้ตอบทางอารมณ์
๘. มีประสบการณ์สูงสุดบ่อยๆ
๙. มีการยอมรับในเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของมนุษย์
๑๐. มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
๑๑. มีค่านิยมและมีลักษณะทางประชาธิปไตยมาก
๑๒. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาก
๑๓. มีความระมัดระวังในระบบค่านิยม

มาสโลว์คาดประมาณว่า โดยเฉลี่ยจะมีผู้พึงพอใจเกี่ยวกับความต้องการทางร่างกาย จำนวนร้อยละ ๘๕ ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงร้อยละ ๗๐ ความต้องการสังคมร้อยละ ๕๐ ความต้องการยอมรับนับถือร้อยละ ๔๐ และความต้องการความสำเร็จสูงสุดแห่งตน ร้อยละ ๑๐ ถึงแม้มาสโลว์จะคาดประมาณโดยไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาสนับสนุน แต่จากการศึกษาต่อมาจำนวนมากพบว่า ความพึงพอใจในความต้องการระดับต่ำมีมากกว่าความพึงพอใจในความต้องการระดับสูงนอกจากนี้มาสโลว์ได้เสนอว่า ความต้องการระดับสูงจะไม่มีค่าหรือไม่ปรากฏให้เห็นจนกว่าความต้องการระดับต่ำได้รับตอบสนองจนเป็นที่พึงพอใจแล้ว นั่นคือเมื่อมีความพึงพอใจในความต้องการระดับต่ำแล้วจึงจะมีความต้องการในระดับสูง แต่อย่างไรก็ตามลำดับขั้นของความต้องการไม่สามารถที่จะแบ่งแยกได้อย่างเด็ดขาด แต่มีความซ้ำซ้อนกันอยู่ในบางอย่าง ดังนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่า บางครั้งจะมีความต้องการระดับสูงเกิดขึ้นในขณะที่ความต้องการขั้นต่ำยังไม่ได้รับการตอบสนอง

^{๑๙} Steer, R. M. and Porter, L. W. , Introduction the Organization Behavior, (New York : Harper Collins, 1991), p. 78.

เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ^{๒๐} กล่าวว่า บุคคลสองคนไม่มีความต้องการที่เหมือนกันไปหมดทุกอย่างความต้องการจึงแปรไป ทั้งในแง่ชนิดและความมากน้อยที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล สำหรับคนๆ หนึ่ง ความต้องการในแง่เศรษฐกิจและความต้องการทางด้านสังคมอาจจะได้รับการตอบสนองอยู่ในขั้นที่พอใจ ในขณะที่ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ การมีบารมี มีสถานภาพทางด้านสังคมจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อเขาแต่สำหรับอีกคนหนึ่ง แรงขับที่จะทำให้เกิดมีพฤติกรรมที่ต้องการในปัจจุบันอาจจะเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ความปรารถนาที่จะได้มาเพื่อดำรงชีพนั่นเอง หรือในคนที่สาม ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นพวกพ้องและการได้รับการยอมรับจากกลุ่มอาจเป็นสิ่งสนใจ ดังนั้น งานยากที่สุดที่นักบริหารกำลังเผชิญอยู่ ในการกระตุ้นหรือจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาคือการประยุกต์ความรู้เกี่ยวกับความต้องการเพื่อให้ทราบถึงความต้องการเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีอยู่นั่นเอง

๒.๒. หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเบื้องต้นของการเจริญสติแก่ภิกษุปรากฏในคัมภีร์ พระไตรปิฎกหลายแห่ง ดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เราควรหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอใช้สอยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียง อิกที่กน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เธอไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่ โคนไม้ก็ดี หรือไปสู่เรือนว่าง๒ก็ดี นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า๔”^{๒๑}

“ภิกษุนั้นอาศัยเสนาสนะที่สงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ดงที่แจ้ง กองฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอิกที่กน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น ภิกษุนั้นอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน”^{๒๒}

“ภิกษุนั้นย่อมเข้าสู่เสนาสนะอันสงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ กลางแจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายให้ตรงดำรงสติให้มั่น”^{๒๓} ตรัสถึงมหาโควินทพราหมณ์สนทนากล่าวสอบถามความเข้าใจถึง “เป็นผู้อยู่ผู้เดียว” กับสุนันทมารพรม ว่า คือ “บุคคลบางคนในโลกนี้ อาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง และลอมฟาง”^{๒๓}

จากพระพุทธรูปดังกล่าว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีซอกเขา ถ้ำในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอิกที่กน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน ว่า เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาตสร้าง

^{๒๐} เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๙๖.

^{๒๑} อด.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๕๒๑.

^{๒๒} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๕.

^{๒๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘.

เสนาสนะถาวร จึ่งทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวเรือนชั้น เรือนโล้น และถ้าที่สร้างขึ้น ทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

“วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้น
ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้น ยัง
ป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถาวรวิหารแก่สงฆ์
เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ...”^{๒๔}

ดังนั้น เสนาสนะอันสงัด และเสนาสนะ ๕ ที่มีผู้สร้างถาวร จึ่งนับได้ว่า เป็นสถานที่เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง กล่าวคือเพื่อปฏิบัติธรรมนั่นเองขณะเจริญสติควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก “ภิกษุทั้งหลาย มีสมย์ที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายใน สงบนิ่งอยู่ มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่ สมานนั้นเป็นธรรม สงบ ประณีต ได้ความสงบระงับถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุนั้นจะโน้มจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ” จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว พระอรรถกถาจารย์ ได้กล่าวอธิบาย “สมย์” ไว้หมายถึง กาลที่ได้รับสปปายะ ความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ๑. อุตสปปายะ ๒. อาหารสปปายะ ๓. เสนาสนะสปปายะ ๔. บุคคลสปปายะ ๕. ธัมมัสสวณะสปปายะ^{๒๕}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสแก่พระอานนตถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใจใฝ่ในการปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัด เรื่อง ความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นสปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่รู้ยิ่ง เพื่อดำริรู้ และเพื่อนิพพาน”^{๒๖} ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต ” หมายถึง เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา^{๒๗} มี ๗ ประการ คือ ๑. อาวาส ๒. โจรคาม ๓. การพูดคุย ๔. บุคคล ๕. โภชนะ ๖. ฤดู ๗. อิริยาบถ^{๒๘} พระดำรัส ข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพูดคุยกวายเป็นตัวอย่าง เพราะ การปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวกดังมีปรากฏเป็นคาถา ว่า

^{๒๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๙-๙๒.

^{๒๕} อ.จ.ติ.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔.

^{๒๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

^{๒๗} อ.จ.น.ว.อ. ๓/๑/๒๕๕.

^{๒๘} ม.อ.อ. ๓/๑๘๙/๑๑๗.

อวาโส โคจโร ภสสํ ปุคฺคโล โภชนํ อุตฺ
อิริยาปโถติ สตตเต อสปปาเย วิวชฺชโย
สปปาเย สตต เสเวถ เอวณฺหิ ปฏิปชฺชโต
น จิเรเนว กาเลน โหติ กสฺสจि อปฺปนา ฯ^{๒๙}

โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาคนิมิตไว้ให้ดีขึ้น พึงเว้นจาก
อัสปายะ อันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อวาโส (ที่อยู่อาศัย)
โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต ภัตตเส (ถ้อยคำพูด)
ปุคฺคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตฺ (อากาศ) อิริยาบถ (นั่ง นอน ยืน เดิน)
แล้วพึงเสพแต่ สปปายะ อันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้
ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บางท่านก็อาจสำเร็จอัปปนาภาวนาในกาลไม่นานนัก^{๓๐}
ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคก็มีปรากฏว่า

“เมื่อโยคาวจรภิกษุรูปใด แม้ทำโยคะโดยนัยวิปัสสนาดังกล่าวมานี้อยู่ นัยวิปัสสนาก็ยังไม่ถึง
พร้อม โยคาวจรภิกษุรูปนั้นพึงทำอินทรีย์ให้กล้าด้วยอำนาจแห่งอาการ ๙ อย่างนี้ว่า

นวกาการเหติ อินทฺริยานิ ติกฺขานิ ภาวนติ อฺปฺปนฺนํ อฺปฺปนฺนํ สงฺขารานํ ขยเมว ปสฺสตีตตถ
จ สกฺกจฺจกิริยาย สมฺปาเทติ, สาทจฺจกิริยาย สมฺปาเทติ, สปปายกิริยาย สมฺปาเทติ สมฺภาสิสฺสจ นิमितฺตค
คาเหณ, โพชนฺงคานญจ อนุปฺวตฺตนตฺตาย กาเย จ ชีวีเต จ อนุตฺตรจ อพฺยสาเนนาติ^{๓๑}

อินทรีย์ทั้งหลาย มีสัทอินทรีย์เป็นต้น ย่อมกล้าแข็งด้วยอาการ ๙ คือ ดูแต่ความสิ้นไปแห่ง
สังขารทั้งหลายที่เกิด ๆ ขึ้นถ่ายเดียว ๑ และในการดูความสิ้นนั้นยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมด้วยการ
ทำด้วยความมีสติ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสัจจกิริยาทำติดต่อ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้
ถึงพร้อมโดยสปปายกิริยา ทำอย่างสบาย คือเสพสปปายะทั้ง ๗ มีอวาโสสปปายะเป็นต้น ๑ ยัง
วิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อม โดยจับนิมิตของสมาธิในวิปัสสนาให้ได้ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดย
กิริยาที่ยังโพชนงคให้เป็นไปตามควร ๑ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่โยติในร่างกายและชีวิต ๑ ในการเข้าไป
ตั้งไว้ซึ่งความไม่โยติในร่างกายและชีวิตนั้น ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยข่ม ความทุกข์ที่เกิดขึ้นออกไป
เสียจากความโยติในร่างกายและชีวิตให้จงได้ ๑ ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยไม่เลิกภาวนา เสียในระหว่าง
๑ แล้วเว้นอัสปายะ ๗ เสพสปปายะ ๗”^{๓๒}

^{๒๙}วิสุทธิ. ๑/๑๖๑.

^{๓๐}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), หน้า ๑๐๐., สมเด็จพระพุทธปาหิต (อาจ อาสภมหาเถร). แปลเรียบเรียง คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐., พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๙ สมถกัมมัฏฐานที่ปณี , พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ทิพย์วิสุทธิ), หน้า ๕๔- ๖๓.

^{๓๑}วิสุทธิ. ๓/๒๓๙.

^{๓๒}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), หน้า ๖๑-๖๒.

ดังนั้น การรักษาปฏิภาคนิมิตเพื่อสำเร็จอุปนาภานา และการทำอินทรีให้กล้าโดยนัย วิปัสสนา พึงเว้นจากอสังขปาละอันไม่ควรแก่ภวานาสมาธิ ๗ และพึงเสพแต่สังขปาละอันควรแก่ภวานาสมาธิ ๗

๒.๒.๑ คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สถานที่ปฏิบัติธรรมของโยคาวจรเพื่อรักษาปฏิภาคนิมิตและทำอินทรีให้กล้า จึงพึงเว้นจากอสังขปาละ๗และพึงประกอบด้วยสังขปาละ ๗ สังขปาละ หมายถึง สิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งที่เกิดกุศล สิ่งที่เหมาะสม อันเกิดกุศลในการเจริญภวานาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย^{๓๓} ส่วนอสังขปาละก็มีความหมายตรงกันข้ามกับสังขปาละ

สังขปาละ ๗ และอสังขปาละ๗ ได้แก่

๑. อาวาส บางแห่งเรียก เสนาสนะ
๒. โคจรคาม
๓. ภัตตาคาร บางแห่งเรียก ธัมมัสสวนะ
๔. บุคคล
๕. โภชนะ บางแห่งเรียก อาหาระ
๖. ฤดู
๗. อิริยาบถ”

จะได้แสดงอธิบาย เป็นลำดับไป คือ

๑. อาวาส (ที่อยู่)

อาวาส หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง ได้แก่ อาวาสสังขปาละคือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและอาวาสอสังขปาละ คือ ที่อยู่ ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสังขปาละ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า เมื่อโยคาวจรนั้นอยู่ในอาวาสใด นิมิตที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เสื่อมหายไป สถิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่นและจิตที่ยังไม่เป็น สมาธิก็ไม่เป็นสมาธิ อาวาสนั้นนับเป็น อสังขปาละ ส่วนเมื่อเธออยู่ในอาวาสใด นิมิตเกิดและถาวรด้วย สถิตที่ตั้งมั่น จิตก็เป็นสมาธิ ดุจพระชานียติสสเถระผู้อยู่ ณ นาคบรรพต อาวาสนับ เป็น สังขปาละ เพราะเหตุนั้น ในวิหารใด อาวาส ที่อยู่ มีหลายแห่งโยคาวจรพึงลองอยู่ในอาวาสเหล่านั้น แห่งละ ๓ วัน จิตของเธอเป็นเอกัคคະ ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในอาวาสแห่งใด ก็อยู่ในอาวาสแห่งนั้นเพราะความที่มีอาวาสเป็นสังขปาละแท้ๆ ภิกษุ ๕๐๐ รูปผู้อยู่ในถ้ำจุฬานาคในตัมพปณณทวิป ถือเอาแก้วมณีฐานบำเพ็ญอยู่ในถ้ำจุฬานาคนั้นได้บรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด ส่วนพระอริยบุคคลเบื้องต่ำมีพระโสดาบันเป็นต้น และท่านผู้ได้อริยภูมิในที่อื่นแล้ว

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘๖.

มาบรรลุประอรหัตในถ้าภูพานนั้นมีประมาณมิได้ แม้ในอวาสสัปปายะแห่งอื่นๆ เช่นจิตตลบรรพต
วิหาร ก็เช่นกัน^{๓๔}

ในกัมมัฏฐานคณนิตเทศตอนแกสสมาธิภาวนา แสดงไว้ว่า " . . . อันโยคาวจรผู้ละวิหารอัน
ไม่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมาธิเสียแล้ว พานักอยู่ในวิหารที่เหมาะสม. . . "^{๓๕} เป็นการกล่าวให้
โยคาวจรรู้จักหลีกเลี่ยงอวาสสัปปายะแล้วเลือกอวาสสัปปายะเพื่อประโยชน์แก่การบำเพ็ญสมาธิ
ของตน ได้กล่าวแนวทางการปฏิบัติไว้ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค ไว้ว่า

มหาวาส นวาวาส	ชราวาส จ ปณณี
โสณทัต ปณณญจ ปุပ္ผญจ	ผล ปณฐิตเมว จ
นคร ทารุณา เขตต์	วิสภาคณ ปณณ
ปจจนตสีมาสปปาย	ยตถ มิตโต น ลพภติ
อฏฐารเสตานิ ฐานานิ	อิตติ วิญญาย ปณทิตโต
อารกา ปริวชเชย	มคค ปณณีย ยถาติ ^{๓๖}

คือ

๑. มหนตตต	ความเป็นวิหารใหญ่
๒. นวตต	ความเป็นวิหารใหม่ (ยังไม่วัด)
๓. ชินณกตต	ความเป็นวิหารเก่า (ทรุดโทรมแล้ว)
๔. ปณณสนนีสิตตต	ความเป็นวิหารติดทางเดิน
๕. โสณทัต	วิหารมีสระพังน้ำ
๖. ปณณ	วิหารมีไม้ใบ (ที่เป็นผัก)
๗. ปุပ္ผ	วิหารมีไม้ดอก
๘. ผล	วิหารมีไม้ผล
๙. ปณณนียตา	ความเป็นวิหารที่คนทั้งหลายมุ่งมั่น
๑๐. นครสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดเมือง
๑๑. ทารุสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดป่าไม้
๑๒. เขตตสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่นา (ของชาวบ้าน)
๑๓. วิสภาคณ ปุคคณ อตติตา	ความเป็นวิหารมีบุคคลผู้เป็นวิสภาคกันอยู่
๑๔. ปณณสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดท่า
๑๕. ปจจนตสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดปลายแดน
๑๖. รชชสีมนตรสนนีสิตตา	ความเป็นวิหารติดที่ระหว่างพรมแดน
๑๗. อสปปายตา	ความเป็นวิหารไม่เป็นสัปปายะ

^{๓๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราช
วิทยาลัย), หน้า ๑๐๑.

^{๓๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^{๓๖} วิสุทธิ. ๑/๑๑๘.

๑๘. กลุณยณมิตตานํ อลาโภ

วิหารที่หากัลยาณมิตระไม่ได้^{๓๗}

ส่วนวิหารที่ชื่อว่า **วิหารเหมาะสม** ที่ควรต่อการเข้าปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คุณสมบัติเหล่านี้ คือ

๑. นาติทຸຣ໌ โหติ นาจจาสนนํ คมนาคมนสมปนฺนํ ฯ

เสนาสนะในศาสนานี้เป็นที่ไม่ไกลนักไม่ใกล้นัก ไปมาสะดวก

๒. ทิวา อปโปกิณฺณํ รตฺตี อปฺปสทฺทํ อปฺปนิคฺโขสํ ฯ

กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนไม่มีเสียงอึกทึก

๓. อปฺปทํสมกสฺวาทตปสฺรีสปสมฺผลสํ โหติ ฯ

ปราศจากสัมผัสแห่งเลื้อยบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน

๔. ตสฺมี โข ปน เสนาสเน วิหรนตฺสส อปฺกสิเรเนว อุปฺปชฺชนติ จีวรฺปิณฺทปาทเสนาสนคิ
ลานปจฺจยเกสฺซชฺชปริกฺขารฯ

ภิกษุพำนักอยู่ในเสนาสนะนั้น จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัยเภสัชบริขาร
ทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคื่องเลย

๕. ตสฺมี โข ปน เสนาสเน เถรา ภิกฺขุ วิหรนติ พหุสฺสุตา อากตาคมา ฌมฺมธฺรา วินยธฺรา
มาติกาธฺรา เต กาเลน กาลํ อุปสงกมิตฺวา ปริปุณฺณติ ปริปฺนหติ ‘อิทํ ภนฺเต ถํ อิมสฺส โก อตฺถเกติ
อสฺส เต อายสฺมนโต อวิวฏฺฐํ เจว วิวรนติ อนฺุตตานิโกตฺถย อุตตานิโกโรนฺติ อนเณกวิหิตฺสฺ จ กงฺขณฺฐานิเยสฺ
ฌมฺเมสฺ กงฺขํ ปฏฺวิวิโนเทนฺติ ฯ’^{๓๘}

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็นพหูสูต คล่องอาคม ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ย่อมอยู่ใน
เสนาสนะนั้น ภิกษุเข้าไปหาพระเถระเหล่านั้นตามกาลอันควร ได้สอบถามข้อธรรมข้ออรรถ ว่า
"ท่านเจ้าข้า บทนี้เป็นอย่างไร" ท่านเหล่านั้นย่อมจะเปิดข้อที่ยังไม่ได้เปิด ทำให้ตื่นข้อที่ยังมิได้ ทำให้
ตื่นและบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันน่าจะสงสัยได้หลายๆอย่าง^{๓๙}

๒. โคจรคาม

โคจรคาม หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มี ๒
อย่าง ได้แก่ โคจรอสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต และโคจรสั
ปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต โยคาวจรพึงเลือกโคจรคามสัปปายะ

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า หมู่บ้านหรือท้องถิ่นสำหรับไปบิณฑบาต
แห่งใด มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นักในระยะประมาณโกสะกิง ประมาณ ๑,๐๐๐ ขั้วคันธนูหรือ ๒
กิโลเมตร เป็นเสนาสนะอยู่ทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้ เป็นที่มีภิกษาสมบูรณ์หาง่าย หมู่บ้านนั้น

^{๓๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราช
วิทยาลัย), หน้า ๗๘-๗๙.

^{๓๘} วิสุทธิ. ๑/๑๑๙.

^{๓๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราช
วิทยาลัย), หน้า ๘๙-๙๐.

นับเป็นสัปปายะ ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามนับเป็น อสัปปายะ^{๔๐} ที่ว่าอัสปายะนั้นน่าจะถือเอาด้วยสาเหตุ คือ ๑. โกลและการคมนาคมไปมาไม่สะดวก ๒. เวลาบิณฑบาตไปหรือกลับโดนแสงอาทิตย์ขึ้นส่องหน้า และ ๓. บิณฑบาตไม่พอแก่การฉัน

๓. ภัสสะ (การพุดคุย)

ภัสสะ หมายถึง การพุดคุย หรือถ้อยคำ มี ๒ อย่าง ได้แก่ ภัสสะอัสปายะ คือ การพุดคุยหรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและภัสสะสัปปายะ คือ การพุดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติ โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พุดน้อยในระหว่างการปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาณนิมิตในวิปัสสนาญาณ เล่ม ๑ แสดงอธิบายการสำรวมสติไว้ว่า ในระหว่างการปฏิบัติธรรมสติต้องบริสุทธ์ บุคคลพึงยังกุศลจิตให้เกิดทางทวาร ๖ แล้วรักษาอินทรีย์สังวรศีล ด้วยการปิดกั้นมิให้เกิด

อกุศล มีสติก่อให้เกิดกุศลจิตอยู่เสมอในขณะที่ประจวบกับอารมณ์ ๖

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ก็กล่าวอธิบายไว้ว่า การใช้สติสำรวมอินทรีย์เพื่อไม่ให้เกิดกิเลสในขณะที่วิญญาน ๖ รับรู้อารมณ์ ๖ เพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ดังนั้น การสำรวมวาจาพุดน้อย ไม่กล่าวติรจฉานกถา ๓๒ อันเป็นเรื่องขัดมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายเสียแห่งนิมิตของผู้ปฏิบัติ หรือวิคคาหิกกถา ที่เป็นถ้อยคำที่แก่งแย่งกันทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อมทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วย ชื่อว่า อสัปปายะ แม้ กถาวัตร ๑๐ ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรค ผล นิพพาน ชื่อว่า ภัสสสัปปายะ ก็ควรกล่าวพอประมาณ เพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาณนิมิต^{๔๑} ทั้งติรจฉานกถา ๓๒ วิคคาหิกกถา และกถาวัตร ๑๐ มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ติรจฉานกถา ๓๒ คือ เรื่องขัดมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายเสียแห่งนิมิตของผู้ปฏิบัติได้แก่

๑. ราชกถา	กล่าวถึงพระยามหากษัตริย์
๒. โจรกถา	กล่าวถึงโจร
๓. มหามัตตกถา	กล่าวถึงมหาอำมาตย์
๔. เสนากถา	กล่าวถึงเสนา
๕. ภยกถา	กล่าวถึงภัยอันตราย
๖. ยุทธกถา	กล่าวถึงการสงคราม
๗. อันนกถา	กล่าวถึงข้าว
๘. ปานกถา	กล่าวถึงน้ำ
๙. วัตถกถา	กล่าวถึงผ้านุ่งผ้าห่ม
๑๐. สยนกถา	กล่าวถึงที่หลับที่นอน
๑๑. มาลากถา	กล่าวถึงดอกไม้สรรพต่าง ๆ
๑๒. คันธกถา	กล่าวถึงเครื่องหอมเครื่องลูบไล้ชะโลมทา

^{๔๐}มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

^{๔๑}มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

๑๓. ญาติกถา	กล่าวถึงญาติแห่งตน
๑๔. ยานกถา	กล่าวถึงยวดยานคานหามช้างม้ารถเกวียนมีประเภทต่างๆ
๑๕. คามกถา	กล่าวถึงบ้านว่าบ้านตำบล
๑๖. นิคมกถา	กล่าวถึงนิคม
๑๗. ชนปทกถา	กล่าวถึงชนบท
๑๘. นครกถา	กล่าวถึงเมืองใหญ่
๑๙. อิตถีกถา	กล่าวถึงผู้หญิง
๒๐. ปุริสกถา	กล่าวถึงผู้ชาย
๒๑. สุรกถา	กล่าวถึงคนกล้า ๆ ช้างกล้าเสือกล้า ศีกสงคราม
๒๒. วิธีกถา	กล่าวถึงตรอกน้อยตรอกใหญ่ถนนหนทาง
๒๓. กุมภทาสีกถา	กล่าวถึงกุมภทาสีที่ตักน้ำ
๒๔. ปุพพเปตกถา	กล่าวถึงญาติที่ล่วงไปแล้วแต่ก่อน ๆ
๒๕. นานัตตกถา	กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ แต่บรรดาที่หาประโยชน์มิได้
๒๖. โลกกษายิกกถา	กล่าวถึงลัทธิโกหก อันพาลในโลกเจรจากัน
๒๗. สมุททักขายิกกถา	กล่าวถึงมหาสมุทร สาคร ทะเล
๒๘. อิติวาทกถา	กล่าวถึงภวและอภวมี ๖ ประการ คือ กล่าวสัตสสททัญญู กล่าวอุท เนททัญญู กล่าวถึงเจริญในสมบัติ กล่าวถึงเสื่อมจากสมบัติ กล่าวสรรเสริญความสุขใน เสพย์กาม กล่าวอรรถกถาญาณุโยคประกอบความเพียรให้ลำบากกายเป็นฝ่ายปฏิบัติ แห่งเดียวเถียร
๒๙. อรณญกถา	กล่าวถึงป่า
๓๐. ปพพกถา	กล่าวถึงภูเขา
๓๑. นทีกถา	กล่าวถึงแม่น้ำ
๓๒. ทิปกถา	กล่าวถึงเกาะต่างๆ ^{๔๒}

วิคคาหิกกถา คือ ถ้อยคำที่แก่งแย่งกัน ทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อมทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วย ได้แก่

๑. น ตว อิม ฌมมวินย อชาสนิสสตี ท่านไม่รู้ธรรมวินัย
๒. อห อิม ฌมมวินย อชาสนามิ ข้าพเจ้ารู้ธรรมวินัย
๓. กิ ตว อิม ฌมมวินย อชาสนิสสตี ท่านจะรู้ได้อย่างไร
๔. มิจฉาปฏิปนโน ตวมสิ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด
๕. อหมสมิ สมมาปฏิปนโน ส่วนข้าพเจ้าปฏิบัติถูก จึงรู้ได้
๖. สหิต เม คำพูดของข้าพเจ้าตรงกันในเรื่องต้นและเบื้องปลาย จึงมีประโยชน์
๗. อสหิต เต ของท่านไม่ตรงกันในเรื่องต้นและเบื้องปลาย จึงไม่มีประโยชน์
๘. ปุเรวจนินิ ปจฉา อวจ คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกลับกล่าวทีหลัง

^{๔๒} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๑-๑๕๒.

๙. ปจฺฉาฉนฺนํ ปุเร อวจ แต่คำพูดที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกลับกล่าวก่อน
 ๑๐. อธิฉินฺนเต วิปราวตฺตํ คำพูดของข้าพเจ้าเพียงคำเดียวสามารถทำลายคำพูดของท่าน
 ๑๑. อาโรปิโต เต วาโท ข้าพเจ้าจับผิดความเห็นของท่านได้แล้ว
 ๑๒. นิคฺคหิตํ ตวมสึ ท่านจึงถูกข้าพเจ้าข่มไว้
 ๑๓. จร วาทปโมกฺขาย ท่านจงพยายามแสวงหาความรู้จากสำนักต่าง ๆ มาปลดเปลื้อง
 แก้อไขคำพูดของท่านที่ถูกข้าพเจ้าข่มไว้ด้วย
 ๑๔. นิพเพฐฺเหติ วา สเจ ปโหสิ ถ้าท่านยังเชื่อในความสามารถของท่าน ก็จงแก้ไขมา^{๔๓}

กถาวัตถุ ๑๐ ประการ คือ ถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรค ผล นิพพาน ได้แก่

๑. อปิจฺฉตากถํ พูดเรื่องความมักน้อย
๒. สนฺตญฺญิกถํ พูดเรื่องความพอใจตามมีตามได้ในสิ่งของ ของที่ตนได้มา
๓. ปวิเวกกถํ พูดเรื่องความสงบทางกาย วาจา ใจ
๔. อสฺสคฺคกถํ พูดเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับกามคุณอารมณ์
๕. วิริยารมฺภกถํ พูดเรื่องการขยันหมั่นเพียร
๖. สีลกถํ พูดเรื่องศีล
๗. สมာธิกถํ พูดเรื่องสมาธิ
๘. ปญฺญากถํ พูดเรื่องปัญญา
๙. วิมุตติกถํ พูดเรื่องอรรถัตถผล
๑๐. วิมุตติญาณทสฺสนกถํ พูดเรื่องปัจจเวกขณญาณ ที่เกี่ยวกับอรรถัตถผล และนิพพาน^{๔๔}

๔. บุคคล

บุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกัน มี ๒ อย่าง ได้แก่ บุคคลอสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติด้วยและบุคคล สัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัย ในขณะที่กำลังปฏิบัติ โยคาวจรพึงเลือกคบบุคคล สัปปายะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ

ในคัมภีร์ภกรณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า บุคคลอสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลผู้มากไปด้วยการทำกาย ให้นั่นคงชอบบำรุง ประคบประหงมตบแต่งร่างกาย (กายทพหิพฺพโล)^{๔๕} มีปกติพูดติรัจฉานกถา ๓๒ (ติรัจฉานกถิโก) เป็นอสัปปายะ เพราะว่าเขามีแต่จะทำให้เธอเศร้าหมอง ดุจนํ้าโคลนทำนํ้าใสให้ขุ่นไป ฉะนั้น และ เพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น สมาบัติย่อมเสื่อม ดุจสมบัติของภิกษุหนุ่มผู้อยู่ ณ โกฏิบรรพตวิหาร เสื่อม เพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้น ส่วนบุคคลสัปปายะ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลัง

^{๔๓}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๘/๗.

^{๔๔}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒.

^{๔๕}วิสุทธิ. มหาภูิกถาว่า คือแทนที่จะมุ่งทำความตั้งมั่นทางจิต กลับไปสนใจทำความมั่นคงทางกาย ซึ่งมหา ภูิกถาให้รรถาธิบายว่า ขวนขวายแต่ปรนเปรอร่างกาย ดังบาลีที่หมายเอา ขอนี้กล่าวไว้ว่า บริโณจนเตมฺหํตองตามที ต้องการแล้วประกอบความสุขในการนอนอยู่เป็นประจำ

ปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้ไม่พูดติรจฉานกถา (อติรจฉานกถิก) ถึงพร้อมด้วยศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญาธิคุณ (สีลาทิคุณสมปนโน) ซึ่งโยคาวจรได้อาศัยแล้ว เป็นเหตุทำให้จิตที่ยังไม่เป็นสมาธิย่อมจะเป็นสมาธิหรือจิตที่เป็นสมาธิแล้วจะตั้งมั่นยิ่งขึ้น เกิดความสงบเยือกเย็นผ่องใสได้โดยแท้

๕. โภชนะ

โภชนะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่ โภชนอสัปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจ ไม่ถูกกับร่างกายไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉะนั้น ไม่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร และโภชนสัปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคที่ถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉะนั้น ไม่ยาก เป็นที่สมควร แก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบำรุงทอนสภาพจิตใจ

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า อาหารที่ไม่สมควรและที่สมควรแก่การบริโภค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม โยคาวจรบุคคลบางท่านได้รับประทานอาหารที่มีรสหวานแล้วก็ไม่ถูกปาก ไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มั่นคง แต่เมื่อได้อาหารรสเปรี้ยวแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจทำให้จิตใจมั่นคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาหารที่มีรสหวานนั้นจึงเป็นอสัปายะ ส่วนอาหารที่มีรสเปรี้ยวเป็นสัปายะแก่โยคาวจรนั้น บางท่านเมื่อได้รับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยวแล้วก็ไม่ถูกปาก ไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจ จิตใจไม่มั่นคง แต่เมื่อได้อาหารรสหวานแล้ว ก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจมั่นคงถาวรยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาหารที่มีรสเปรี้ยวจึงเป็นอสัปายะ ส่วนอาหารที่มีรสหวานเป็นสัปายะแก่โยคาวจรนั้น สำหรับรสเค็ม ขม เผ็ด ผาต ๔ อย่างนี้ ไม่ได้กล่าวโดยเฉพาะๆ นั้น ก็เพราะรสเหล่านี้เพียงแต่เป็นเครื่องปรุงให้รสทั้งสองนั้นดีขึ้น ดังนั้น เมื่อ ยกรสหวานและเปรี้ยวขึ้นมาแล้ว ก็เป็นอันว่า ได้กล่าวถึงรส ๔ อย่างนี้ ตามสมควรไป^{๔๖}

๖. ฤดู

ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อม มี ๒ อย่าง ได้แก่ ฤดูอสัปายะ คือสภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เป็นต้นและฤดูสัปายะ คือสภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคงเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตน

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า อากาศที่ไม่สบายและสบายในขณะปฏิบัติธรรมอยู่นั้น โยคาวจรบางท่านเมื่อได้รับอากาศร้อนแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับ บงกคหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศเย็นก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วถาวรยิ่งขึ้น ขึ้นไป ฉะนั้น อากาศร้อนจึงเป็นอสัปายะ ส่วนอากาศเย็นเป็นสัปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้น โยคาวจรบางท่านได้รับอากาศเย็นแล้ว ก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่มั่นคง ก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับ

^{๔๖}มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

หงุดหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศร้อนก็รู้สึกสบาย จิตใจที่ยังไม่แจ่มใส ไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใส ตั้งมั่นขึ้น จิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งๆ ขึ้นไป ฉะนั้น อากาศเย็นจึงเป็นสปปายะ ส่วนอากาศร้อนเป็นสปปายะแกโยคาวจรบุคคลนั้น^{๔๗}

๗. อิริยาบถ

อิริยาบถ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่ง มี ๒ อย่าง ได้แก่ อิริยาบถสปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาบถสปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจ นิเวรณจะได้นิเวรณ

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้ว่า ในอิริยาบถ ๔ อย่างนั้น โยคาวจรบางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนอนแล้ว ก็ทำให้รู้สึกง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่นๆ ก็รู้สึกว่ามีอาการสบายกาย สบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิเวรณเกิดขึ้นกวนใจ บางท่านก็มิได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถนอน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนั่ง ยืน เดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดินกับ นอน ก็รู้สึกว่ามีอาการสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีด้วย บางท่านก็มิได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถเดิน นอน แต่กลับได้รับผลดีใน อิริยาบถนั่ง ยืน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดิน แล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ ไม่ค่อยจะได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่นๆ ก็รู้สึกว่ามีอาการสบายกายสบายใจ ทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิเวรณเกิดขึ้นกวนใจ บางท่านก็มิได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน แต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถเดิน ฉะนั้น อิริยาบถใดได้รับผลดี คือ ทำให้จิตใจแจ่มใสสงบระงับดับเสียซึ่งนิเวรณ อิริยาบถนั้นจัดเป็นสปปายะแกโยคาวจรบุคคลนั้น เหตุนั้น พึงทดลองดูในอิริยาบถนั้นๆ อยู่อย่างละ ๓ วัน เช่นเดียวกันกับการทดลองในอาวาส^{๔๘}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสปปายะด้วยพระดำรัสอื่น เช่น สมัย^{๔๙} อันมีอรรถาธิบายว่า คือ กาลที่ได้รับสปปายะความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ธรรมเป็นที่สะดวกสบายแก่การเจริญปัญญา มี อุตุสปปายะ อาหารสปปายะ (โภชนสปปายะ) เสนาสนะสปปายะ (อาวาสสปปายะ) บุคคลสปปายะ และธัมมัสสวนสปปายะ(ภัสสะสปปายะ)

๒.๒.๒ รูปแบบการปฏิบัติธรรม

๑) การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนายึดหลัก คือ สมาธิ ปัญญา จากหลักฐานที่ปรากฏได้แก่

๑. วิสุทธิ ๗ ที่ท่านพระสารีบุตรกล่าวกะพระปุลณมนตานีบุตร ณ ป่าอันธวัน ในเวลาเย็นถึงเป้าหมายแห่งพรหมจรรย์ตามลำดับวิสุทธิ ๗ สรุปเนื้อความได้ ดังนี้ว่า

^{๔๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^{๔๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^{๔๙} อก.ติก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔.

“ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคของเรา ” ท่านตอบว่า “ขอรับ แต่ประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสละวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งศีล) เพื่อจิตตวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งจิต) ทิฏฐิวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ) เพื่อกังขาวิตรณวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย) เพื่อมคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง) เพื่อปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นทางดำเนิน) เพื่อญาณทัสสนวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ) ก็หาไม่ แต่เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน^{๕๐} ซึ่งมีใช้สละวิสุทธิตี จิตตวิสุทธิตี ทิฏฐิวิสุทธิตี กังขาวิตรณวิสุทธิตี มคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิตี ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิตี ญาณทัสสนวิสุทธิตี อันเปรียบเทียบวิสุทธิตีด้วยรถ ๗ ผลัด คือ สละวิสุทธิตีมีจิตตวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย จิตตวิสุทธิตีมีทิฏฐิวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย ทิฏฐิวิสุทธิตีมีกังขาวิตรณวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย กังขาวิตรณ วิสุทธิตีมีมคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย มคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิตีมีปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิตีมีญาณทัสสนวิสุทธิตีเป็นเป้าหมาย ญาณทัสสนวิสุทธิตีมีอนุปาทาปรินิพพานเป็นเป้าหมาย”^{๕๑}

สรุป เป็นศีล สมาธิ และปัญญาได้ คือ ศีล คือ สละวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งศีล) สมาธิ คือ จิตตวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งจิต) ปัญญา คือ ทิฏฐิวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ) กังขาวิตรณวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย) มคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง) ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิตี (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นทางดำเนิน) และญาณทัสสนวิสุทธิตี(ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ)

๒. บริสุทธิตี ๓ อันเป็นคำตอบของพระอานนท์ ในนิคคัมมสูตรแก่เจ้าอภัยลิจฉวีและเจ้าบัณฑิตกุมารลิจฉวี ที่ตรัสถามเปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมระหว่างนิครนถนาภบุตร กับพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นิครนถนาภบุตรเป็นสัพพัญญู(ผู้รู้ทุกสิ่ง) มองเห็นทุกอย่าง ปฏิญาณญาณทัสสนะโดยไม่เหลือว่า ‘เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่น ญาณทัสสนะ’^{๕๒} ก็ปรากฏเป็นนิตย’เขาบัญญัติว่ากรรมเก่าสิ้นสุดเพราะตะบะ(การบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก) บัญญัติการกำจัดเหตุได้เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ด้วยเหตุนี้ เพราะกรรมสิ้นไปทุกขจึงสิ้นไป เพราะทุกขสิ้นไปเวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกขทั้งสิ้นจึงจักเป็นอันสลายไป การล่วงพ้นทุกขทั้งสิ้นย่อมมีได้ด้วย ความ บริสุทธิตีที่ทำให้กิเลสสิ้นไปซึ่งประจักษ์ชัดด้วยตนเองนี้ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้อย่างไร”

ท่านพระอานนท์ตอบ “ท่านอภัย ความบริสุทธิตีที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ๓ ประการ คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอไม่ทำกรรมใหม่ และรับผลกรรมเก่าแล้วทำให้(กิเลส)สิ้นไปโดยคิดว่า “ความบริสุทธิตีเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะ พึงเห็นชัดด้วยตนเอง ทำให้กิเลสสิ้นไป ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

^{๕๐} อนุปาทาปรินิพพาน หมายถึงปรินิพพานที่หาปัจจัยปรุงแต่งมิได้ แต่ในที่นี้ พระเถระหมายเอาสภาวะเป็นที่สุด เป็นเงื่อนไขปลาย เป็นที่จบการประพจน์พรหมจรรย์ของท่านผู้ถือปัจจัยปรินิพพาน (ม.ม.อ. ๒/๒๕๘/๖๓-๖๔).

^{๕๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๖-๒๕๘/๒๗๗-๒๘๓.

^{๕๒} ญาณทัสสนะ หมายถึงพระสัพพัญญูญาณ (อง.ติก.อ. ๒/๗๕/๒๒๖).

๒. ภิกษุนั้นเพียบพร้อมด้วยศีล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจุดตกตามที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติ บริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ และรับผลกรรมเก่าแล้วทำให้ (กิเลส) สิ้นไป...

๓. ภิกษุนั้นเพียบพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ เพียบพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้ ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติที่ไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันเธอไม่ทำ กรรมใหม่และรับผลกรรมเก่าแล้วทำให้ (กิเลส) สิ้นไป...

ความบริสุทธิ์ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ๓ ประการนี้แลอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรง เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ได้ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่งพ้นความโศก ความร่ำไร เพื่อความสิ้นทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง” ^{๕๓}

๓. มรรคมืองค์ ๘ ในข้อนี้มีปรากฏที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในกัณฑ์ทศสูตร “ภิกษุจำนวนมากผู้เป็นอรหันตชีนาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วปลงภาระได้ แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ”

ซึ่งกิจที่ควรทำ ก็หมายถึงกิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์ การละเหตุเกิดแห่งทุกข์ การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมืองค์ ๘ ให้เจริญ และการอบรมมรรคมืองค์ ๘ หรือ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ๑. สัมมาทิฐิ ๒. สัมมาสังกัปปะ ๓. สัมมาวาจา ๔. สัมมากัมมันตะ ๕. สัมมาอาชีวะ ๖. สัมมาวายามะ ๗. สัมมาสติ ๘. สัมมาสมาธิ ในมรรคมืองค์ ๘ สัมมาสติ สัมมาสมาธิสรุปเป็นศีล สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สรุปเป็นสมาธิ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สรุปเป็นปัญญา

การปฏิบัติในพระพุทธศาสนา จึงยึดหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา ดังมีพระบาลีปรากฏในพระไตรปิฎก ว่า

สีเล ปติญฺญาย นโร สพลฺโย

จิตฺตํ ปณฺญญจ ภาวยํ

อาตาปี นิปโก ภิกขุ

โส อิมํ วิชฺฌเย ชฏฺเฐ

ภิกษุผู้เป็นคนฉลาด มีความเพียร มีปัญญา บริหารตนตั้งอยู่ในศีลแล้วอบรม

จิตและปัญญาอยู่ นั้น พึงถางชู้ญนี้ได้^{๕๔}

อานิสงส์ศีล สมาธิ ปัญญา มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ดังจะพรรณนาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสศีลมีผลและอานิสงส์ ดังนี้ว่า

"ดูกรอานนท์ ก็แลศีลเป็นกุศล มีความไม่ต้องเดือดร้อนใจเป็นผล มีความไม่ต้องเดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์"

“อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล ๕ ประการ ได้แก่

๑. บุคคลในโลกนี้เป็นผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมได้ประสพกองแห่งโภคะใหญ่มีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

๒. กิตติศัพท์อันงามของผู้มีศีล ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมฟังไป

๓. ผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล จะเข้าไปสู่บริษัทใด ๆ จะเป็นชาติตติยบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คฤหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตามย่อมเป็นผู้องอาจ ไม่เคอะเขินเข้าไป

^{๕๓} อก.ทุก.(ไทย) ๒๐/๗๕/๒๙๗-๒๙๘.

^{๕๔} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๓/๑๖.

๔. ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ไม่หลงทำกาลกิริยา

๕. ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

อานิสงส์ของศีลยังมีอีก คือ ความเป็นที่รักที่ชบใจเป็นเบื้องต้น มีความสิ้นอาสวะ เป็นที่สุด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้โดยนัยว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย หากภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นที่รักเป็นที่ชบใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่องของเพื่อนสหพหุมา รี้ทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลายเถิดหมั่นประกอบกรรมเครื่องสงบภายในตน ไม่เหินห่างจากฉันทา ประกอบด้วยวิปัสสนาเพิ่มพูนเรื่อนว้าง”^{๕๕}

ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค พระธรรมเสนาบติสารีบุตร กล่าวศีล ๕ อย่าง สรุปได้ดังนี้

๑. ปริยัตตปาริสุทธิศีล ศีลของอนุปสัมบันทั้งหลายผู้มีสิกขาบเป็นที่สุด

๒. อปริยัตตปาริสุทธิศีล ศีลของอนุปสัมบันทั้งหลายผู้มีสิกขาบไม่มีที่สุด

๓. ปริบุญณปาริสุทธิศีล ศีลของกัลยาณบุคชนทั้งหลาย ผู้ประกอบในกุศลธรรม

ผู้กระทำให้บริบูรณ์ในธรรมอันจรดแดนแห่งพระเสขะ ผู้ไม่อาลัยในร่างกายและชีวิต ผู้มีชีวิตอันละแล้ว

๔. อปรามัญญปาริสุทธิศีล ศีลของพระเสขะบุคคล ๗ จำพวก

๕. ปฏิปัสสัทธิปาริสุทธิศีล ศีลของพระชินาสพทั้งหลายผู้เป็นสาวกของพระตถาคตเจ้า ศีลของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ศีลของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย”^{๕๖}

ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค อธิบายไว้อีกว่า

“ศีลของอนุปสัมบันทั้งหลายนั้นเป็น ปริยัตตปาริสุทธิศีล แม้เป็นศีลมีที่สูงสุดด้วยอำนาจแห่งการนับก็ตาม พึงทราบว่าเป็นอปริยัตตปาริสุทธิศีล เพราะหมายเอาภาวะสมทานโดยไม่มีส่วนเหลือ และภาวะที่ไม่แสดงที่สุดได้ด้วยอำนาจลาภ ยศ ญาติ องค์กรวิยะ และชีวิต เหมือนศีลของพระอัมพาทกมหาตีสเถระผู้อยู่ในจีวรคุมพิหาร ท่านไม่ละสัปปริสาณุสสติ แม้เมื่อความสงสัยในชีวิตมีอยู่ ท่านก็ไม่ยอมล่วงละเมิดสิกขาบ อาศัยอปริยัตตปาริสุทธิศีล ได้บรรลุพระอรหัตที่อยู่นบนหลังอุบาทส”^{๕๗}

ศีลของสัตบุรุษทั้งหลายมีพระอรหันต์เป็นต้น พึงทราบว่าเป็น ปฏิปัสสัทธิปาริสุทธิศีลเพราะเป็นศีลที่บริสุทธิ์โดยทำความกระวนกระวายทั้งปวงให้สงบ เหมือนพระมหาเถระรูปใดรูปหนึ่งแม้อาพาธอย่างหนักไม่อาจที่จะฉันอาหารด้วยมือของตนได้ นอนกลิ้งเกลือกอยู่ในมูตรและกิริสของตน ภิกษุหนุ่มรูปใดรูปหนึ่งเห็นอาการของท่านนั้นแล้วพูดว่า “โอ สังฆารคือชีวิตเป็นทุกข์” พระมหาเถระได้พูดกับภิกษุหนุ่มนั้นว่า “เธอ ฉันตายลงเดี๋ยวนี้จักได้สวรรค์สมบัติ ฉันไม่มีข้อสงสัยในข้อนี้ ขึ้นชื่อว่าสมบัติที่ได้มาเพราะทำลายศีลนี้ ก็เป็นเช่นเดียวกับได้ความเป็นคฤหัสถ์เพราะบอกคณสิกขา” ครั้นแล้วจึงได้ตั้งใจว่า “เราจักตายพร้อมกับศีลนี้นั่นเทียว” นอนอยู่ ณ ที่นั้นนั้นแหละพิจารณาโรคนั้น ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว”^{๕๘}

^{๕๕} ม.ม., (ไทย) ๑๒/๖๕/๕๗.

^{๕๖} ข.ป., (ไทย) ๓๑/๓๗/๕๗.

^{๕๗} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕-๖๖.

^{๕๘} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕-๖๖.

ในคัมภีร์ปฏิสมภิทามรรค พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรยังกล่าวถึงศีลมี ๕ ประเภท อีก คือ

๑. การละกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่าศีล
๒. การเว้นกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่าศีล
๓. เจตนาที่เป็นข้าศึกต่อกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่าศีล
๔. ความสำรวมกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่าศีล
๕. ความไม่ล่วงละเมิดกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่าศีล

ศีลดังกล่าวนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อน เพื่อปราโมทย์ เพื่อปิติ เพื่อปัสสัทธิเพื่อ โสมนัส เพื่อการปฏิบัติโดยเอื้อเฟื้อ เพื่อความเจริญ เพื่อทำให้มาก เพื่อเป็นเครื่องประดับเพื่อเป็น เครื่องป้องกัน เพื่อเป็นเครื่องแวดล้อม เพื่อความสมบูรณ์ ย่อมเป็นไปเพื่อความเปื้อนหายโดยส่วน เดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน^{๑๐๔}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในเรื่องสมาธิ ดังนี้ว่า

“อานนทฺ สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ความรู้ตามความเป็นจริง) เป็นผล มียถาภูตญาณ ทัสสนะเป็นอานิสงส์”^{๕๙}

ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญสมาธิมี ๕ ประการ ได้แก่

๑. มีทิวฐธรรมสุขวิหารเป็นอานิสงส์

ภิกษุเหล่าใดสำเร็จสมาธิขั้นใดขั้นหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ขั้นอัปนาสมาธิขึ้นไป ย่อม เจริญสมาธิด้วยประสงค์ว่า จักเข้าสมาบัติให้จิตมีอารมณ์เดียวอยู่เป็นสุขตลอดวัน การเจริญอัปนา สมาธิของภิกษุเหล่านั้น ชื่อว่า ทิวฐธรรมสุขวิหารเป็นอานิสงส์ เพราะเหตุนี้ในสัลเลขสูตรสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสกะพระจุนทะ ว่า "ดูกรจุนทะ ฌานธรรมที่พาหิรภรรพชิตบำเพ็ญเหล่านั้น หาเรียก สัลเลขะ(ธรรมเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส)ในอริยวินัยไม่ ฌานธรรมเหล่านั้นเรียก ทิวฐธรรมสุข วิหารในอริยวินัย"^{๖๐}

๒. มีวิปัสสนาเป็นอานิสงส์

ทั้งการเจริญอัปนาสมาธิ ทั้งการเจริญอุปจารสมาธิ โดยนัยแห่งการได้ช่องในที่คับแคบ แห่งพระเสขะและปุณณทั้งหลาย ผู้เจริญสมาธิด้วยประสงค์ว่า ออกจากสมาบัติแล้วจักทำวิปัสสนาทั้ง จิตที่ยังตั้งมั่นอยู่ ชื่อว่ามีวิปัสสนาเป็นอานิสงส์ เพราะสมาธินั้นเป็นปทัฏฐานเหตุใกล้ที่สุดแห่งวิปัสสนา เพราะเหตุนี้ ในสมาธิสูตร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสกะ พระจุนทะไว้ว่า "ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง"^{๖๑}

๓. มีอภิญญาเป็นอานิสงส์

ส่วนภิกษุเหล่าใด ยังสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้วเข้าฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญญา (ความรู้ยิ่ง) ออกจากสมาบัติแล้ว ปราปรณอยู่ ก็ทำอภิญญาอันมีนัยที่กล่าวไว้โดยประการว่า "เป็นคนเดียวแล้ว อธิฐานให้เป็นมากคนก็ได้ " ดังนี้เป็นต้นให้เกิดขึ้นได้ การเจริญอัปนาสมาธิแห่งภิกษุเหล่านั้นชื่อว่า มีอภิญญาเป็นอานิสงส์เพราะสมาธินั้น ในเมื่อเหตุที่จะให้ได้อภิญญา มีพร้อมอยู่เป็นปทัฏฐานแห่ง อภิญญาได้ เพราะเหตุนี้ ในนิมิตตสูตร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า "เธอน้อมจิตไป

^{๕๙} อก.ทสก, (ไทย) ๒๔/๒/๔.

^{๖๐} ม.ม., (ไทย) ๑๒/๘๑/๗๑.

^{๖๑} ส.ชนธ, (ไทย) ๑๗/๕/๑๗.

เฉพาะเพื่อให้แจ้งด้วยอภิญญา ซึ่งธรรมอันพึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญาใด ๆ ก็ดีเธอก็บรรลุความเป็นผู้
อาจเพื่อให้ประจักษ์ได้ในอภิญญาสังขารณธรรม นั้นๆ ที่เดียว ในเมื่อเหตุที่จะให้ได้อภิญญามี
พร้อมอยู่"^{๒๒}

๔. มีภวิเศษเป็นอาณิสส

ปุณฺณเหล่าใดมีมานไม่เสื่อม ปรรณาคความเข้าถึงพรหมโลก ว่าเราจักเกิดในพรหมโลก
หรือแม้ไม่ปรรณากก็ตาม (แต่)ไม่เสื่อมจากสมาธิ การเจริญอุปปนาสมาธิแห่งปุณฺณเหล่านั้น ชื่อ ว่ามี
ภวิเศษเป็นอาณิสส เพราะสมาธินั้นนำภวิเศษมาให้ เหตุนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้
ว่า "ถามว่า บุคคลทั้งหลายบำเพ็ญปฐมฌานอันยังเป็นปริตกุศลได้แล้วตายไปได้กำเนิดที่ไหน ? ตอบว่า
ได้กำเนิดร่วมกับพวกเทพเหล่าพรหมปาริสาชชา " ดังนี้เป็นอาทิ ส่วนการเจริญอุปปนาสมาธิ ก็นำภ
วิเศษคือสุคติชั้นกามาวจร ๖ มาให้เหมือนกัน

๕. มินิโรธเป็นอาณิสส

ส่วนว่าพระอริยะเหล่าใดยังสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้วเข้านิโรธสมาบัติ เจริญสมาธิด้วย

ประสงค์ว่า จักเป็นผู้ไม่มีจิต คือดับความ คือเสีย เข้าถึงนิโรธนิพพานอยู่สำราญในทิวาสธรรม
นี้สัก ๗ วันเกิด การเจริญอุปปนาสมาธิแห่งพระอริยะเหล่านั้น ชื่อว่ามีนิโรธเป็นอาณิสส เหตุนี้ พระ
สารีบุตรจึงกล่าวไว้ว่า "ความรู้ในการเจริญความเป็นวิสั(คล่องแคล่วในการเข้านิโรธสมาบัติ) ด้วยญาณ
จริยา (ทางญาณ) ๑๖ ด้วยสมาธิจริยา (ทางสมาธิ) ๙ จัดเป็นญาณในนิโรธสมาบัติ" นี้เป็นอาณิสสแห่ง
การเจริญสมาธิ ๕ ประการ มีทิวาสธรรมสุขวิหารเป็นอาทิ ดังกล่าวมานี้"^{๒๓}

อาณิสสการบำเพ็ญสมาธิข้างต้น ที่พระอรรถกถาจารย์ท่านได้ชี้แจงเอาไว้ หากพิจารณาใน
รายละเอียดในแต่ละอาณิสสยังแยกได้อีกมากมาย ที่สำคัญและตรงตามหลักคำสอนของสมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้ามากที่สุด ในที่นี้ ก็คือ เพื่อเป็นบาทแห่งวิปัสสนา อันจะทำให้เกิดปัญญาสามารถละ
กิเลสได้โดยสิ้นเชิง อาณิสสข้ออื่นๆ ข้ออื่นๆก็มีประโยชน์ แต่ไม่ใช่ที่สำคัญที่สุดสมถะเป็นต้น ทำให้จิต
นิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง แต่วิปัสสนาจะเป็นตัวเข้าไปรู้ชัดหรือรู้แจ้งในอารมณ์นั้น เมื่อโยคาวจร
ยกจิตที่นิ่งขึ้นพิจารณาอารมณ์โดยวิธีของวิปัสสนา ก็จะทำให้จิตได้รู้ได้เห็นสิ่งที่พิจารณานั้นตามความ
เป็นจริง พร้อมทั้งเกิดวิปัสสนาญาณชั้นต่างๆ จนถึงอัสวักขยญาณ อันเป็นญาณหยั่งรู้การทำให้กิเลส
สิ้นไป ดังพุทธพจน์ ที่ว่า

“โส เอวํ สมาหิตเต จิตเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺคเณ วิคตฺตูปกิเลสเ

มฺพุทฺเต กมฺมนิเย จิตเต อาเนนฺชปฺตเต อาสวานํ ขยฺยาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสํ

โส อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ

อโยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ

ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ อาสวาทิ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ อาสวสมุทฺทโยติ

ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ อาสวนิโรธติ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ อโยํ

อาสวนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ อพฺภณฺญาสํ ตสฺส เม เอวํ ขานโต เอวํ

ปสฺสโต กามาสวปิ จิตฺตํ วิมฺจจฺจิตถ ภาวสวปิ จิตฺตํ วิมฺจจฺจิตถ อวิชฺชาสวปิ

จิตฺตํ วิมฺจจฺจิตถ วิมุตตสมํ วิมุตตมิตติ ญาณํ อโหสิ ชินฺนา ชาตํ วุสฺสิตํ พรหมจริยํ

^{๒๒} องค์กร. (ไทย) ๒๐/๑๐๓/๓๔๗.

^{๒๓} วิสุทธิ. ๒/๑๙๕-๑๙๖.

กตฺ ักรณียํ นาปรํ อิตถตตยาติ อพฺภณฺญาสิ ฯ อัย โห เม พราหมณ รตติยา
 ปจฺฉิเม ยามะ ตติยา วิชฺชา อธิคฺตา อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม
 วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาติ อปฺมตตสฺส อาตาปิโน ปหิตตตสฺส วิหโรโต
 ฯ อัย โห เม พราหมณ ตติยา อภินิพฺพิธา อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺสเสว
 อณฺทโกสมฺหาติ ฯ”

“เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจาก
 ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้น
 ได้น้อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ ได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่
 ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี่อัสสวะ นี่อัสสวสมุทัย นี่
 อัสสนิโรธ นี่อัสสนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรารู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตได้หลุดพ้น
 จากกามาสสวะ ภวาสสวะ อวิชชาสสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว
 รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น
 เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป

พราหมณ์ เราได้บรรลุวิชาที่ ๓ ในยามที่ ๓ แห่งราตรี ความมืดมิด
 คือวิชาเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชาได้เกิดขึ้นแก่เรา เปรียบเหมือน
 แสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ

พราหมณ์ นี่คือการเจาะกระเปาะไขคือวิชาออกมารั้งที่ ๓ ของเรา
 เหมือนการเจาะออกจากกระเปาะไขของลูกไก่”

ต่อไปจะได้กล่าวถึงปัญญา

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคกล่าวอานิสงส์แห่งปัญญากาวนาไว้ ได้แก่

(๑) นานากิเลสวิทิสฺสน	กำจัดกิเลสต่าง ๆ ได้
(๒) อริยผลสาธุกาวน	ได้เสวยรสแห่งอริยผล
(๓) นิโรธสมาปตติสมาปชฺชนสมตฺถตา	ความเป็นผู้สามารถในการเข้านิโรธสมาบัติ
(๔) อาหุเนยฺยภาวาทิสฺสิทิ	ความสำเร็จแห่งความเป็นผู้ทรงอริยคุณ
มีความเป็นอาหุไนยบุคคลเป็นต้น

๑. นานากิเลสวิทิสฺสน คือ ความกำจัดกิเลสต่าง ๆ โดยเป็นสังโยชนมีสักกายทิฐิเป็นต้นมี
 ๒ อย่าง คือ เป็นอานิสงส์แห่งปัญญากาวนาโลกิยะ ตั้งแต่การกำหนดนามรูปและเป็นอานิสงส์แห่ง
 ปัญญากาวนาโลกุตตระในขณะแห่งอริยมรรค มีพระบาลีรับรอง ว่า

ภิมเวคานุปตฺติตา	อสนีว สิลุจฺเจเย
วายุเวคสมฺภูตฺติโต	อรณฺณมิว ปาวโก
อนฺธการํ วิย รวิ	สเดชฺชชฺชลมณฺฑโล
ทีฆรตฺตานุปตฺติตํ	สพฺพานตฺถวิธายกํ
กิเลสชาลํ ปญฺญา หิ	วิทิสฺสยติ ภาวิตา
สนฺทิภฺฐิกมโต ชญฺญา	อานิสฺสมิมิ อิท

แท้จริง ปัญญาอันโยคาวจรทำให้มีขึ้นแล้ว ย่อมทำลายข่าย คือกิเลสซึ่งครอบ(สันดาน)มาตลอดกาลนาน กระทำอนัตตะให้ทุกอย่างเสียได้ ดุจสายฟ้าฟาดลงด้วยกำลังแรงอย่างน่าสะพรึงกลัวที่กองหิน ทำลายหิน(ให้แตกกระจายไป) ดุจไฟป่าลุกฮือด้วยกำลังลม ทำลายป่าให้ราบไป ดุจดวงอาทิตย์ขึ้น เป็นดวงเจดจ้าด้วยความร้อนของตน ทำลายความมืดเสีย ฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบอานิสงส์โดยเป็นอานิสงส์ที่โยคาวจรพึงเห็นด้วยตนเอง ในปัญญาภาวนานี้

๒. อริยผลฐานุภวนํ คือ การได้เสวยรสแห่งสามัญญผลมีโสตาปัตติผลเป็นต้น ที่เรียกว่าอริยผล มีในปวัตติในมรรควิธีและในปวัตติด้วยอำนาจผลสมบัติ ผลจิต มีในลำดับแห่งมรรคก็มี ในลำดับแห่งผลก็มี ในลำดับแห่งโคตรภูก็มี ในลำดับแห่งเนวสัญญานาสัญญายตนะก็มี ในผลจิตเหล่านั้น ผลจิตในลำดับแห่งมรรค ย่อมมีในมรรควิธีผลจิตหลัง ๆ ย่อมมีในลำดับแห่งผลจิตหน้า ๆ ผลจิตหน้า ๆ ในผลสมบัติทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งโคตรภู คำว่า "โคตรภู" ในที่นี้ พึงทราบว่า ได้แก่อนุโลมญาณ สมคำที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ปฏิฐานว่า "อนุโลมญาณของพระอรหันต์ ย่อมเป็นปัจจัยโดยเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติของพระอรหันต์ อนุโลมญาณของพระเสขะทั้งหลาย ย่อมเป็นปัจจัยโดยเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติของพระเสขะทั้งหลาย"^{๖๔} ดังนี้ ความออกจากนิโรธย่อมมีด้วยผลจิตอันใด ผลจิตอันนั้นเป็นผลจิตมีในลำดับแห่งเนวสัญญานาสัญญายตนะ"

ในผลจิตเหล่านั้น ยกเว้นผลจิตอันเกิดขึ้นในมรรควิธีเสีย ผลจิตที่เหลือนับได้ว่าเป็นผลจิตที่เป็นไปด้วยอำนาจผลสมบัติทั้งสิ้น ด้วยอำนาจที่เกิดขึ้นในมรรควิธีบ้าง ในผลสมบัติบ้างดังกล่าวมานี้

ผลจิตนั้น จึงเป็นสามัญญผลอันอุดม มีความเร่าร้อน อันระงับแล้ว มีอมตรธรรมเป็นอารมณ์ เป็นผลที่ละเมียดละไม คายโลกามิสแล้ว เป็นผลที่ซาบซ่านไปด้วยความสุขอันสะอาด มีโอชะ ซึ่งเป็นอมตสุข มีรสหวานชื่นยิ่งกว่าน้ำหวาน เปรียบประดุจน้ำผึ้ง เหตุใด บัณฑิตยังปัญญาให้เกิดแล้วจึงได้ประสบความสุขนั้น อันนับเป็นรสยอดเยี่ยมของอริยผลนั้น เหตุนั้น การได้เสวยรสของอริยผลนั้น จึงกล่าวว่า เป็นอานิสงส์ของวิปัสสนาภาวนาในปัญญาภาวนาธิการนี้

๓. นิโรธสมาปัตติสมาปชชาสมตถตา คือ ความสามารถในการเข้านิโรธสมาบัติอันเป็นความไม่เป็นไปแห่งจิตเจตสิกธรรมทั้งหลายด้วยอำนาจความดับไปโดยลำดับ

ปุถุชนทั้งหมด พระโสดาบันและพระสกทาคามีทั้งหมด กับพระอนาคามีและพระอรหันต์ทั้งหลายที่เป็นสุกขวิปัสสกรเข้าไม่ได้ แต่พระอนาคามี และพระอรหันต์ทั้งหลายที่ได้สมาบัติ ๘ เข้าได้ในปฏิสัมภิทามรรคอธิบายไว้ว่า "เพราะประกอบด้วยผล ๒ คือ สมถผล วิปัสสนาผลและเพราะความระงับไปแห่งสังขาร ๓ มีความรู้ทั่วในวสีภาวนา คือ เชี่ยวชาญสามารถเข้านิโรธได้ตั้งใจ ด้วยญาณจริยา ๑๖ ด้วยสมาธิจริยา ๙ เป็นญาณในการเข้านิโรธสมาบัติ"^{๖๕}

ในปฏิสัมภิทามรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า

ผลมี ๒ คือสมถผล วิปัสสนาผล

^{๖๔} อภ.ป. (ไทย) ๔๐/๔๑๓/๒๖๔.

^{๖๕} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๔/๓.

สมถะ หมายถึง ความไม่ซัดส่ายไป คือความมีอารมณ์เป็นหนึ่งแห่งจิต ด้วยอำนาจ

เนกขัมมะวิตก... ด้วยอำนาจอภยาบาทวิตก... ด้วยอำนาจอาโลกสัญญา... ด้วยอำนาจความไม่ฟุ้งซ่าน ฯลฯ ...ด้วยอำนาจความเป็นผู้พิจารณาเห็นอย่างสลัดทิ้งหายใจเข้า ... ด้วยอำนาจความเป็นผู้พิจารณาเห็นอย่างสลัดทิ้งหายใจออก ชื่อว่า สมถะ เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะนิวรณ์ ด้วยปฐมฌาน เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะวิตกวิจารณ์ด้วยหุตติยาน ฯลฯ เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะอาภิชญาญาณตนสัญญา ด้วยเนวสัญญาสัญญาตนสมาบัติ เพราะไม่ไหว ไม่หวั่น ไม่สั่นไปในเพราะอุทัจจะ ในเพราะกิเลสที่สหคตกับอุทัจจะ และในเพราะขันธ (ที่สัมปยุตกับอุทัจจะ)^{๖๖}

วิปัสสนาผล คือ อนิจจานุปัสสนา (ความคำนึงเห็นว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง) ในรูป...ในเวทนา...ในสัญญา...ในสังขาร...ในวิญญาณ ฯลฯ ในจักขุ...ในชรามณะ. ทุกขานุปัสสนา (ความคำนึงเห็นว่าสังขารทั้งหลายเป็นทุกข์)... อนัตตานุปัสสนา (ความคำนึงเห็นว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา)... นิพพิทานุปัสสนา (ความคำนึงถึงสังขารด้วยความเบื่อหน่าย)... วิราคานุปัสสนา (ความคำนึงด้วยคลายกำหนดในสังขาร)... นิโรธานุปัสสนา (ความคำนึงเห็นนิโรธ)... ปฏิณิสัคคานุปัสสนา (ความคำนึงด้วยสลัดทิ้งเสีย)... ชื่อว่าวิปัสสนาผล เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะนิจสัญญา (ความสำคัญว่าเที่ยง) ด้วยอนิจจานุปัสสนา เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะสุขสัญญา (ความสำคัญว่าเป็นสุข) ด้วยทุกขานุปัสสนา... เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะอตตสัญญา (ความสำคัญว่าเป็นอตต) ด้วยอนัตตานุปัสสนา ...เพราะไม่หวั่นไหว ในเพราะนันทิ (ความเพลิดเพลิน) ด้วยนิพพิทานุปัสสนา...เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะราคะ ด้วยวิราคานุปัสสนา ...เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะสมุทัยด้วยนิโรธานุปัสสนา ...เพราะไม่หวั่นไหวในเพราะอาทาน (ความยึดไว้) ด้วยปฏิณิสัคคานุปัสสนา เพราะไม่ไหว ไม่หวั่น ไม่สั่นไปในเพราะอวิชชา ในเพราะกิเลสที่สหคตกับอวิชชาและในเพราะขันธที่สัมปยุตกับอวิชชา^{๖๗}

ความระงับแห่งสังขาร ๓ ได้แก่ วจีสังขาร คือ วิตกวิจารณ์ของผู้เข้าหุตติยานย่อมระงับกายสังขาร คืออัสสาสะปัสสาสะของผู้เข้าจตุตถฌานย่อมระงับ จิตตสังขาร คือ สัญญาและเวทนาของผู้เข้าสัญญาเวทิตนโรธย่อมระงับ

ญาณจริยา ๑๖ คือ อนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา...อนัตตานุปัสสนา...นิพพิทานุปัสสนา...วิราคานุปัสสนา...นิโรธานุปัสสนา...ปฏิณิสัคคานุปัสสนา...วิวิฏฐานุปัสสนา (ความคำนึงด้วยหมุนกลับจากสังขาร ได้แก่ สังขารุเบกขาญาณและอนุโลมญาณ) โสตาปัตติมรรค โสตาปัตติผลสมาบัติ สกทาคามิมรรค...สกทาคามิผลสมาบัติ...อนาคามิมรรค...อนาคามิผลสมาบัติ...อรหัตมรรค...อรหัตผลสมาบัติ ชื่อว่า ญาณจริยา^{๖๘}

สมาธิจริยา ๙ คือ ปฐมฌาน หุตติยาน ฯลฯ เนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติ (เป็น ๘) วิตกก็ดี วิจารณ์ก็ดี ปิตักก็ดี สุขก็ดี จิตเตกัคคตาก็ดี เพื่อประโยชน์แก่อนได้ปฐมฌาน ฯลฯ เนวญญา นาสัญญาตนสมาบัติ (นับเป็นสมาธิจริยาอีก ๑)

วสี ๕ คือ อาวัชนวสี ความชำนาญในการรำลึก สมาปชันวสี ความชำนาญในการเข้าอิฐฐานวสี ความชำนาญในการตั้งอยู่ วุฏฐานวสี ความชำนาญในการออก ปังเวกชนวสี ความชำนาญในการพิจารณาทบทวน

^{๖๖} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๘๓/๑๔๑.

^{๖๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย. วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒ (ตอนจบ), หน้า ๒๘๔.

^{๖๘} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๘๔/๑๔๓.

พระโสดาบันและพระสกทาคามี ไม่มี วสีกาตปัญญา เพราะท่านยังละระคะอันมีกามคุณ ๕ อันเป็นที่ตั้งไม่ได้ สมถะของท่านจึงไม่บริบูรณ์ จึงไม่อาจจะเข้านิโรธสมาบัติอันจะต้องเข้าด้วย พละ๒ได้ แต่ระคะพระอนาคามีละได้แล้ว ท่านจึงเป็นผู้มีพละบริบูรณ์ จึงเข้านิโรธสมาบัติได้ เหตุนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า "เนวสัญญานาสัญญาตนกุลสของพระอนาคามีผู้ออกจาก นิโรธเป็นปัจจัยโดยเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมาบัติ" ดังนี้ อันคำนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสใน มหาปกรณปฏิฐาน หมายถึงการออกจากนิโรธแห่งพระอนาคามีเท่านั้น

นิโรธสมาบัตินั้นเข้าได้ในภพในปัจจุวัตรภพ เพราะ มีอันต้องเข้าไปตามลำดับเป็นสภาวะ แต่ในจุวัตรภพ คือในรูปภพ ความเกิดขึ้นแห่งรูปสมาบัติมีปฐมฌานเป็น ต้นหาไม่เพราะเหตุนี้ จึงไม่อาจเข้าในจุวัตรภพนั้นได้ ส่วนอาจารย์บางเหล่ากล่าวว่า "เข้าไม่ได้เพราะไม่มีหทัยวัตถุ"

พระอนาคามีและพระชีนาสพผู้ได้สมาบัติ ๘ ท่านระอาเบื่อหน่ายในความเป็นไปและความ แตกดับของสังขารทั้งหลาย จึงเข้านิโรธเสียด้วยประสงค์ว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีจิตถึงนิโรธคล้ายพระ นิพพานอยู่เป็นสุขในภพธรรมนี้"

การเข้านิโรธสมาบัตินั้น ย่อมมีได้แก่ พระอริยะชั้นสูงผู้เพียรพยายามด้วยอำนาจแห่งสมณะ และวิปัสสนา ทำบุพเพกิจแล้ว ทำเนวสัญญานาสัญญาตนะให้ดับไปอยู่

วิปัสสนามี ๓ ได้แก่ สังขารปริคคณกวิปัสสนา คือ วิปัสสนาที่กำหนดสังขาร จะเป็น อย่างอ่อนหรืออย่างกล้าก็แล้วแต่ ย่อมเป็นปทัสฐานแห่งมรรคอยู่นั่นเอง ผลสมาบัติวิปัสสนา คือ วิปัสสนาสำหรับเข้าสมาบัติ เป็นอย่างกล้าจึงควร เป็นเช่นกับมรรคภาวนา และนิโรธสมาบัติวิปัสสนา คือ วิปัสสนาสำหรับเข้านิโรธสมาบัติ เป็นอย่างไม่อ่อนนักไม่กล้านักจึงควร

เพราะเหตุนี้ ผู้เข้านิโรธสมาบัตินั้น จึงชื่อว่า ทำวิปัสสนาพิจารณาสังขารทั้งหลายนั้นด้วย วิปัสสนาอันไม่อ่อนนัก ไม่กล้านัก จากนั้นก็เข้าหุตติยาน ออกแล้วทำวิปัสสนาพิจารณาสังขาร ทั้งหลายในหุตติยานนั้น อย่างที่กล่าวแล้วนั้นเห มีอนัน ต่อนั้นเข้าหุตติยานฯลฯ ต่อนั้นเข้า วิญญาณัญญาตนะ ออกแล้วทำวิปัสสนา พิจารณาสังขารทั้งหลายในวิญญาณัญญาตนะนั้น อย่างนั้นแหละ ครั้นแล้วเข้าอากิญญัญญาตนะ ออกแล้วทำบุพเพกิจ ๔ อย่าง คือ

๑. นานาพัทธวิโกปนะ การไม่ทำผัสสะที่เนื่องด้วยภิกษุต่างรูปให้กำเริบ โดยอธิฐานว่า "ผัสสะนี้ ๆ ภายใน ๗ วันนี้ จงอย่างถูกไฟเผา จงอย่าถูกน้ำพัดไป จงอย่าถูกลมทำลาย จงอย่าถูกพวกโจรลัก จงอย่างถูกสัตว์มีหนุเป็นต้นกัด" ครั้นอธิฐานอย่างนี้แล้ว อันตรายอะไรๆย่อมไม่มีแก่ผัสสะนั้น ตลอด ๗ วัน แต่เมื่อไม่ อธิฐาน พัสศุยอมวินาสได้ด้วยอันตรายทั้งหลายมีไฟเป็นต้น

๒. สังฆปฏิมานะ การรอคอย แห่งสงฆ์ ภิกษุผู้จะเข้านิโรธพึงคำนึงอย่างนี้ว่า "ถ้าเมื่อเรานั่งเข้านิโรธอยู่ ๗ วัน สงฆ์ใครจะทำการมอะไรอย่างหนึ่ง ในบรรดาสังฆกรรมมีญัตติกรรมเป็น ต้นไซ้ เราจักออกทันที ไม่ทันที่ภิกษุสักรูปหนึ่งจะมาเรียกเรา"

๓. สุตอุปโกสนะ การคำนึงถึงการรับสั่งให้หาแห่งพระศาสดา ภิกษุผู้จะเข้านิโรธควรคำนึง ถึงการรับสั่งให้หาแห่งพระศาสดานั้น แล้วจึงเข้าอย่างที่จะออกได้เอง ไม่ต้องให้รับสั่งให้หา

๔. อัทธานปริเนท การกำหนดกาลแห่งชีวิต แล้วจึงเข้า

อิติ สนฺตํ สมาปตฺตี อิมํ อริยเสวิตํ

ทิกฺขุเรว ฐมฺเม นิพฺพาน- มิติ สงฺขํ อุปาคตํ

ภาเวตฺวา อริยปญฺญํ สมาปชฺชนฺติ ปญฺชิตฺตา

ยสฺมา ตสฺมา อิมิสฺสาปิ สมาปตฺติสมตฺติกา

อริยมคฺเคสุ ปญฺญา ย อานิสฺโสโต วุจฺจตีติ

บัณฑิตทั้งหลายเจริญอริยปัญญาแล้ว จึงเข้าสมาบัติ สงอันละเอียด

สุขุม ที่พระอริยะเสพ ถึงซึ่งอันนั้นว่าเป็นนิพพานในทิวะธรรมนี้ได้ ดังกล่าว

มาฉะนั้น เหตุใด เพราะเหตุนั้น แม้ความสามารถเข้านิโรธสมาบัตินี้ ท่านจึง

กล่าวว่า เป็นอานิสงส์ของปัญญาในอริยมรรคทั้งหลาย แล^{๖๙}

๕. อาหุเนยยภาวาทิสัทธี คือ ความสำเร็จเป็นผู้ทรงอริยคุณมี ความเป็นอาหุในบุคคลเป็นต้นจัดเป็นอานิสงส์ของโลกุตตรปัญญาภาวณา เพราะทำโลกุตตรปัญญา ๔ ชั้นให้เกิดมีแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลีแห่งสัตว์โลกกับทั้งเทวดาเป็นบุญเขตอันเยี่ยมของโลกโดยไม่แปลกกันทั้ง ๔ ชั้น

การเจริญอริยปัญญามีอานิสงส์มาก ดังกล่าวมาฉะนั้น เหตุใด

เหตุนี้ ผู้มีปัญญา พึงทำความยินดีในการเจริญอริยปัญญานั้น เทอญ^{๗๐}

ความบริสุทธิ์ด้วยความสำรวมแห่งศีลดังกล่าวนี้ ชื่อว่าอธิศีล จิตที่ตั้งอยู่ในความบริสุทธิ์ด้วยความสำรวม ย่อมไม่ฟุ้งซ่าน ความบริสุทธิ์แห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิต โยคาวจรเห็นความบริสุทธิ์ด้วยความสำรวมโดยชอบเห็นความบริสุทธิ์แห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่านโดยชอบ ความบริสุทธิ์แห่งความเห็นทั้งสองประการนี้ ชื่อว่าอธิปัญญา^{๗๑}

ในพระไตรปิฎกสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสบอกแนวทางการอบรมปฏิบัติตนแก่ผู้ยังไม่เป็นพระอรหันตชินาสพไว้ ในกัณฑ์กรสูตร มีใจความว่า

“ในภิกษุสงฆ์ผู้ยังเป็นเสขบุคคลที่ยังต้องศึกษา มีปกติสงบ มีความเป็นอยู่สงบ มีปัญญามีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา เธอเหล่านั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ประการอยู่”

คือ ให้ตั้งอยู่ในหลักกการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีวิธีการให้ตั้งมั่นจิตในสติปัฏฐาน ๔ และมีพระบาลีในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นเครื่องยืนยันว่า สติปัฏฐาน ๔ เป็นวิธีการปฏิบัติ พร้อมทั้งตรัสถึงวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายการปฏิบัติธรรมไว้อีกด้วย ว่า

เอกายโน อโย ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺกมฺยา,
ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมฺยา, ญายสฺส อธิคฺมฺยา, นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยา, ยทิทํ
จตฺตาโร สติปัฏฺฐานา.

^{๖๙} สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖๖-๑๑๖๗.

^{๗๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒ (ตอนจบ), หน้า ๒๓๗-๓๐๒.

^{๗๑} พ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๔.

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑
เพื่อบรรลุนิพพาน ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔”^{๗๒}

วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมาย ของการปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับการจัดการศึกษาอบรมที่
ตรงประเด็นการศึกษาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนด
เป้าหมายและวัตถุประสงค์ชัดเจนว่า การจัดการศึกษา อบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม แต่การ
ปฏิบัติธรรมเหนือกว่า เพราะการจัดการศึกษาอบรมกล่าวได้เพียงเนื้อหาสาระหัวข้อของจริยธรรมแต่
การปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมายสามารถช่วยแก้ปัญหาชีวิตการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะได้อีกด้วย

๒.๒.๓ รูปแบบการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรม

การจัดฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ได้ศึกษารวบรวมขั้นตอน
การจัดรูปแบบแนวทางของการจัดฝึกอบรมจากคัมภีร์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมจากคัมภีร์อิทธิธรรมที่
พระอรรถกถาจารย์ได้รจนา และจากหลักการปฏิบัติของสำนักที่ปฏิบัติแนวพอง -ยุบสรุปรวบรวมเป็น
แนวทางการปฏิบัติโดยรวม ดังนี้

๑. บุพเพกิจหรือกิจเบื้องต้นที่จะต้องปฏิบัติก่อน
๒. หลักการปฏิบัติตน
๓. หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔
๑. บุพเพกิจหรือกิจเบื้องต้นที่จะต้องปฏิบัติก่อน พอสรุปได้ ๗ ข้อ คือ

๑. ตั้งอยู่ในศีล ต้องชำระศีลของตนให้สะอาด
คฤหัสถ์ ตั้งในศีล ๕ หรือ อาชีวกฐัมมกศีล
อุบาสกและอุบาสิกา ตั้งในศีล ๘
สามเณร ตั้งในศีล ๑๐

ภิกษุ ตั้งในปาฏิโมกขสังวรศีล ๒๒๗”^{๗๓}

๒. ตัดปิลิโพธ ๑๐ ประการ

อาวาโส จ กุลं ลาโภ คโณ กมเมน ปญจมนิ

อหุทานิ ญาคิ อาพาโธ คณฺฐุ อิทฺธิเต เต ทสาติ ฯ

ให้ตัดความกังวล ที่อยู่ ที่อาศัย มีวัด ญาติ บ้านเป็นต้น หายกทายิกา ลาภสักการะ หมู่คณะที่
ศึกษา นวกรรม การงานที่จัดซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ซึ่งเป็นที่ ๕ การเดินทาง ญาติโยม อาพาธ
การศึกษา การสอนพระปริยัติธรรมการแสดงอิทธิฤทธิ์

๓. แสวงหากัลยาณมิตร คือ อาจารย์ผู้คอยชี้แนะ แนะนำ มีคุณสมบัติดังพระบาลีว่า

ปิโย ครุ ภาวนียะ วตฺตา จ วจนฺทโม

คฺมภีรณฺจ กถิ กตฺตา โน จณฺฐาเน นิโยชโก

^{๗๒} ฐ.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๗๓} พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ๒. เป็นที่เคารพ ๓. เป็นที่ยกย่อง ๔. เป็น
นักพูด ๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
๗. ไม่ชักนำในอวิชชา”

๔. อบรมกัมมัญฐานตามจริต มีพระบาลีว่า
อิริยาปถโต กิจจา โภชนา ทสสนาทีโต
ธมมปวัตติโต เจว จริยาโย วิภาวเยติ ฯ^{๗๔}

บัณฑิตพึงทราบจริตต่างๆ โดยอาศัยอิริยาปถ คือ การเดิน ยืน นั่ง นอน
โดยอาศัยกิจ คือ การงานที่กระทำอยู่เสมอ โดยอาศัยโภชนะ คือ อาหารที่บริโภค
โดยอาศัยทสสนะเป็นต้น คือ การดู การฟัง การดม การกิน การลูบไล้แต่งตัว
โดยอาศัยธมมปวัตติ คือ ความประพฤติดีหรือเลว รวมเป็น ๕ ประการ

ได้ทำสรุปเป็นแผนภาพที่ ๑ แสดงลักษณะตามจริต และแผนภาพที่ ๒ แสดงธรรมเป็น
สบาย เพื่อการศึกษาจริตของตน ทำให้เข้าใจตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของการปฏิบัติ
ในอรรถกถาขณิกนิคาย มูลปณณาสก มีอธิบายประเภทบุคคลที่เหมาะสมกับสติปัฏฐาน ๔ ไว้
ว่า

บุคคลผู้เจริญสมณะและวิปัสสนา แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ มั่นธบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีปัญญา
อ่อน และตลกขบขัน ได้แก่ บุคคลที่มีปัญญากล้า หากจะแบ่งให้ละเอียด มีถึง ๔ จำพวก คือ

๑. ตัณหาจริตบุคคล

- ที่มีปัญญาอ่อน ควรเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะเป็นผลดีเพราะเป็นของหยาบ
เห็นได้ง่าย และเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

- ที่มีปัญญากล้า ควรเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะเป็นผลดีเพราะเป็นกัมมัญฐาน
ละเอียด คนมีปัญญากล้าสามารถเห็นได้ง่าย และเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๒. ทิฏฐิจริตบุคคล

- ที่มีปัญญาอ่อน ควรเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะเป็นผลดีเพราะไม่หยาบ ไม่
ละเอียดเกินไป เหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

- ที่มีปัญญากล้า ควรเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะได้ผลดีเพราะเป็นกัมมัญฐาน
ละเอียด คนมีปัญญากล้าสามารถเห็นได้ง่าย และเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๓. สมถยานิกบุคคล

- ที่มีปัญญาอ่อน ควรเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะได้ผลดี เพราะมีนิมิตพึงถึงได้โดย
ไม่ยากนัก

- ที่มีปัญญากล้า ควรเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะได้ผลดี เพราะไม่ตั้งอยู่ใน
อารมณ์หยาบและเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๔. วิปัสสนายานิกบุคคล

- ที่มีปัญญาอ่อน ควรเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะได้ผลดี เพราะไม่หยาบ ไม่
ละเอียดเกินไป เหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

^{๗๔}วิสุทธิ. ๑/๑๐๑.

- ที่มีปัญญากล้า ควรเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงจะได้ผลดี เพราะเป็นกัมมฐานละเอียดมาก และเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้^{๗๕}

๕. เว้นสถานที่ที่เป็นโทษ สถานที่ทั้ง ๑๘ ประการนี้ล้วนแต่เป็นโทษแก่การปฏิบัติทั้งสิ้นเหตุ นั้น ผู้ปฏิบัติทั้งหลายพึงเว้นเสีย เหมือนกับพ่อค้าเว้นจากทางที่มีภัยเสียฉะนั้น ได้แสดงอธิบายไว้ใน คัมภีร์ปรณวิเสสวิสุทธิมรรค มีพระบาลีว่า

มหาวาส์ นวาวาส์	ชราวาส์ จ ปณณิ
โสณที ปณณญจ ปุพผญจ	ผลัม ปณฺฐิตเมว จ
นครี ทารุณา เขตต์	วิสภาเคน ปณฺณัน
ปจจนตสีมาสปายัม	ยตถ มิตโต น ลพภติ
อฏฐารเสตานิ ฐานานิ	อิติ วิญญาย ปณฺธิโต
อารกา ปริวชเชยย	มคคัม ปณฺณีย ยถาติ

๖. อยู่ในสถานที่ที่สะดวก การปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้าต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมดังมี บาลีกล่าวไว้ว่า วิหารเหมาะสม อันประกอบด้วยองค์ ๕

๗. ตัดขุททกปัลลิวธ การตัดเครื่องกังวลเล็กๆ น้อยๆ ก่อนทำการปฏิบัติ มีดังนี้

- ๑) ที่พานิ เกสนขโลมานิ ฉินฺทิตพฺพานิ ฯ ตัตถมม ตตฺถเลิบบ โจนหนวตฺทียาวเสย
- ๒) ชินฺณจิวเรสุ ทฬฺหิภมมํ วา ตุนนภมมํ วา กาทพฺพํ ฯ จัดการปะชุนจีวรที่สึกหรือ คร่ำไปแล้วนั้น ให้มันคงเรียบร้อยดีขึ้น ถ้าเนื้อผ้าฉีกขาดไปก็จัดการเย็บเสียใหม่
- ๓) กิลิฏฐานิ จิวรานิ รชิตพฺพานิ ฯ เมื่อสีของจีวรนั้นเก่าจางไป ก็ต้องจัดการย้อมสีเสียใหม่ให้เรียบร้อย

๔) สเจ ปตฺเต มลํ โหติ ปตฺโต ปจิตพฺโพ ฯ ถ้าในบาตรมีสนิม ก็ต้องทำการระบม บาตรเสียใหม่ให้ดีขึ้น

๕) มณฺจ ปิฐาทินิ โสเธตพฺพานิ ฯ ต้องปิดกวาด เช็ดถู เติงและตั้งเป็นต้นให้สะอาด
หมดจด^{๗๖}

ในเวลาก่อนเข้าปฏิบัติจึงต้อง

ตัดปัลลิวธ ความห่วงใยกังวลภารกิจต่างๆ ให้หมด รวมทั้งความกังวลเล็กๆ น้อยๆ พอถึงวัน เข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐาน ก็เตรียมดอกไม้ธูปเทียนเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยและพระ อาจารย์ที่จะให้กัมมฐาน แล้วจึงเข้าพบพระอาจารย์ทำการบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีลปลงอาบัติ ปฏิบัติเป็นสัณฺทวิสุทธิ แล้วค่อยสมาทานพระกัมมฐาน ขอกัมมฐานจากพระอาจารย์ ตั้งสัจจอธิษฐาน ไว้อย่างมั่นคง แผ่เมตตา เจริญพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณต่อจากนั้นก็พึงโอวาทคำแนะนำอบรม จากพระอาจารย์ต่อไป

^{๗๕} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๒/๖๕๙.

^{๗๖} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

๒. หลักการปฏิบัติตน

ก. หลักการถือหนุนาการบรรลุลุธรรม

การปฏิบัติธรรมให้บริบูรณ์มีหลายขั้นตอนกว่าที่จะบรรลุลุธรรมวิชาและวิมุตติ^{๗๗} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสความเข้าถึงความบริบูรณ์แห่งวิชาและวิมุตติ ได้แก่ หลักปัจจัยโยนิโสมนสิการ ใน อวิชาสูตรและตันหาสูตร แก่ภิกษุให้ปฏิบัติตาม โดยมีเหตุและผลเรียงลำดับ ดังนี้

๑. การคบสัตบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้การฟังสัทธรรมบริบูรณ์
๒. การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้ศรัทธาบริบูรณ์
๓. ศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้การมนสิการโดยแยบคายบริบูรณ์
๔. การมนสิการโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้สติสัมปชัญญะบริบูรณ์
๕. สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้ความสำรวมอินทรีย์บริบูรณ์
๖. ความสำรวมอินทรีย์ที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้สุจริต ๓ บริบูรณ์
๗. สุจริต ๓ ที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้สติปัฏฐาน ๔ บริบูรณ์
๘. สติปัฏฐาน ๔ ที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้โพชฌงค์ ๗ บริบูรณ์
๙. โพชฌงค์ ๗ ที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์
๑๐. วิชาและวิมุตตินี้มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้

ข. องค์แห่งการบรรลุโสดาบัน ๔ ประการ

๑. สปัริสสังเสวะ คือ การคบหาสัตบุรุษ ผู้สามารถแนะนำในการปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ วิปัสณาจารย์

๒. สัทธัมมัสสวนะ คือ การฟังพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เน้นการบรรยายหลักการปฏิบัติวิปัสณากัมมัฏฐานเพื่อให้เกิดวิปัสณาญาณ

๓. โยนิโสมนสิการ คือ การมนสิการโดยแยบคาย

๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ค. ข้อปฏิบัติที่ควรละเว้น ๗ ประการ

๑. กมมารามตา ประกอบกิจอื่น เช่น เขียนหนังสือ อ่านหนังสือ สวดมนต์
 ๒. ภสสารามตา คุยมาก พูดมาก ไม่ตั้งใจกำหนด
 ๓. นิททารามตา เห็นแก่นอน คือ นอนมากทำความเพียรน้อย เพียง ๔ ชั่วโมงก็พอละวันห้ามนอน

๔. สงคณิการามตา พอใจคลุกคลีอยู่กับหมู่คณะ ไม่ชอบอยู่ตามลำพัง

๕. อคุตตทวารตา ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ ด้วยดี

๖. โภขเน อมตตณฺณตา ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร คำนวณอีก ๕ คำจะอิ่มให้หยุดเป็นพอดี

๗. ยถาวิมุตตํ จิตตํ น ปจฺจเวกฺขติ จิตจับอารมณ์ใด ไม่กำหนดอารมณ์นั้น หรือจิตตกไปโดยอารมณ์ใด ไม่กำหนดรู้โดยอาการนั้น

^{๗๗} หมายถึง ผลญาณ และสัมปยุตตธรรมที่เหลือ (องทสก.อ. ๓/๖๑-๖๒/๓๕๒).

๒.๓ บทบาทพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า

“การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม ” เป็นการดำเนินการโดยเฉพะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา ๖ ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้น

เพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ. ๑)

ขั้นตอนที่ ๓ เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้ง รายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ. ๒)

ขั้นตอนที่ ๔ เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอเจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ ๕ เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็น นำเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดตั้ง

ขั้นตอนที่ ๖ เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณามีมติอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๘ เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ ๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม

มหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา ๑๕ และเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗

๒.๓.๑ พระสงฆ์มีภารกิจสำคัญ ๖ ด้าน ดังนี้

๑. **งานปกครองสงฆ์** ผู้บริหารคณะสงฆ์คณะสงฆ์ส่วนกลาง มี เจ้าคณะใหญ่ คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑๘ ภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ต่างเล็งเห็นความสำคัญและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๒. **งานศาสนศึกษา** หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และการศึกษาปฏิบัติธรรมด้วย

๓. **งานเผยแผ่ศาสนาธรรม** เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม จัดโครงการปฏิบัติธรรม ให้แก่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน การอบรมครูจริยศึกษา การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรมอีกด้านหนึ่งด้วย

๔. **งานศึกษาสงเคราะห์** เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน รวมทั้งจัดสำนักปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชน

๕. **งานสาธารณูปการ** เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัดเพื่อเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดด้านอื่นๆ การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชน วัดในปัจจุบันจึงต้องพัฒนางานสาธารณูปการต่างๆ ให้เข้ากับการปฏิบัติธรรม

๖. **งานสาธารณสงเคราะห์** เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและอุปสมบทพระภิกษุ การปฏิบัติธรรมเป็นของเก่าของพระ แต่อาจเป็นของใหม่สำหรับพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องเป็นทั้งแกนนำในการจัดอบรมการปฏิบัติ และเป็นผู้นำในการอบรมการปฏิบัติธรรม

๒.๓.๒ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ ออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาอันเป็นการรักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติประจำจังหวัด ซึ่ง ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธาน คณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้นเป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์จังหวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบทอดปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรริ่งความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๖ ผู้ปฏิบัติได้องค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการปฏิบัติการจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐานและสามารถผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษาและปฏิบัติตามพระสัทธรรม^{๗๘}

ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรม ว่า

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานํ วิสุทฺธิยา โสกะปริเทวานํ สมตักกมาย, ทุกขโทมนสฺसानํ อตถกมมย, ญายสฺส อธิคมาย, นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทํ จตฺตารโสติปัฏฐานา.”

แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลุริยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔

สรุป ได้วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรม ๕ ประการ คือ

๑. เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
๒. เพื่อระงับความโศก และความคร่ำครวญ
๓. เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส
๔. เพื่อบรรลุริยมรรค
๕. เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน

การปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้ชัดเจนว่า “การจัดการศึกษาอบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม” และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. ว่า “ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

^{๗๘} ดร.ศิริพร แยมนิล และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษา และเผยแพร่ศาสนาธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘).

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรม จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่งจึงเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ

๒.๓.๓ หลักการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสค้นหาเห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารด้วยจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ” การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศิล สมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินีตวัตถุ นิคัณฐสูตร หรือในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา ๒๒ ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘

การได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุกระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษาระดับปริญญาโท คือ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรมเป็นระยะๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลาตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕ และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้คู่คุณธรรม ผู้ปฏิบัติรู้ธรรมตามความเป็นจริง ฝึกตน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิตการปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการกำหนดรู้ด้วยอาตาปี สติมา สัมปะขาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรม

ตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อมีหนังสือสวดมนต์ วิทยุทัศน์สาริตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๙ ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุวมชนองค์กร ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

ส่งเสริมสนับสนุนวิปัสสนาจารย์ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการสอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ในการจัดการอบรมปฏิบัติได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็น ประเมินผลก่อนและหลังการปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านต่างๆ ก่อนเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของสถานที่และความพร้อมและทัศนคติของผู้ปฏิบัติความคิดเห็นหรือคาดหวังอื่นๆ และหลังปฏิบัติธรรมสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่างๆ หลังเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สัปปายะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติธรรมและจัดกา อบรมติดต่อต่อเนื่องไปแก่ผู้สนใจการปฏิบัติ ตามมาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของการเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษารว มทั้งการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

๒.๓.๔ การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมออกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקส่งตามมติมหาเถรสมาคม

ข้อ ๒ มีสัปบายะ เช่น อาวาสสัปบายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้^{๗๙}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรม ไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านวิทยากรและ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด ดังนี้

ด้านสถานที่

๑. ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก
๒. มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติ ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป
๓. มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้เป็นอย่างดี

ด้านวิทยากร

๑. มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรโดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้
๒. มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรมและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข
๓. พระภิกษุหรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ด้านการบริหารจัดการ

๑. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง
๒. มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้
๓. มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม
๔. มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ บ ในกรณีที่มิใช่ผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

^{๗๙}ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓, ระเบียบมหาเถรสมาคม ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , ๑,๐๐๐ เล่ม. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ), พ.ศ. ๒๕๔๘.

๕. มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีผู้ยาสามัญประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๖. มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

๗. มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสาร หรือตีพิมพ์ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๘. มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหารนำดื่มและการบริการต่างๆ เป็นต้น

๙. มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่เป็นในลักษณะเชิงธุรกิจ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม โดยที่มีผู้วิจัยได้ทำการวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

ดุขฎิ ใหญ่ศรีเรือง คุณภาพการบริการตามความคาดหวังที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการบริการรักษาพยาบาลของพระภิกษุอาพาธในหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุอาพาธที่เข้ามารับการรักษาพยาบาลในหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลสงฆ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๓.๘๐ มีความพึงพอใจความคาดหวังสูงในคุณภาพบริการ และส่วนใหญ่ ร้อยละ ๖๓.๑๖ มีความพึงพอใจสูงในการพยาบาล เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยลักษณะผู้รับบริการได้แก่ อายุ จำนวนพรรษาที่บวช ภูมิลำเนาในปัจจุบัน ระดับการศึกษาทางโลกทางธรรม และ สถานภาพของพระสงฆ์ ปัจจัยเกี่ยวกับการบริหาร ได้แก่ ประสิทธิภาพที่ใช้ในการบริการ ระยะเวลาอนพักรักษา ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพบริการตามความคาดหวังกับความพึงพอใจในการบริการ พบว่าคุณภาพรักษาพยาบาลตามความคาดหวัง ได้แก่ด้านความเชื่อถือไว้วางใจ ด้านความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทางกายภาพ ความเอาใจใส่ การตอบสนองต่อผู้รับบริการ ความสามารถในการปฏิบัติงานความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการรักษาพยาบาล ผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงวิชาการ และเชิงปฏิบัติสำหรับกลุ่มงานบริการทางการแพทย์ กลุ่มงานทางการพยาบาลจะพัฒนาคุณภาพทางบริการในการรักษาพยาบาลของพระภิกษุอาพาธในหอผู้ป่วย ได้แก่ การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการบริการ และพัฒนาคุณภาพบริการทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะ

อย่างยิ่งด้านอรรถาธิบายและด้านข้อมูลที่ผู้ป่วยควรจะได้รับเพื่อให้สอดคล้องกับคุณภาพการบริการตามความคาดหวังและพึงพอใจในการ รักษาพยาบาลของผู้รับบริการ^{๔๐}

ศักดิ์ ประสานต์ ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพระบัณฑิต ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านสาธารณชน ผิดการบรรยายธรรม เป็นภารกิจที่ต้องทำ พระบัณฑิตมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยมีมิติของความพึงพอใจในแต่ละด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านลักษณะของเนื้อหางานด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ด้านความพยายามเพื่อความสำเร็จของงาน และด้านสวัสดิการ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ใน ๒ ลักษณะ คือ กลุ่มที่ ๑ มีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ความสามารถในการปรับปรุงพัฒนา ความสำเร็จในการทำงาน ความยอมรับของประชาชน และปัจจัยได้รับมีใช้ตัวเงิน กลุ่มที่ ๒ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ อายุจริง อายุบวก ระยะเวลาในการทำงาน คณะที่สำเร็จ ประสบการณ์การทำงานในกิจการคณะสงฆ์ ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ประเภทของงานที่ปฏิบัติ ปัจจัยได้รับเป็นตัวเงินและความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง^{๔๑}

อรณี ผูกวรรณลักษณ์ ศึกษาเรื่อง การเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะ ทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ ผลการ วิจัยพบว่า เพศ อายุ อาชีพ และสถานภาพทางครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา การคาดหวังประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนาและการคาดหวังประโยชน์มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจจากการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา^{๔๒}

ชยุตรา ศิริไกรวัฒนวงศ์ ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับการคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้อ่านนิตยสารแนวธรรมะและแนววิถีปฏิบัติปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะทางประชากรของผู้่านนิตยสารทั้งสองประเภทโดยทั่วไปแล้วเกือบไม่แตกต่างกัน ในด้านความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสาร พบว่า ผู้อ่านทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน มีความพึงพอใจที่จะได้รับสารประโยชน์ และความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้น แต่ยังมีการคาดหวังที่จะได้ความรู้ยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบของนิตยสารทั้งสองกลุ่มที่มีความสนใจในคอลัมน์ของ

^{๔๐} คุชฎี ใหญ่ศรีเรือง, คุณภาพบริการตามความคาดหวังที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการบริการรักษาพยาบาลของพระภิกษุอาพาธในหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลสงฆ์, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๑).

^{๔๑} ศักดิ์ ประสานต์, “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพระบัณฑิต ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สำเร็จจากมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาพัฒนบริหารศาสตร (พัฒนสังคม), (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร, ๒๕๓๘).

^{๔๒} อรณี ผูกวรรณลักษณ์, “การเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

นิตยสารก็อยู่ในระดับใกล้เคียงกันด้วย คุณลักษณะทางประชากรของผู้่านนิตยสาร รืออิทธิปาฏิหาริย์ มีตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์ ความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสาร ได้แก่ รายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน มีความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากนิตยสารของผู้่านนิตยสารแนวธรรมะและแนวอิทธิปาฏิหาริย์ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสารในเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๔๓}

สมคิด เหลาฉลาต ศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องบุญและบาปมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทุกด้าน ส่วนความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทุกด้าน ยกเว้นด้านการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมเท่านั้นที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน ในส่วนของมูลเหตุที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญและบาป พบว่า บิดามารดาคือผู้สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญและบาปที่ถูกเลือกมากที่สุด รองลงมาคือตนเองและพระสงฆ์ ตามลำดับ บิดามารดาถูกจัดให้เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญและบาปอันดับหนึ่ง และอันดับสองมากที่สุด ส่วนครูอาจารย์ถูกจัดเป็นอันดับสามมากที่สุด ครอบครัวนักเรียนส่วนใหญ่نان ๆ ครั้งจึงจะได้ไปวัดเพื่อทำบุญให้ทาน รักษาศีล และฟังเทศน์ เป็นต้น นาน ๆ ครั้งจะมีการใส่บาตรพระสงฆ์ นาน ๆ ครั้ง นักเรียนจึงจะได้รับคำแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมจากครอบครัว และได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องการกตัญญูกตเวทิจึงเป็นประจําสำหรับสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีใครติดบํ้ากัจจํนวนน้อยเท่านั้น เรื่องผลของกรรมและเรื่องนรกและสวรรค์ นักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความเชื่อเรื่องการกตัญญูกตเวทิจักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่ออยู่ในระดับสูง ด้านการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมโดยเฉลี่ยนักเรียนมีแนวโน้มว่าจะปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีแนวโน้มว่าจะปฏิบัติ (รวมทุกด้าน) นักเรียนส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะปฏิบัติได้ในระดับปานกลางเท่านั้น^{๔๔}

พระมหาปากานนท์ พุทธิเมธี (พลาพันธุ์) ศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากการอ่านนิตยสารพุทธจักรและความพึงพอใจต่อการอ่าน การนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาและการเผยแพร่พระพุทศาสนาได้อย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์ ซึ่งผลการวิจัยเป็นดังนี้ สมาชิกและนิสิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อยู่ในส่วนภูมิภาคและส่วนกลางมีผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์ในระดับปานกลาง และความพึงพอใจต่อ

^{๔๓} ชยุดรา ศิริไกรวัฒนวงศ์, “พฤติกรรมการเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์และความพึงพอใจของผู้่านนิตยสารแนวธรรมะและแนวอิทธิปาฏิหาริย์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

^{๔๔} สมคิด เหลาฉลาต , “ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพฯ ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ , (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒).

นิตยสารพุทธจักรก็อยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกและนิสิตที่มีคุณลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน โดยรวมมีผลสัมฤทธิ์การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน^{๘๕}

พระสมทบ อุกประโคน ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนพบว่าร้อยละ ๑๑.๔๐ มีระดับความพอใจสูง ร้อยละ ๖๙.๒๐ มีความพึงพอใจปานกลาง และร้อยละ ๑๙.๕๐ มีความพึงพอใจต่ำ เมื่อวิเคราะห์รายด้านพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนในด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา มีสัดส่วนของผู้มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดคือร้อยละ ๑๗.๐๐ รองลงมาคือด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน ร้อยละ ๑๖.๒๐ ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ร้อยละ ๑๔.๓๐ และด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนร้อยละ ๑๑.๙๐ ส่วนด้านอาจารย์ผู้สอนมีสัดส่วนความพึงพอใจต่ำสุดคือร้อยละ ๘.๖๐ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับระดับความพึงพอใจของนักศึกษาพบว่า อายุ สถานภาพ คณะวิชา และชั้นปีที่ศึกษา มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนเพศ และเกรดเฉลี่ย มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๘๖}

สมพร รัตนลออ ได้ศึกษาเรื่อง ความตระหนักในคุณธรรมและความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวทางฟื้นฟูพุทธจิตของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิคุณธรรมนำใจร่วมตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมมีความตระหนักในคุณธรรม ในภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านความยุติธรรม ด้านความเสียสละ และด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านความกตัญญูและด้านความเมตตาเท่านั้นอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านภูมิสำเนา และด้านการศึกษา มีผลทำให้ความตระหนักในคุณธรรมของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ ส่วนปัจจัยด้านเพศและสถานภาพสมรส ไม่มีผลต่อความตระหนักในคุณธรรม ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมมีความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมโดยภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมจัดงานบรรยายธรรม และส่งเสริมการบำเพ็ญธรรม ด้านการปลูกฝัง ฝึกฝน ยกย่องคุณธรรมแก่ญาติธรรม ด้านการร่วมงานทำอาหารจัดเลี้ยงในงานบรรยายธรรมและด้านการร่วมปฏิบัติพิธีกรรม สวดมนต์ไหว้พระ^{๘๗}

^{๘๕} พระมหาปณานนท์ พุทธิเมธี (พลาพันธุ์), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักร ของสมาชิกและนิตยสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมเทศ)**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๘๖} พระสมทบ อุกประโคน, “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเลย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**, (เลย : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๘).

^{๘๗} สมพร รัตนลออ, “ความตระหนักในคุณธรรมและความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวทางฟื้นฟูพุทธจิตของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิคุณธรรมนำใจร่วมตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**, (นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๘).

วุฒิกัทร เครือวงศ์^{๘๘} ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำห้องสุขา ด้านสถานที่รับประทานอาหาร ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้านที่จอดรถ ด้านการต้อนรับและด้านความปลอดภัย และ ๒) ในด้านแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ทั้งหมด ๔ ยุทธศาสตร์ประกอบด้วย ๒๒ กลยุทธ์ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสถานที่ มี ๙ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและการบริการ มี ๕ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพต่อการให้บริการ มี ๕ กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเพิ่มศักยภาพของบุคลากรต่อการให้บริการ มี ๓ กลยุทธ์

สมหมาย บัวจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านสมานัตตตมาากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือ ด้านทาน ด้านอัตถจริยา และลำดับสุดท้าย คือ ด้านปิยวาจา เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนโดยจำแนก ตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้วพบว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับเพศ อายุ สถานภาพ สมรส อาชีพ ประสบการณ์ในการมาใช้บริการ ประเภทของการมาใช้บริการและพื้นที่อยู่อาศัยมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน^{๘๙}

อ้อยทิพย์ กองสมบัติ ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของลูกค้าในการรับบริการของธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาเลิงนกทา และสาขามุกดาหาร ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้^{๙๐}

๑. เกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้าในการรับบริการของธนาคาร ในภาพรวมและในองค์กร ประกอบย่อยของความพึงพอใจ ในการรับบริการ พบว่าลูกค้าธนาคารฯ มีความพึงพอใจในการรับบริการ ในระดับสูงกว่าปานกลางเล็กน้อย และเมื่อพิจารณาความพึงพอใจในการรับบริการในองค์กร

^{๘๘} วุฒิกัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ”, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตรบัณฑิต), (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๘๙} สมหมาย บัวจันทร์ , “การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๙๐} อ้อยทิพย์ กองสมบัติ , “ความพึงพอใจของลูกค้าในการรับบริการของ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาเลิงนกทา และสาขามุกดาหาร ”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต , (คณะพัฒนาศักดิ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

ประกอบย่อยต่างๆ ในกลุ่มรวมพบว่าความพึงพอใจในองค์ประกอบด้านพนักงานและการต้อนรับมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ส่วนความพึงพอใจในการบริการด้านความสะดวกที่ได้รับ มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

๒. ลำดับองค์ประกอบของความพึงพอใจของลูกค้าในการบริการของธนาคารเรียงจากความพึงพอใจมากที่สุด ไปถึงน้อยที่สุด ดังนี้

- ๑) ด้านพนักงานและการต้อนรับ
- ๒) ด้านสถานที่ประกอบการ
- ๓) ด้านข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ
- ๔) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการ
- ๕) ด้านความสะดวกที่ได้รับ

๓. ด้านประมุขีหลังของลูกค้า อายุ รายได้ มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความพึงพอใจในการบริการ นอกจากนี้ลูกค้าเพศหญิงมีความพึงพอใจในการบริการสูงกว่าเพศชาย แต่ระยะเวลาที่เป็นลูกค้า อาชีพของลูกค้า ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการบริการ

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติธรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม โดยมีผู้วิจัยได้ทำการวิจัยไว้หลากหลาย ดังนี้

พระครูวิสุทธิธีรญาณ วิ. (ไวพจน์ กตปุณโย) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ณ วัดสามง่าม อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นวิธีการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก สามารถพัฒนาวิปัสสนาปัญญาให้เกิดขึ้นได้ โดยการฝึกเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น แม้ผู้เข้าฝึกจะมีสมาธิในระดับใดก็ตาม ก็สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ แม้แต่จิตที่สงบชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) ก็สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคว่า ปราศจากขณิกสมาธิเสียแล้ว วิปัสสนาย่อมไม่ได้ อีกทั้งผู้เจริญสมถกัมมัฏฐานจนได้ผลของสมณะในระดับสูง เช่น แสดงฤทธิ์ได้ ก็สามารถนำผลนั้นมาเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ด้วย^{๙๑}

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาภายใต้ CIPPI Model และ SWOT Analysis พบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (๑) ความพร้อมในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน (๒) การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่ (อาวาส) ที่บิณฑบาต (โคจรคาม) อาหาร (โภชนะ) บรรยากาศ (อุตุ) ความพร้อมและความเข้าใจของบุ คลากร (ปุคคละ) (๓) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและการกระบวนกรอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึง

^{๙๑} พระครูวิสุทธิธีรญาณ วิ. (ไวพจน์ กตปุณโย), “ความพึง พ้อใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ณ วัดสามง่าม อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

นโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัสสะ) (๔) การจัดทำแผนของโครงการ จะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา(อิริยาบถ) (๕) ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม

นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ทักษะคติของบุคคลภายนอกที่มีต่อการพัฒนาวัดและความร่วมมือร่วมแรงกันของสมาชิกในวัด เป็นปัจจัยความสนับสนุนที่สำคัญต่อความสำเร็จจากผลการวิจัย รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม คือ สัปปายะ ๗ ได้แก่ ๑. อาวาสสัปปายะ ๒. โคจรสัปปายะ ๓. ภัสสสัปปายะ ๔. บุคคลสัปปายะ ๕. โภชนสัปปายะ ๖. อุตุสัปปายะ ๗. อิริยาบถสัปปายะและมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน วัดนามะคณลักษณะ สัปปายะ ๗ และกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นคุณลักษณะครบถ้วนดังในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตามที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

หวังว่างานวิจัยนี้จะให้แง่คิดและอำนวยความสะดวกในการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมของวัดต่างๆ ให้มีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตามที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด ทั้งเป็นประโยชน์สำหรับท่านผู้สนใจและผู้มุ่งนำไปปฏิบัติสำหรับตนและผู้อื่นได้เป็นอย่างดีเพื่อความเข้าใจการปฏิบัติธรรม และการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน^{๙๒}

พระมหาเข้มทอง ตนต์ปาโล (ฤทธิ์สื่อไกร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” จากผลของการวิจัยพบว่า วิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท มุ่งศึกษาถึงความหมายของวิปัสสนากรรมฐาน ว่ามีความหมายอย่างไรบ้าง เช่น หมายถึงการรู้ในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นต้น

ธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่าง เช่น โอภาส แสงสว่าง ญาณ ความรู้ เป็นต้น นอกจากนั้น ก็ศึกษาถึง วิปัสสนา ๓ อย่าง เช่น สัญญา วิปัสสนา ความเข้าใจผิดในการจำเป็นต้น อุปกิเลส ธรรมเป็นเหตุให้เศร้าหมองแห่งจิต เช่น อภิชฌา ความโลภอยากได้ของผู้อื่นจนไม่มีขอบเขตที่พอเพียง และเห็นแก่ตัวจัดสติเป็นธรรมที่เกื้อกูลต่อวิปัสสนากรรมฐาน เช่น เหตุให้เกิดสติในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ความหมายของสติประเภทของสติอนั้น จะศึกษาถึงสัมปชัญญะด้วย มูลเหตุให้เกิดมहाสติปัญญาสูตร คือ สถานที่เกิดเหตุและมูลเหตุที่เกิดในแคว้นกुरु เพราะประชาชนศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก และให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัญญา ๔ อันได้แก่ การพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม อย่างเป็นกระบวนฝึกสติ ซึ่งเรียกว่ามหาสติปัญญาสูตรโดยย่อ ก็ว่าได้มหาสติปัญญาสูตรโดยพิศดารได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในหลักใหญ่ๆ ทั้ง ๔ ประการ คือหลักพิจารณาในกายานุปัสสนา ได้แก่

^{๙๒} พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์), การศึกษาการพัฒนาวัดนามะคณเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (วิปัสสนาภาวนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

๑. พิจารณาอานาปานบรรพ (กำหนดลมหายใจเข้า-ออก)
๒. อิริยาบถบรรพ พิจารณาในอิริยาบถต่างๆ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน
๓. สัมผัสสัญญาบรรพ พิจารณาสัมผัสสัญญาในการเคลื่อนไหวของร่างกาย
ให้รู้ตัวอยู่พร้อม
๔. ปฏิกุศลมนสิการบรรพ พิจารณาส่งน่าน้ำเกลี้ยงน่าน้ำปฏิกุล เช่น กระดู น้ำเลือด
น้ำหนอง เป็นต้น
๕. ธาตุมนสิการบรรพ พิจารณาร่างกายโดยความเป็นธาตุ ๔ เช่น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ
และธาตุลม เป็นต้น
๖. นวสีลิกาบรรพ พิจารณาเห็นศพในป่าช้า ๙อาการ เช่น ศพที่ถูกสุนัขกัดกิน เป็นต้น
โดยความเป็นของไม่สวย ไม่งาม น่าสังเวชใจ^{๙๓}

พระมหานิพนธ์ มหาธมมรฤชิต (แสงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงปู่เทียมน จิตตสุภโท และพุทธทาสภิกขุ” จากผลของการวิจัยพบว่า กัมมัฏฐานเป็นงานสำหรับพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิและปัญญา เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่จุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ ความดับทุกข์ ผู้ปรารถนาจะเข้าถึงจุดหมายดังกล่าวจึงต้องศึกษาหลักคำสอนและวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐาน เพื่อบ่มเพาะสติให้มีกำลังที่จะเข้าไปรู้เท่าทันความคิดนึกปรุงแต่ง อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ สติที่ได้รับการพัฒนาด้วยวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ถูกต้อง จะสามารถเข้าไปควบคุมกระแสความไม่ให้เป็นปรุงแต่งไปตามอำนาจกิเลสได้^{๙๔}

พระมหารุ่งเรือง รฤชิตธมโม (ปะมะชะ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวน เวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากผลของการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ในแต่ละปีจะมีสถิติของเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ทั้งที่สมัครใจและทำตามระเบียบของโรงเรียน จึงได้ทำการศึกษาวิจัยว่าผลของการปฏิบัติของเยาวชน โดยอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ที่หลากหลายทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง เอกสารตารางการอบรม อุปกรณ์ เป็นต้น เพื่อนำเอาองค์ความรู้ใหม่เข้ามาปรับปรุงรูปแบบและวิธีการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคลากร วิทยากร อาหารและเครื่องดื่มน เป็นต้น ซึ่งผลจากการศึกษาปรากฏว่าเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดีขึ้น

^{๙๓} พระมหาเข้มทอง ตนติปาโล (ฤทธิ์ลือไกร), “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๙๔} พระมหานิพนธ์ มหาธมมรฤชิต (แสงแก้ว), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงปู่เทียมน จิตตสุภโท และพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

และเกิดความประทับใจในศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้ โดยเฉพาะสถานที่ พระวิทยากรและรูปแบบวิธีการอบรม จึงทำให้จำนวนเยาวชนที่เข้ารับการอบรมเพิ่มมากขึ้น^{๙๕}

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิวิรุฬห์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ” จากผลของการวิจัยพบว่า สถานที่ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม คือ เสนาสนะอันสงัด ได้แก่ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่าน นอกจากนั้นอาจเป็น เสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น ขณะปฏิบัติธรรมผู้ปฏิบัติพึงได้รับความเหมาะสม คือ สบายะ ๗ เว้นจากอสังกายะ ๗ ประการ อันได้แก่ อवास (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต) ภัสสะ (ถ้อยคำพูด) บุคคล (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อากาศ) อิริยาปถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) หรือ ๕ ประการ คือ เสนาสนะ สบายะ คือ อवास (ที่อยู่) อาหาร สบายะ คือ โภชนะ ฌมมัสสวน สบายะ คือ ภัสสะ (การพูดคุย) บุคคล สบายะ คือ บุคคล และอุตุ สบายะ คือ อุตุ เพื่อเป็นที่สะดวกสบายต่อการเจริญภาวนา นอกจากนี้ยังมีเครื่องสนับสนุน ๕ ประการให้บรรลุผล ได้แก่ มีศีลบริสุทธิ์ การได้ฟังธรรมและการได้สอบถามปริกษาธรรมจากผู้อื่นซึ่งเป็นกัลยาณมิตร สมณะและวิปัสสนาที่ผู้ปฏิบัติต้องทำให้เกิดขึ้น ดังนั้น รูปแบบที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม คือ สบายะ ๗ และการมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน^{๙๖}

พระชาติรัฐ ฐิตเมโธ (วงศ์สกิจ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคเหนือ วัดรำเปิง (ตโปทาราม)” จากผลการวิจัยพบว่า

ด้านกายภาวนา ผู้ปฏิบัติธรรมรู้แล้วเข้าใจ ตลอดจนถึงการปฏิบัติเพื่อให้มีสติกำหนดรู้ ปัจจุบันธรรม ขณะกำหนดสติปัฏฐาน การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และการกำหนดอริยาบถย่อยต่างๆ ได้อยู่ถูกต้อง ทำให้เกิดความสำรวมอินทรีย์ มีความประพฤติกายเรียบร้อย ดุริยาเลื่อมใส ทำให้เกิดความศรัทธาในปฏิปทา

ด้านศีลภาวนา ผู้ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสำนักด้วยความเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์อย่างเคร่งครัด มีความเพียรในการปฏิบัติมากขึ้น มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ตลอดถึงเพื่อนผู้ร่วมปฏิบัติธรรม

^{๙๕} พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ), “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๙๖} พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิวิรุฬห์), “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ด้านจิตภาวนา ผู้ปฏิบัติธรรมมีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง อดทน ต่ออารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบ มีสมาธิ มีจิตใจผ่องใส เกิดความสงบ เยือกเย็น ใจเย็นขึ้น มีความเมตตากรุณา เอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ด้านปัญญาภาวนา ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามสภาวะความเป็นจริง มีวิจาร์ญาณ ในสิ่งอันเป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์ สิ่งที่เป็นบุญและเป็นบาป สิ่งที่ดีและไม่ควรทำ มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างมีเหตุผล และทำให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขชีวิตได้ตลอดจนถึงทำให้ความโลภ โกรธ ความหลง ของตนเองลดลงได้^{๙๗}

พระสมภาร ฐิตญาโณ (สุขประเสริฐ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนาในพระไตรปิฎกและแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน” จากผลการวิจัยพบว่า ธรรมดาของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ จะหาความสมบูรณ์ได้โดยส่วนเดียวคงหาได้ยากเต็มที่ หลักการปฏิบัติที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จะมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวก็ตาม ก็หาใช้ประโยชน์สูงสุดไม่ หากเมื่อไม่นำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง และเผยแผ่แล้วไซ้ประโยชน์และคุณค่าแห่งการปฏิบัติพรหมจรรย์นั้นย่อมไม่เป็นไปในแนวทางแห่งพระพุทธดำรัสที่ทรงตรัสไว้ในตอนท้ายของมหาสติปัฏฐานสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้ เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุดุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หนทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔”^{๙๘}

กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความรู้ ทักษะและการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยนำธรรมะจากการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และพัฒนาจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาของตนเองให้สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองและบุคคลในครอบครัว ส่วนทัศนคติที่มีต่อการปฏิบัติกรรมวิปัสสนากรรมฐานนั้น ทุกคนตอบสองระดับ คือ ดี กับ ดีมาก เพราะทำให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองทางด้านพฤติกรรม คือ กาย วาจา และสามารถพัฒนาทางด้านปัญญาได้ด้วย^{๙๙}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพอปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสน

^{๙๗} พระชาตรี ฐิตเมโธ (วงศ์สกิจ), “ผลสัมฤทธิ์ทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคเหนือวัดไร่เปิง (ตโปทาราม)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๙๘} พระสมภาร ฐิตญาโณ (สุขประเสริฐ), “ศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนาในพระไตรปิฎก และแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๙๙} กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์, “ความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน ที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขานิเทศศาสตรพัฒนการ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

ศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม และกัจฉนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสังฆจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคล และศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๐๐}

ทศนี วังยีน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติกัมมัญฐานตามแนวกายคตาสติในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” จากผลของการวิจัยพบว่า มนุษย์ผู้มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันล้วนมีความแตกต่างกัน ทั้งลักษณะภายในและลักษณะภายนอก ลักษณะภายในที่สำคัญ คือ จิตใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออก อันเป็นลักษณะภายนอก และมนุษย์จะพัฒนาจิต เพื่อบรรลุคุณวิเศษได้ในระดับใดด้วยเวลานานเท่าใด หรือไม่สามารถบรรลุคุณวิเศษได้ในภพนี้ ขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธา กัลยาณมิตร การใคร่ครวญพิจารณาในคลองธรรม การเลือกวิธีปฏิบัติกัมมัญฐานที่เหมาะสมกับจริตของตน ความเพียรและอุปนิสัยในการบรรลุธรรม การฝึกจิตให้มีสมาธินี้ ฝึกได้ทั้งในขณะที่ปฏิบัติภารกิจประจำวัน ในการสวดมนต์เช้า (ทำวัตรเช้า) สวดมนต์เย็น (ทำวัตรเย็น) ทุกวัน^{๑๐๑}

จากการศึกษางานวิจัยที่ได้นำมาอ้างอิง พอสรุปใจความได้ว่า การฝึกอบรมและปฏิบัติ ธรรม เป็นการปฏิบัติเพื่ออบรมจิตของตนให้สงบ ตั้งมั่น เป็นสมาธิ รู้เท่าทันตามสภาวะธรรม โดยการเจริญศีลสมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ในตน ย่อมจะได้รับความสุขในภพนี้และภพหน้า นับได้ว่าได้บำเพ็ญบารมี แต่การฝึกอบรมและปฏิบัติ ธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายวิธี หลายสำนักก็ได้ นำเอามาสั่งสอนศิษยานุศิษย์ของตน ตามความถนัดอาจารย์ของเจ้าสำนักนั้นๆ

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

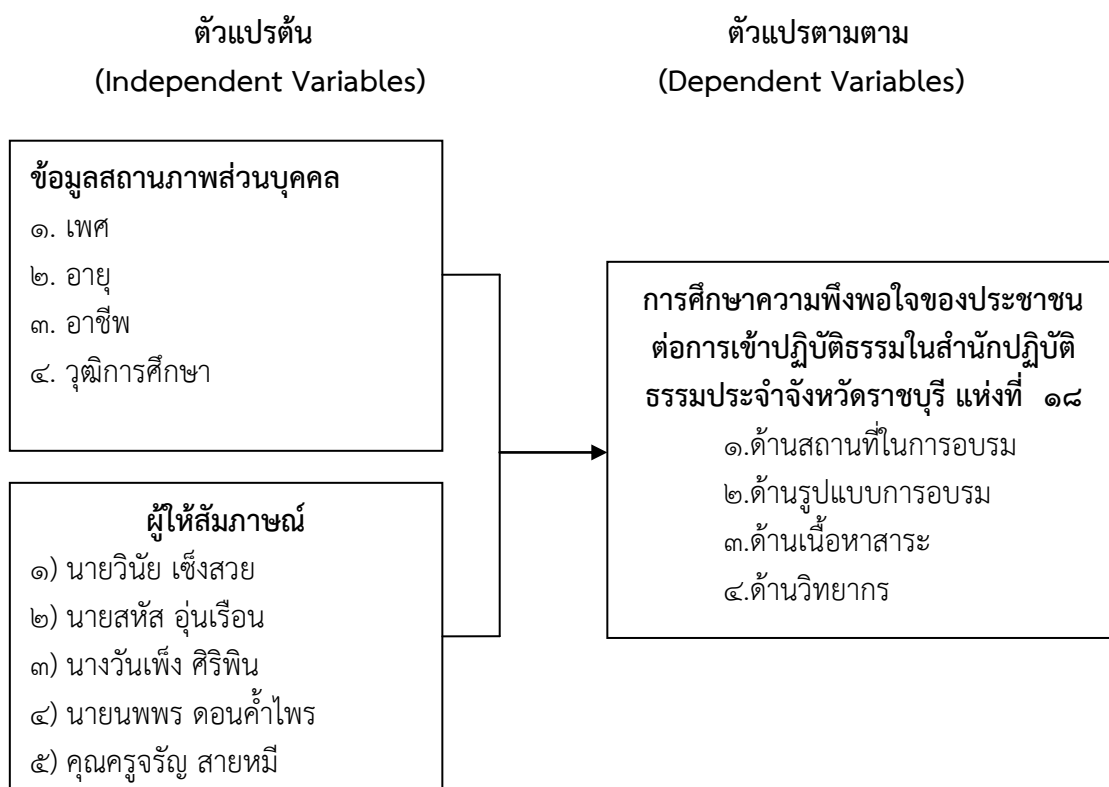
งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักธรรมที่ใช้ประกอบในด้านต่าง ๆ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และวุฒิการศึกษา และความเห็นผู้ให้สัมภาษณ์

^{๑๐๐} ฉันทนา กล่อมจิต , “รูปแบบการจัดการศึกษาและ เผยแพร่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖).

^{๑๐๑} ทศนี วังยีน, “ศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติกัมมัญฐาน ตามแนวกายคตาสติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๐).

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรม ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ในการอบรม ๒) ด้านรูปแบบการอบรม ๓) ด้านเนื้อหาสาระ และ ๔) ด้านวิทยากร

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับ “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” นี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และมีส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ระหว่างเดือนสิงหาคม ๒๕๕๔ ถึง มีนาคม ๒๕๕๕ จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมใน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่^๑ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น ๐.๐๕ หรือ ร้อยละ ๙๕ ดังนี้

^๑Taro Yamane, อ้างอิงใน ชีรวิทย์ เอกะกุล , ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ , (อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๑.

สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร คือ

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง

เมื่อ $N = 200$
 $e = .05$

ดังนั้น $n = \frac{200}{1 + 200 (.05)^2} = 140$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากร จำนวน ๒๐๐ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๔๐ คน ตามสัดส่วนของจำนวนประชากร

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ และลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

^๒ สุรวิทย์ ศิริโกศาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี , ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๓) ปรับปรุงแก้ไข

๔) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอ ต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) พระมหากังวาล อธิธมโม อาจารย์พิเศษ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒) พระมหาฉัตรชัย ชย ญาณเมธี อาจารย์พิเศษ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์ อาจารย์พิเศษ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๔) ผศ.ชัชชัย ไชยสา อาจารย์ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๕) อาจารย์ วันชัย สุขตาม อาจารย์ ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (IOC)^๓ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๖ ถึง ๑.๐ และมีบางข้อใช้คำไม่เหมาะสมจึงได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรม ณ วัดหนองตาด) จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๙๒

๔) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของ การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยมีลักษณะ ดังนี้

(๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ รวม ๒ ด้าน คือ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และแบบการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์

เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง มีความพึงพอใจ มากที่สุด
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง มีความพึงพอใจ มาก
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง มีความพึงพอใจ ปานกลาง
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง มีความพึงพอใจ น้อย
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง มีความพึงพอใจ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

(๒) แบบสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๕ รูป ดังนี้

๑) นายวินัย แซ่สวาย	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
๒) นายสหัส อุ่นเรือน	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปากช่อง
๓) นางวันเพ็ญ ศิริพิน	รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปากช่อง
๔) นายนพพร ดอนคำไพร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐
๕) คุณครูจรัญ สายหมี	ครูโรงเรียนบ้านหนองตานิด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม จากนั้นจึงขอหนังสืออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยัง พระครูวิบูลกิจสุนทร เจ้าคณะอำเภอจอมบึง เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำนวน ๑๔๐ คน และบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ จำนวน ๕ คน ซึ่งในการดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเนินการด้วยตนเอง พร้อมผู้ช่วยการวิจัย จำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๑๔๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จากการตอบแบบสอบถามของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบ ระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ตามความคิดเห็นของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์ โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จาก ประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม จำนวน ๑๔๐ คน มาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา และข้อเสนอแนะของของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge)

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษารายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๑๔๐)		
สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๕๐	๓๕.๗
หญิง	๙๐	๖๔.๓
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๕	๒๕.๐
๒๐-๓๐ ปี	๖๕	๔๖.๔
๓๑-๔๐ ปี	๒๓	๑๖.๕
๔๑-๕๐ ปี	๑๗	๑๒.๑
๓. อาชีพ		
ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๔	๑๗.๑
พนักงานเอกชน	๑๔	๑๐.๐
รับจ้าง	๒๑	๑๕.๐
แม่บ้าน	๖๐	๔๒.๙
นักเรียน/นักศึกษา	๒๑	๑๕.๐
๔. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๕๒	๓๗.๑
ปริญญาตรีขึ้นไป	๘๘	๖๒.๙

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓, มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๔, มีอาชีพเป็นแม่บ้าน จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙ และมีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๙

๔.๒ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ผลวิเคราะห์ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม , ด้านรูปแบบการสอน, ด้านเนื้อหาสาระ และด้านวิทยากร รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒-๔.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม

(n = ๑๔๐)

ลำดับ	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรม	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	๔.๓๕	๐.๔๗๖	มาก
๒	ด้านรูปแบบการสอน	๔.๑๐	๐.๕๕๐	มาก
๓	ด้านเนื้อหาสาระ	๔.๓๘	๐.๔๓๒	มาก
๔	ด้านวิทยากร	๔.๔๑	๐.๔๖๖	มาก
ภาพรวม		๔.๓๑	๐.๔๐๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม

(n = ๑๔๐)

ข้อ	ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	การคมนาคมไปมาจากบ้านถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวก	๔.๒๑	๐.๗๑๘	มาก
๒	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน	๔.๖๖	๐.๖๓๒	มากที่สุด
๓	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาด ร่มรื่น และสงบเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม	๔.๒๙	๐.๖๗๑	มาก
๔	บริเวณวัด สะอาดร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อ การปฏิบัติธรรม	๔.๓๙	๐.๖๗๕	มาก
๕	อาคารที่พัก ห้องพักและอุปกรณ์เครื่องนอน มีความเพียงพอและเหมาะสม	๔.๑๙	๐.๖๑๐	มาก
ภาพรวม		๔.๓๕	๐.๔๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ
ธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการอบรม

(n = ๑๔๐)

ข้อ	ด้านรูปแบบการอบรม	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติสมถะวิปัสสนากัมมัฏฐานมีความเหมาะสม	๔.๓๗	๐.๙๓๙	มาก
๒	กิจกรรมในการอบรมมีความหลากหลายและเหมาะสม	๔.๓๑	๐.๖๕๖	มาก
๓	ระยะเวลาในการอบรมแต่ละรุ่นมีความเหมาะสม	๓.๕๒	๐.๙๐๑	มาก
๔	ตารางการอบรมในแต่ละวันมีความเหมาะสม	๔.๐๔	๐.๙๗๐	มาก
๕	สื่อและอุปกรณ์ใช้ในการอบรมมีความพร้อมและเพียงพอ	๔.๒๗	๐.๖๔๔	มาก
รวม		๔.๑๐	๐.๕๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการอบรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ
ธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ

(n = ๑๔๐)

ข้อ	ด้านเนื้อหาสาระ	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม	๔.๕๔	๐.๗๕๓	มากที่สุด
๒	ใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ธรรมะมีเนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจง่าย	๓.๙๖	๐.๗๓๔	มาก
๓	เนื้อหาที่สอนสามารถปฏิบัติตามได้	๔.๔๑	๐.๖๕๗	มาก
๔	ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะ ได้อย่างดี	๔.๒๘	๐.๗๕๐	มาก
๕	เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ ปัจจุบัน	๔.๖๙	๐.๕๒๑	มากที่สุด
ภาพรวม		๔.๓๘	๐.๔๓๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนัก
ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๑ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับผู้เข้า
ปฏิบัติธรรม และ ข้อ ๕ เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนข้ออื่นๆ มีระดับ
ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ
ธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากร

(n = ๑๔๐)

ข้อ	ด้านวิทยากร	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีความรู้สามารถตอบปัญหาของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี	๔.๕๔	๐.๖๑๖	มากที่สุด
๒	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ดี	๔.๑๙	๐.๖๖๓	มาก
๓	มีการตรงต่อเวลาตามตารางฝึกอบรม	๔.๗๐	๐.๔๖๐	มากที่สุด
๔	มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง	๔.๑๑	๐.๖๒๔	มาก
๕	พร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย	๔.๕๒	๐.๖๗๓	มากที่สุด
ภาพรวม		๔.๔๑	๐.๔๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ดี และ ข้อ ๔ มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้ออื่นๆ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่าง ระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ตามสมมติฐานการวิจัยที่ ๑-๔ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามเพศ

(n = ๑๔๐)

ระดับความพึงพอใจของ ประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรม		เพศ				t	Sig
		ชาย		หญิง			
		$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑	ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	๔.๓๗	๐.๕๓๔	๔.๓๔	๐.๔๔๓	๐.๓๕๙	๐.๕๘๙
๒	ด้านรูปแบบการสอน	๔.๒๒	๐.๕๔๙	๔.๐๔	๐.๕๔๓	๑.๘๕๓	๐.๒๗๔
๓	ด้านเนื้อหาสาระ	๔.๕๐	๐.๓๗๕	๔.๓๑	๐.๔๔๘	๒.๕๕๘	๐.๐๙๗
๔	ด้านวิทยากร	๔.๔๙	๐.๕๑๐	๔.๓๗	๐.๔๓๖	๑.๕๓๓	๐.๑๔๖
ภาพรวม		๔.๓๙	๐.๔๐๔	๔.๒๖	๐.๔๐๕	๑.๘๓๘	๐.๓๓๓

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มี อายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามอายุ

(n = ๑๔๐)

ระดับความพึงพอใจของ ประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ ธรรม		อายุ								t	Sig
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี		๒๐-๓๐ ปี		๓๑-๔๕ ปี		๔๕ ปีขึ้นไป			
$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D				
๑	ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	๔.๓๐	๐.๓๕๘	๔.๓๘	๐.๕๔๖	๔.๓๓	๐.๓๙๔	๔.๓๕	๐.๕๓๒	๐.๒๐๑	๐.๘๙๕
๒	ด้านรูปแบบการสอน	๔.๑๔	๐.๔๑๗	๔.๐๒	๐.๖๔๖	๔.๑๘	๐.๔๘๒	๔.๒๒	๐.๔๖๓	๐.๙๕๒	๐.๔๑๘
๓	ด้านเนื้อหาสาระ	๔.๓๙	๐.๓๘๖	๔.๓๔	๐.๔๗๑	๔.๔๑	๐.๔๓๗	๔.๔๒	๐.๓๘๐	๐.๒๔๔	๐.๘๖๖
๔	ด้านวิทยากร	๔.๓๕	๐.๔๔๘	๔.๕๐	๐.๔๒๑	๔.๑๘	๐.๖๑๒	๔.๕๓	๐.๓๒๔	๓.๒๘๖*	๐.๐๒๓
ภาพรวม		๔.๓๐	๐.๓๒๑	๔.๓๑	๐.๔๕๘	๔.๒๘	๐.๔๑๐	๔.๓๘	๐.๓๙๐	๐.๒๔๑	๐.๘๖๗

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ในด้าน จำแนกตามสถานภาพ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอายุด้านวิทยาการ

(n = ๑๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ			
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๕ ปี	๔๕ ปีขึ้นไป
		๔.๓๕	๔.๕๐	๔.๑๘	๔.๕๓
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๓๕		๐.๑๕	-๐.๑๗	๐.๑๘
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๐			-๐.๓๒*	๐.๐๓
๓๑-๔๕ ปี	๔.๑๘				๐.๓๕*
๔๕ ปีขึ้นไป	๔.๕๓				

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ๒๑-๓๐ ปี มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ น้อยกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๕ ปี และ ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๕ ปี มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
จำแนกตามอาชีพ

</

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๑๔๐)

ระดับความพึงพอใจของ ประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรม		ระดับการศึกษา				t	Sig
		ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรีขึ้นไป			
$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D				
๑	ด้านสถานที่ใช้ในการอบรม	๔.๓๕	๐.๔๕๔	๔.๓๕	๐.๔๙๑	๐.๑๐๐	๐.๔๕๗
๒	ด้านรูปแบบการสอน	๔.๑๕	๐.๕๒๓	๔.๐๘	๐.๕๖๗	๐.๗๓๘	๐.๓๕๒
๓	ด้านเนื้อหาสาระ	๔.๔๐	๐.๕๐๘	๔.๓๖	๐.๓๘๒	๐.๕๖๑	๐.๐๕๑
๔	ด้านวิทยากร	๔.๔๓	๐.๔๔๖	๔.๔๐	๐.๔๗๙	๐.๔๕๒	๐.๖๔๘
ภาพรวม		๔.๓๓	๐.๔๐๘	๔.๒๙	๐.๔๑๐	๐.๕๕๕	๐.๙๕๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ประชาชนที่มี ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มี ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

ผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจ ของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ผลการทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	๑.๘๓๘	-	๐.๓๓๓	-	✓
สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	-	๐.๒๔๑	๐.๘๖๗	-	✓
สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	-	๑.๗๓๑	๐.๑๔๗	-	✓
สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	๐.๕๕๕	-	๐.๙๕๑	-	✓

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า

สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ มีผลทำให้ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการ ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สถานภาพส่วนบุคคลด้าน อายุ มีผลทำให้ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการ ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สถานภาพส่วนบุคคลด้าน อาชีพ มีผลทำให้ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการ ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สถานภาพส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา มีผลทำให้ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการ ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำ นักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๓ ปัญหา และข้อเสนอแนะ ประสิทธิภาพการ บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ไม่มีระเบียบแบบแผนสำหรับการให้บริการที่พักรักษาเวลาปฏิบัติธรรมให้ดีกว่านี้	๑. จัดตาราง หรือแผนที่นั่ง เวลาปฏิบัติธรรม มีการระบุหมายเลขเพื่อความเป็นระเบียบ
๒. มีการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนการสั่งจองที่พัก เวลาปฏิบัติธรรม ควรจัดให้เป็นระบบ ระเบียบ มากกว่านี้	๒. จัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้ที่ต้องการมาลงทะเบียนปฏิบัติธรรม ให้สามารถเข้าใจและลงทะเบียนได้ง่าย
๓. สถานที่ยังรองรับไม่เพียงพอต่อผู้มาเข้ารับการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติได้ไม่เต็มที่	๓. ควรจัดสถานที่เพิ่มหรือถ้าจัดไม่ได้ ก็ไม่ควรรับผู้เข้ารับการอบรมมากเกินไป

๔.๔.๒ ด้านรูปแบบการสอน

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการสอน มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านรูปแบบการสอน

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้ฟัง	๑. ควรสนับสนุน ให้พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง
๒. ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ในการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่ อาทิ หนังสือ ซีดีธรรมะ เป็นต้น	๒. ควรให้การสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาจร่วมมือกันจัดทำเพื่อเผยแผ่ในระดับอำเภอ เป็นต้น

๔.๔.๓ ด้านเนื้อหาสาระ

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านเนื้อหาสาระ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้ฟัง	๑. ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง
๒. บุคลากรบางคนไม่มีความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ เลยไม่ใช้ช่วยในการอบรม ทำให้บางครั้งผู้เข้าอบรมไม่เข้าใจ และไม่คอยได้ยินตอนบุคลากรอบรม	๒. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม
๓. เนื้อหาสาระในการฝึกอบรม เข้าใจยาก และไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง	๓. ควรปรับปรุงเนื้อหาให้เข้าใจง่าย และเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริง

๔.๔.๔ ด้านวิทยากร

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติ ธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากร มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหา และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ราชบุรี ด้านวิทยากร

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. วิทยากรยังไม่สามารถตอบปัญหาของผู้เข้ารับ การปฏิบัติธรรมได้อย่างเข้าใจ	๑.วิทยากรควรมีการอบรมเพื่อให้สามารถ ตอบปัญหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมถามได้ทุกคำถาม
๒. วิทยากรบางครั้งยังเตรียมตัวมาไม่พร้อมจะ สอนปฏิบัติธรรม พูดวนไปมา ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรม เข้าใจยาก	๒. วิทยากรควรเตรียมความพร้อมให้พร้อม ที่จะสอนการปฏิบัติธรรม
๓. วิทยากรไม่มีความอดทนมากพอ บางครั้งถาม อะไรไปก็จะตอบแบบไม่ค่อยอยากตอบทำให้ผู้ ปฏิบัติเบื่อหน่าย	๓. วิทยากรควรพร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทนไม่เบื่อ หน่าย

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๕ คน ดังนี้

๑) นายวินัย เชิงสวย	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
๒) นายสหัส อุ่นเรือน	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
๓) นางวันเพ็ญ ศิริพิน	รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
๔) นายนพพร ดอนคำไพร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐
๕) คุณครูจรัญ สายหมี	ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถสรุปผลโดยแยกตามรายด้านของการวิจัย ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านสถานที่ในการอบรม

สภาพทั่วไปของสถานที่ที่ใช้ในการอบรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ เช่นด้านที่พักอาศัย ห้องน้ำห้องสุขา ห้องปฏิบัติธรรม สถานที่รับประทานอาหาร ที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่จอดรถ มีความสะดวกเพียงพอตามสภาพพื้นที่และจำนวนผู้เข้าอบรม แต่ในด้านการจัดการคมนาคม ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างบางประการ เช่น การเดินทางเข้าถึงสำนักฯ ที่มาจากถนนสายหลักยังไม่มีรถรับส่ง หรือรถโดยสารประจำทางผ่าน ทำให้ไม่สะดวกสำหรับผู้ที่ต้องการเข้าถึงสำนักฯ จะมีความสะดวกเฉพาะผู้มียานพาหนะส่วนตัวเท่านั้น^๑ สถานที่ใช้ในการฝึกอบรมมีบริเวณกว้างเพียงพอต่อสาธุชนคนใจบุญที่จะมาร่วมในพิธีต่างๆ ได้เป็นอย่างดี บริเวณวัดมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเป็นอย่างดี^๒ ใช้อาคารสถานที่วัดหนองตาเน็ด อ.จอมบึง จ.ราชบุรี ความกว้างประมาณ ๑๘ เมตร ความยาวประมาณ ๔๐ เมตร บรรจุคนเข้าอบรมประมาณ ๒๐๐ คน มีห้องน้ำในอาคารประมาณ ๖ ห้อง มีอุปกรณ์ประกอบการบรรยายพร้อมบรรยาย^๓ สถานที่ในการฝึกอบรมเป็นอย่างดีเรียบง่าย แต่เป็นสัดส่วน มีที่พักอาศัยมีห้องน้ำห้องสุขา พอเพียงและสะอาด มีห้องปฏิบัติธรรม มีโรงครัว และที่รับประทานอาหาร ในบริเวณวัดมีต้นไม้ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสถานที่จอดรถในสำนักปฏิบัติธรรมของวัด^๔ ทางด้านสถานที่ในการฝึกอบรม ค่อนข้างสะอาดบริเวณในพื้นที่ร่มเย็น เหมาะสมที่จะเป็นที่ใช้ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี มาก เพราะบริเวณในพื้นที่กว้างขวางสะดวกต่อการมาฝึกอบรมเป็นอย่างมาก^๕

^๑สัมภาษณ์ นายวินัย เชิงสวย, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๒สัมภาษณ์ นายสหัส อุ่นเรือน, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๓สัมภาษณ์ นางวันเพ็ญ ศิริพิน , รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง , ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๔สัมภาษณ์ นายนพพร ดอนคำไพร, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๕สัมภาษณ์ คุณครูจรัญ สายหมี, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๔.๕.๒ ด้านรูปแบบการอบรม

รูปแบบและกระบวนการในการอบรม เป็นไปตามระเบียบของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ทำให้เกิดทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ก่อให้เกิดความพึงพอใจ^๖ มีวัตถุประสงค์ในการอบรมในกิจกรรมต่างๆ ของวัดอยู่เสมอและก็จะมียุทธศาสตร์ที่จะปลูกฝังให้กับผู้ที่เข้ามาฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นได้ และมีแบบแผนในเชิงรุกได้เป็นอย่างดีเพื่อให้ได้รู้แจ้งเห็นจริงในการปฏิบัติธรรม^๗ เน้นไปในทางการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีการบรรยายธรรมควบคู่กับการปฏิบัติตามตารางเวลาที่กำหนด^๘ รูปแบบการอบรมของสำนักปฏิบัติธรรม แห่งที่ ๑๘ จะแยกเป็นสองลักษณะ พุทธ ศาสนิกชนที่เป็นผู้สูงอายุจะเป็นลักษณะพึ่งเทศน์ ฟังธรรม และนั่งวิปัสสนา ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่มาเป็นหมู่คณะจะเป็นในรูปแบบที่เรียบง่ายแต่ต้องพร้อมเพรียง และเป็นระเบียบ เช่น ต้องแต่งกายชุดขาว ต้องทำตามกฎระเบียบของวัด และมีความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ^๙ ทางด้านการฝึกอบรมเจ้าอาวาส และผู้รับผิดชอบจะมีรูปแบบในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี จะมีหัวข้อในการอบรมให้ เกิดกระบวนการเรียนรู้ อย่างชัดเจน และเนื้อหาค่อนข้างทันสมัยให้ทันกับโลกปัจจุบันเป็นอย่างมากและมีการสอดแทรกธรรมะทุกครั้งที่มีการฝึกอบรมในด้านต่างๆ^{๑๐}

๔.๕.๓ ด้านเนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระที่ใช้ในการอบรม มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม อันจะก่อให้เกิดความรู้และแนวทางของการปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนต่อไป^{๑๑} ด้านเนื้อหาสาระที่ได้นำเสนอก็เป็นเนื้อหาที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีและสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับธรรมะ ได้เป็นอย่างดีและสามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ และสิ่ง ที่จะเน้นอยู่เสมอก็คือการมีจริยธรรมที่ดีและให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นถ้าเราไม่เดือดร้อนสิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก^{๑๒} ให้ผู้ปฏิบัติธรรมมองเห็นสภาพความเป็นของชีวิตตามหลักทางพระพุทธศาสนา รู้ให้เห็นถึงรูปธรรม-นามธรรม ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน^{๑๓} บรรยายธรรมะให้ความรู้แก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมให้เข้าใจ ได้เข้าใจ และมรรคผลที่จะได้รับในการปฏิบัติธรรม^{๑๔} ด้านเนื้อหาสาระที่ได้ปฏิบัติในการเรียนรู้ให้กับประชาชนค่อนข้างชัดเจน เกิดกระบวนการทัศนในการให้ทุกคนที่มาปฏิบัติธรรมได้รู้แจ้งเห็นจริง และสามารถที่จะนำคำสั่งสอน เหล่านั้น ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และจะปลูกฝังให้ทุกคนทำแต่ความดีอยู่

^๖ สัมภาษณ์ นายวินัย เชิงสว, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ นายสหัส อุ่นเรือน, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ นางวันเพ็ญ ศิริพิน , รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง , ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๙ สัมภาษณ์ นายนพพร ดอนคำไพร, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์ คุณครูจรัญ สายหมี, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายวินัย เชิงสว, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสหัส อุ่นเรือน, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางวันเพ็ญ ศิริพิน , รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง , ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายนพพร ดอนคำไพร, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

เสมอ และทุกสิ่งทุกอย่าง จะได้ได้นั้นจะต้องมีการเริ่มที่ครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งถือว่าเป็นคติพจน์ที่ดีให้กับผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมได้อย่างชัดเจน^{๑๕}

๔.๕.๔ ด้านวิทยากร

ที่พบบ่อยครั้ง คือ ปัญหาด้านบุคลากรที่ยังมีไม่เพียงพอ ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ มีความรู้แต่ยังไม่ลึกซึ้งเพียงพอที่จะสอนผู้เข้าอบรมได้ ควรมีการจัดอบรมบุคลากรให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ควรมีบุคลากรจากส่วนกลาง สามารถยืดตัวมาช่วยงานได้^{๑๖} ก็จะเป็นผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้าน พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน คือ ถ้ามไปสามารถที่จะตอบให้เราเข้าใจได้ในทุกๆ เรื่อง^{๑๗} การที่บุคลากรนั้นวันจะลดน้อยลง ไม่มีการสร้างรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทน บางรูปเมื่ออยู่ไปเรื่อยๆ ก็ลาสิกขาไปเนื่องจากความเบื่อหน่ายและเหตุผลส่วนตัวบ้าง เพราะผู้ที่เป้นวิทยากรนั้น จะต้องดูแลผู้เข้าร่วมอบรมตลอดทั้งวัน จนไม่มีเวลาทำภารกิจส่วนตัว และไม่มีเวลาที่จะปฏิบัติตามกิจของสงฆ์^{๑๘} พระวิทยากร เป็นพระที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ จึงแบ่งรูปแบบการบรรยายธรรม การปฏิบัติเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน เพื่อให้ฟังและเข้าใจ ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ดี^{๑๙} เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ดีมากๆ ในการฝึกปฏิบัติธรรมในการอบรมทุกๆ ครั้งที่มีกิจกรรมในพระพุทธศาสนาที่มีกิจกรรมภายในบริเวณเขตอภัยทาน และก็สามารถที่จะเข้าใจในเนื้อหาสาระอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา อะไรก็ สามารถเข้าใจในการปฏิบัติได้ง่าย^{๒๐}

^{๑๕} สัมภาษณ์ คุณครูจรัญ สายหมี่, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายวินัย เชิงสวย, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสหัส อุ่นเรือน, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางวันเพ็ญ ศิริพิน , รองประธานสภาองค์การบริหารส่วน ตำบลปากช่อง , ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายนพพร ดอนคำไพร, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๒๐} สัมภาษณ์ คุณครูจรัญ สายหมี่, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๔.๖ สรุปลองค์ความรู้ (Body of Knowledge)

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ผู้วิจัยได้สรุปลองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการศึกษาดังแสดงใน แผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางในการพัฒนา ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘^{๒๑}

^{๒๑}จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่าแนวทางในการพัฒนา ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ใน ๔ ด้าน คือ

๑.ด้านสถานที่ในการอบรม

- กำหนดเลขที่นั่งปฏิบัติธรรมเพื่อให้เป็นระเบียบ
- มีเจ้าหน้าที่คอยประสานงานตลอดเวลาเพื่อความสะดวกเวลาลงทะเบียน
- แบ่งสถานที่ให้เป็นสัดส่วนให้เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม

๒.ด้านรูปแบบการอบรม

- ต้องมีสื่อประกอบการสอนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจง่าย
- ฝึกใช้อุปกรณ์ช่วยอบรมเพื่อให้สามารถใช้ได้เวลาใช้งานจริงจะได้ไม่ติดขัด
- จัดให้มีการทำสื่อการสอนร่วมกันหลายๆสำนักเพื่อให้เป็นการสอนไปในทางเดียวกัน

๓.ด้านเนื้อหาสาระ

- ใช้เนื้อหาที่เข้าใจง่ายและฟังง่ายแก่ผู้ฟัง
- ใส่หลักธรรมในเนื้อหาและระบุถึงข้อดีและข้อเสียของการปฏิบัติธรรมด้วย
- ปรับปรุงเนื้อหาให้เข้าใจง่าย และเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริง

๔.ด้านวิทยากร

- ต้องพัฒนาวิทยากรด้านความรู้และรูปแบบการสอน
- เตรียมความพร้อมให้ดีก่อนการบรรยายทุกครั้ง
- ฝึกพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ทุกด้านในเรื่องปฏิบัติธรรม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ (๒) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยในการศึกษครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมใน สำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓, มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๔, มีอาชีพเป็นแม่บ้าน จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙ และมีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๙

๕.๑.๒ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม

พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

(๒) ด้านรูปแบบการอบรม

พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านรูปแบบการอบรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุดทุกข้อ

(๓) ด้านเนื้อหาสาระ

พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านเนื้อหาสาระ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๑ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม และ ข้อ ๕ เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนข้ออื่นๆ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

(๔) ด้านวิทยากร

พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ดี และ ข้อ ๔ มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนข้ออื่นๆ มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนัก กปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และ ระดับการศึกษา โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ตามสมมติฐานการวิจัยที่ ๑-๔ ดังนี้ สรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มี อายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มี อายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ด้านวิทยากรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มี อาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

พบว่า ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน

พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มี ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

ตารางที่ ๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	๑.๘๓๘	-	๐.๓๓๓	-	✓
สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	-	๐.๒๔๑	๐.๘๖๗	-	✓
สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	-	๑.๗๓๑	๐.๑๔๗	-	✓
สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ แตกต่างกัน	๐.๕๕๕	-	๐.๙๕๑	-	✓

จากตารางที่ ๕.๑ แสดงให้เห็นว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ไม่มีผลทำให้ ความพึงพอใจ ต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่ง ที่ ๑๘ เกิดความแตกต่างกันได้

๕.๑.๔ ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) สรุปได้ดังนี้

(๑) ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม

ปัญหา

- ๑) น่าจะมีระเบียบแบบแผนสำหรับการให้บริการที่พักที่นั้งเวลาปฏิบัติธรรมให้ดีกว่านี้
- ๒) ควรมีการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนการสั่งจองที่พักเวลามาปฏิบัติ ธรรม ควรจัดให้เป็นระบบ ระเบียบมากกว่านี้

๓) สถานที่ยังรองรับไม่เพียงพอต่อผู้มาเข้ารับการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติได้ไม่เต็มที่

ข้อเสนอแนะ

- ๑) จัดตาราง หรือแผนที่นั้ง เวลาปฏิบัติธรรม มีการระบุหมายเลขเพื่อความเป็นระเบียบ
- ๒) จัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ให้แก่ผู้ที่ต้องการมาลงทะเบียนปฏิบัติธรรม ให้สามารถเข้าใจและลงทะเบียนได้ง่าย

๓) ควรจัดสถานที่เพิ่มหรือถ้าจัดไม่ได้ ก็ไม่ควรรับผู้เข้ารับการอบรมมากเกินไป

(๒) ด้านรูปแบบการสอน

ปัญหา

- ๑) ขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้ฟัง
- ๒) บุคลากรบางคนไม่มีความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ เลยไม่ช่วยในการอบรม ทำให้บางครั้งผู้เข้าอบรมไม่เข้าใจ และไม่คอยได้ยินตอนบุคลากรอบรม
- ๓) ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ในการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ อาทิ หนังสือ ซีดี ธรรมะ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง
- ๒) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการช่วยอบรม

๓) ควรให้การสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยอาจร่วมมือกันจัดทำเพื่อเผยแพร่ในระดับอำเภอ เป็นต้น

(๓) ด้านเนื้อหาสาระ

ปัญหา

- ๑) ขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้ฟัง
 - ๒) บุคลากรบางคนไม่มีความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ เลยไม่ช่วยในการอบรม ทำให้บางครั้งผู้เข้าอบรมไม่เข้าใจ และไม่คอยได้ยินตอนบุคลากรอบรม
 - ๓) เนื้อหาสาระในการฝึกอบรม เข้าใจยาก และไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง
- ข้อเสนอแนะ
- ๑) ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์หันมาใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่กลุ่มผู้ฟัง
 - ๒) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการช่วยอบรม
 - ๓) ควรปรับปรุงเนื้อหาให้เข้าใจง่าย และเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริง

(๔) ด้านวิทยากร

ปัญหา

- ๑) วิทยากรยังไม่สามารถตอบปัญหาของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมได้อย่างเข้าใจ
 - ๒) วิทยากรบางครั้งยังเตรียมตัวมาไม่พร้อมจะสอนปฏิบัติธรรม พุทวนไปมา ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจยาก
 - ๓) วิทยากรไม่มีความอดทนมากพอ บางครั้งถามอะไรไปก็จะตอบแบบไม่ค่อยอยากตอบ ทำให้ผู้ปฏิบัติเบื่อหน่าย
- ข้อเสนอแนะ
๑. วิทยากรควรมีการอบรมเพื่อให้สามารถตอบปัญหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมถามได้ทุกคำถาม
 ๒. วิทยากรควรเตรียมความพร้อมให้พร้อมที่จะสอนการปฏิบัติธรรม
 ๓. วิทยากรควร พร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” ผู้วิจัยมีประเด็นค้นพบจากการวิจัยที่น่าสนใจซึ่งนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ความพึงพอใจต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

(๑) ด้านสถานที่ใช้ฝึกอบรม

จากผลการวิจัย พบว่า ข้อที่อยู่ในอันดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ได้แก่อาคารที่พัก ห้องพักและอุปกรณ์เครื่องนอน มีความเพียงพอและเหมาะสม แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ สถานที่ที่มีความพร้อมแต่ยังคงไม่เพียงพอต่อผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม หรือยังคงมีจำนวนอาคารที่พัก ห้องพัก และอุปกรณ์เครื่องนอน ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิภัทร เครือวงศ์^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำห้องสุขา ด้านสถานที่รับประทานอาหารด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจด้านที่จอดรถด้านการต้อนรับและด้านความปลอดภัย

(๒) ด้านรูปแบบการอบรม

จากผลการวิจัย พบว่า ข้อที่อยู่ในอันดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ได้แก่ ตารางการอบรมในแต่ละวันมีความเหมาะสม แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมนั้นมีตารางการอบรมเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะถ้ามีการวางตารางไว้อย่างดี ก็จะทำให้การปฏิบัติธรรมเป็นระเบียบ และมีการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามเวลา ไม่ทำให้เสียเวลาในการสอนปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้อง งานวิจัยของ พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ)^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากผลของการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวันนี้ ในแต่ละปีจะมีสถิติของเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ทั้งที่สมัครใจและทำตามระเบียบของโรงเรียน จึงได้ทำการศึกษาวิจัยว่าผลของการปฏิบัติของเยาวชน โดยอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ที่หลากหลายทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง เอกสารตารางการอบรม อุปกรณ์ เป็นต้น เพื่อนำเอาองค์ความรู้ใหม่เข้ามาปรับปรุงรูปแบบและวิธีการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคลากร วิทยากร อาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ซึ่ง

^๑ วุฒิภัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑), หน้า ก.

^๒ พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ), “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๑.

ผลจากการศึกษาปรากฏว่าเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดีขึ้น และเกิดความประทับใจในศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้ โดยเฉพาะสถานที่ พระวิหารและรูปแบบวิธีการอบรม จึงทำให้จำนวนเยาวชนที่เข้ารับการอบรมเพิ่มมากขึ้น

(๓) ด้านเนื้อหาสาระ

จากผลการวิจัย พบว่า ข้อที่อยู่ในอันดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ได้แก่ ใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ธรรมะมีเนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจง่าย แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือและอุปกรณ์มีความจำเป็นในการฝึกอบรม เพราะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ **วันชัย คำเจริญ**^๓ กล่าวว่ากลยุทธ์การสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าเป็นเป้าหมายสูงสุดของความสำเร็จในการดำเนินงานบริการ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ดีและประทับใจในการบริการ การที่ได้รับจดคิดใจและกลับมาใช้บริการอีก นำมาซึ่งความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางการตลาด ส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีคุณภาพที่ดีขึ้น กล่าวได้ว่า ความพึงพอใจของลูกค้าจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการประเมินคุณภาพของการบริการ หากกิจกรรมใดนำเสนอการบริการที่ดีมีคุณภาพตรงกับความต้องการตามความคาดหวังของลูกค้า มีผลทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อการบริการนั้น และมีแนวโน้มจะใช้บริการซ้ำอีกต่อไป คุณภาพการบริการที่จะทำให้ลูกค้าพึงพอใจขึ้นอยู่กับลักษณะการบริการที่ปรากฏให้เห็น เช่น สถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ และบุคลิกลักษณะของพนักงานบริการ ฯลฯ ความน่าเชื่อถือไว้วางใจของการบริการ ความเต็มที่จะให้บริการ ตลอดจนความรู้ความสามารถในการให้บริการด้วยความเชื่อมั่นและความเข้าใจต่อผู้อื่น

(๔) ด้านวิทยากร

จากผลการวิจัย พบว่า ข้อที่อยู่ในอันดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ได้แก่ มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง แสดงให้เห็นว่า เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมต้องรู้ว่า วิทยากรแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน จึงควรจัดหัวข้อการอบรมให้ตรงกับที่วิทยากรถนัด เพื่อให้สามารถบรรยายและตอบคำถามผู้เข้ารับปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ **ฉันทนา กล่อมจิต**^๔ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีกา รมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอนนักธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบาย และมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม และกิจนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคล และศา

^๓วันชัย คำเจริญ , ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้โทรศัพท์พื้นฐานของสำนักงานบริการโทรศัพท์ทางมวงค์วาน องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑-๕๒.

^๔ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ”, รายงานการวิจัย , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖), หน้า ๑.

สนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแพร่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน

๕.๒.๒. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และ ระดับการศึกษา โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ดังนี้

(๑) เพศ

ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่ง ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก เพศของประชาชนทำให้ความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งความพึงพอใจก็ไม่ต่างอะไรกับความคาดหวัง ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามก็คาดหวังว่าการไปปฏิบัติธรรมจะได้อะไรหลายๆ อย่างที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อรณี ฝูงวรรณลักษณ์^๕ ศึกษาเรื่อง การเปิดรับ การคาดหวัง ประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะ ทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนาใน กรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า เพศ อายุ อาชีพ และสถานภาพทางครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับ รายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา การคาดหวังประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา การเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนาและการคาดหวังประโยชน์มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจจากการเปิดรับรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพระพุทธศาสนา

(๒) อายุ

ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่ง ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก อายุที่แตกต่างกันไม่มีผลทำให้ความพึงพอใจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจส่วนตัวต่อสถานปฏิบัติธรรมนั้น การบริการของสถานปฏิบัติธรรม ความพร้อมของสถานปฏิบัติธรรม ที่ทำให้เกิดความพึง

^๕อรณี ฝูงวรรณลักษณ์ , “การเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ก.

พอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศักดิ์ ประสานต์**^๖ ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพระบัณฑิต ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านสาธารณชน ฝึกการบรรยายธรรม เป็นภารกิจที่ต้องทำ พระบัณฑิตมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยมีมิติของความพึงพอใจในแต่ละด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านลักษณะของเนื้องาน ด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ด้านความพยายามเพื่อความสำเร็จของงาน และด้านสวัสดิการ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ใน ๒ ลักษณะ คือ กลุ่มที่ ๑ มีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ความสามารถในการปรับปรุงพัฒนาความสำเร็จในการทำงาน ความยอมรับของประชาชน และปัจจัยได้รับมิใช่ตัวเงิน กลุ่มที่ ๒ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ อายุจริง อายุบวกช ระยะเวลาในการทำงาน คณะที่สำเร็จ ประสบการณ์ การทำงานในกิจการคณะสงฆ์ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ประเภทของงานที่ปฏิบัติ ปัจจัยได้รับเป็นตัวเงิน และความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง

(๓) อาชีพ

ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก อาชีพต่างกันไม่สามารถทำให้ความพึงพอใจแตกต่างกัน เพราะไม่ว่าจะอยู่ใน อาชีพใด ก็มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ บทสัมภาษณ์ ของ คุณครูจรัญ สายหมี, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด^๗ ที่กล่าวว่า วิทยากร เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ดีมาก ๆ ในการฝึกปฏิบัติธรรมในการอบรมทุกๆ ครั้งที่มิกิจกรรมในพระพุทธศาสนาที่มีกิจกรรมภายในบริเวณเขตอภัยทาน และก็สามารถที่จะเข้าใจในเนื้อหาสาระอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะ มี เพศ อายุ อ าชีพ ระดับการศึกษาอะไรก็สามารถเข้าใจในการปฏิบัติได้ง่าย

(๔) ระดับการศึกษา

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก ระดับการศึกษาไม่ได้ทำให้ความคิดเห็นของ ประชาชนแตกต่างกัน เพราะการปฏิบัติธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูงหรือต่ำ เพียงแค่ต้องการปฏิบัติและเข้าใจ และพึงพอใจในวิธีการ หลักการปฏิบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมหมาย บัวจันทร์**^๘ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตบางแค

^๖ศักดิ์ ประสานต์, “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพระบัณฑิต ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สำเร็จจากมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาพัฒนบริหารศาสตร (พัฒนาลังคม)**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร, ๒๕๓๘), หน้า ก.

^๗สัมภาษณ์ คุณครูจรัญ สายหมี, ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๘สมหมาย บัวจันทร์, “การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านสมานัตตตามากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือ ด้านทาน ด้าน อุตถจริยาและลำดับสุดท้าย คือ ด้านปิยวาจา เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนโดยจำแนกตาม ปัจจัยส่วนบุคคลแล้วพบว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้ การบริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับเพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ ประสบการณ์ในการมาใช้บริการ ประเภทของการมาใช้บริการและพื้นที่อยู่อาศัยมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (๑) คณะสงฆ์ควรอบรมทักษะด้านเทคนิคการ อบรมให้แก่บุคลากรผู้อบรม นำมาใช้ในการเรียน การจัดอบรมเพื่อให้สามารถกระตุ้นและสร้างความสนใจแก่ผู้เข้ารับการอบรมได้
- (๒) ควรจัดวิทยากรให้ตรงกับความต้องการ เพื่อให้ประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมได้ประโยชน์ และ เข้าถึงการปฏิบัติจริงๆ ไม่สับสนและเบื่อหน่ายในการปฏิบัติ
- (๓) ด้านอาคารสถานที่ ควรมีให้เพียงพอเพื่อรองรับผู้เข้ารับการอบรม จัดสถานที่ทั้งที่พัก ห้องน้ำ ให้เป็นสัดส่วน และเพียงพอ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- (๑) ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการหรือแนะนำสถานที่ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ อย่างกว้างขวางเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนต่อไป
- (๒) ควรออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เรื่องค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการอบรมเพื่อให้เป็นมาตรฐาน เดียวกัน
- (๓) ควรสร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากร เพื่อเป็นขวัญในการทำงาน และได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และเต็มใจ
- (๔) ควรมีการจัดตารางการอบรม วัน เวลา สถานที่ ให้เป็นมาตรฐาน และไม่หนักเกินไปสำหรับผู้ มาปฏิบัติธรรม
- (๕) ควรเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับ บทเรียนของการฝึกอบรม และเป็นประโยชน์ช่วยใน การฝึกอบรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับทำวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยสำนักปฏิบัติธรรมแห่งอื่นที่ไม่ใช่ แห่งที่ ๑๘ โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

(๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาความพึงพอใจของประชาชน นของการเข้าปฏิบัติธรรมหลายๆ สำนักปฏิบัติ เพื่อทำการเปรียบเทียบความพึงพอใจ และจะได้ไปปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันได้

(๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษา เทคนิคเพิ่มเติม หรือด้านอื่นๆ ที่มีผลต่อ ความพึงพอใจของ ประชาชนของการเข้าปฏิบัติธรรม เพื่อให้ได้เทคนิคที่เป็นไปในทางเดียวกัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ฎีกา ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมคค ปฐมภาค กัมมัฏฐานทนายกัณณนา, ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗ กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กาญจน์ เรืองมนตรี. งานบริหารการศึกษาสัมพันธ์ ครั้งที่ ๘. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

จิตตินันท์ เตชะคุปต์ จิตวิทยาการบริการ นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๔๔

เทพพนม เมืองแมน และสรวง สุวรรณ. พฤติกรรมองค์การ กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๙.

ธีรวุฒิ เอกะกุล . ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ . อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕.

บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.

พระราชวรมนี. สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิโคมทองประทีป, ๒๕๒๗.

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓. ระเบียบมหาเถรสมาคม ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๑,๐๐๐ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

สอ เสถบุตร. พจนานุกรมอังกฤษ-ไทยใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓

หลุย จำปาเทศ. จิตวิทยาการจูงใจ. กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาร, ๒๕๓๓.

หลวงวิเชียร แพทยาคม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

สุนทร สีมาเสริม และสมชาย ไสร์จจะแนวกคิดในการใช้สิ่งล่อใจคน ม.ป.ท., ๒๕๑๗.

(๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย :

กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์. “ความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ รมะของผู้ปฏิบัติกรรรมฐาน ที่วัด
อัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต** . สาขานิเทศศาสตร
พัฒนาการ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ฉันทนา กล่อมจิต . “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา :
กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ”. **รายงานการวิจัย** ,
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

ชรีณี เดชจินดา. “ความพึงพอใจต่อผู้ประกอบการต่อศูนย์บริหารจำกัดกากอุตสาหกรรม แขวงแสม
ดำ เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสังคมศาสตร
มหาบัณฑิต**. สาขาสังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

ชยุตรา ศิริไกรวัฒนวงศ์. “พฤติกรรมในการเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์และความพึงพอใจของผู้อ่าน
นิตยสารแนวธรรมะและแนววิถีปฏิบัติ ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสังคมศาสตรมหา
บัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
๒๕๔๑.

ดุขฎี ใหญ่ศรีเรือง. คุณภาพบริการตามความคาดหวังที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการบริการ
รักษาพยาบาลของพระภิกษุอาพาธในหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลสงฆ์ , **รายงานการวิจัย** .
กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๑.

ทัสนี วงเย็น . “ศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ตามแนวกายคตาสติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
เถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูวิสุทธิธีรญาณ วิ . (ไวพจน์ กตปุณฺณ). “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรม :
กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ณ วัดสามง่าม อำเภอบางบัว
ทอง จังหวัดนนทบุรี ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาปากานนท์ พุทธิเมธี (ปลาพันธุ์). “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และควา มพึงพอใจต่อ
นิตยสารพุทธจักร ของสมาชิกและนิตยสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมเทศ). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระสมทบ อุกระโณ . “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน
มหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเลย ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา** , (เลย : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย , ๒๕๔๘),
หน้า ก.

พระมหาเข้มทอง ตนติปาโล (ฤทธิ์สื่อไกร). “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวทางของ พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหานิพนธ์ มหาสมุทรโชติ (แสงแก้ว). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวการปฏิบัติกรรมฐานของ หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ และพุทธทาสภิกขุ ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ). “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์). “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระชาตรี ฐิตเมธ (วงศ์สกิจ). “ผลสัมฤทธิ์ทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของศูนย์ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานภาคเหนือ วัดไร่เป็ด (ตโปทาราม) ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระสมบัติ ฐิตญาโณ (สุขประเสริฐ). “ศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนาในพระไตรปิฎก และแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

วันชัย คำเจริญ . “ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้โทรศัพท์พื้นฐานของสำนัก งานบริการโทรศัพท์ทางมกราคม องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ”. **รายงานการวิจัย** . มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร , ๒๕๔๕.

วุฒิกัทร เครือวงศ์ . “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรม ต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต** . สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.

ดร.ศิริพร แยมินิล และคณะ. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาธรรมศึกษาเฉพาะกรณีวัด ปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ”. **รายงานการวิจัย** . กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.

ศักดิ์ ประสานต์. “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพระบัณฑิต ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สำเร็จจากมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** สาขาพัฒนบริหารศาสตร์ (พัฒนาสังคม). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , ๒๕๓๘.

สมคิด เหลาณลาด . “ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพฯ ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สมพร รัตนลออ. “ความตระหนักในคุณธรรมและความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวการฟื้นฟูพุทธจิตของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิคุณธรรมนำใจร่วมตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**. นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๘.

สมหมาย บัวจันทร์ . “การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** , ๒๕๕๑.

สัญญาลี แฟงนคร . “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้โดยสารภายในประเทศต่อมาตรการรักษาความปลอดภัย ณ ท่าอากาศยานกรุงเทพ ”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต . มหาวิทยาลัยบูรพา**, ๒๕๔๗.

สุภาพร ภัคธนกกุล. “ความพึงพอใจของผู้ประกันตนที่มีต่อบริการทางการแพทย์ของสถานพยาบาลรัฐบาลในจังหวัดชลบุรี”. **รายงานการวิจัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**, ๒๕๓๙.

อรณี ผูกวรรณลักษณ์ . “การเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ๒๕๓๘.

อ้อยทิพย์ กองสมบัติ. “ความพึงพอใจของลูกค้าในการรับบริการของธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาเลิงนกทา และสาขามุกดาหาร ”. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต . คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**, ๒๕๓๘.

(๔) เว็บไซต์ :

สารนิเทศจาก, WWW.ONAB.GO.TH/DHAMMAPLACE/STEP.PDF.

สารนิเทศจาก, WWW.MAHATHERA.ORG.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Davis Kaith. **Human Reletion at Work : The Dymamic of organizational behavior**. New York : McGraw-Hill, 1973.

Good C.V. **Dictionary**. New York : Mc-Graw Hill, 1973.

Juran J.M. & Blanton A.Godfrey. **Juran's Quality**. New York : McGraw-Hill, 1995.

Mullins Luarie J. **Mamagement and Organizational Behavior**. London : Pitmean, 1958.

Steer R. M. and Porter, L. W. **Introduction the Organization Behavior** New York : Harper Collins, 1991.

Walman. B. B. **Dictionary**. San diego : Academic Press, 1989.

Vroom V. H. **Work and Motivation**. Florida : Robert E. New York : Krieger, 1984.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการฯ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โทร./แฟกซ์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๙๐ ต่อ ๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๑๓๔

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหากษัตริย์ ธีรธมโม

ด้วย พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ้นเรือน) รหัสนิต ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแก้ไข
พระมานัส ฐานิสฺสโร
๑๕ พค. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการฯ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โทร./แฟกซ์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๙๐ ต่อ ๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๑๓๔

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาฉัตรชัย ชยญาณเมธี

ด้วย พระมานัส ฐานิสโร (อุนเรือน) รหัสนิติ ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแก้ไขแล้ว

๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการฯ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โทร./แฟกซ์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๙๐ ต่อ ๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๑๓๔

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต

ด้วย พระมานัส ฐานิสโร (อุนเรื่อน) รหัสนิสิต ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต)

๑๐ / พ.ค. / ๕๕

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการฯ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โทร./แฟกซ์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๙๐ ต่อ ๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๓๔

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ชัชชัย ไชยสา

ด้วย พระมานัส ฐานิสฺสโร (อُنเรื่อน) รหัสนิสิต ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการฯ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม โทร./แฟกซ์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๙๐ ต่อ ๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๓๔

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ วันชัย สุขตาม

ด้วย พระมานัส ฐานิสโร (อุ้นเรือน) รหัสนิสิต ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๓๖๐/๕๖
15 พ.ค. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ
ธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. สถานที่ในการอบรม								
๑	การคมนาคมไปมาจากบ้านถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน	๑	๐	๑	๐	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๓	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาด ร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	บริเวณวัด สะอาดร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม	๑	๐	๐	๑	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๕	อาคารที่พัก ห้องพักและอุปกรณ์เครื่องนอน มีความเพียงพอและเหมาะสม	๐	๐	๑	๑	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
	๒. ด้านรูปแบบการอบรม								
๑	ขั้นตอนและวิธีการ ปฏิบัติสมถะ วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	กิจกรรมในการอบรมมีความหลากหลายและเหมาะสม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	ระยะเวลาในการอบรมแต่ละรุ่นมีความเหมาะสม	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	ตารางการอบรมในแต่ละวันมีความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	สื่อและอุปกรณ์ใช้ในการอบรมมีความพร้อมและเพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๓.ด้านเนื้อหาสาระ								
๑	เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	ใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ธรรมะมีเนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจง่าย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	เนื้อหาที่สอนสามารถปฏิบัติตามได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะได้อย่างดี	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕	เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
	๔. ด้านวิทยากร								
๑	มีความรู้สามารถตอบปัญหาของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	มีการตรงต่อเวลาตามตารางฝึกอบรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	พร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย	๐	๐	๑	๑	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

๑.พระมหากังวาล ธีรธมโม

๒.พระมหาฉัตรชัย ชยญาณเมธี

๓.พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต

๔.ผศ.วิชชัย ไชยสา

๕.อาจารย์ วันชัย สุขตาม

ภาคผนวก ค
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

Reliability

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.892	20

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
การคมนาคมไปมาจากบ้านถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวก	81.4667	62.257	.734	.880
อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน	80.9000	62.093	.778	.879
อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาด ร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม	81.3000	64.286	.392	.891
บริเวณวัด สะอาดร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อ การปฏิบัติธรรม	81.2000	62.166	.781	.879
อาคารที่พัก ห้องพักและอุปกรณ์เครื่องนอน มีความเพียงพอและเหมาะสม	81.4667	64.395	.578	.885
ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติสมถะวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความเหมาะสม	81.5333	56.257	.792	.876
กิจกรรมในการอบรมมีความหลากหลายและเหมาะสม	81.2000	64.234	.573	.885
ระยะเวลาในการอบรมแต่ละรุ่นมีความเหมาะสม	82.1333	65.913	.247	.898
ตารางการอบรมในแต่ละวันมีความเหมาะสม	81.6333	65.757	.261	.897

สื่อและอุปกรณ์ใช้ในการอบรม มีความพร้อมและเพียงพอ	81.2333	66.323	.474	.888
เนื้อหาสาระมีความเหมาะสม กับผู้เข้าปฏิบัติธรรม	81.0000	62.207	.608	.884
ใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ ธรรมะมีเนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจ ง่าย	81.4333	60.944	.653	.882
เนื้อหาที่สอนสามารถปฏิบัติ ตามได้	81.2333	64.116	.545	.886
ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจในเนื้อหา สาระของธรรมะ ได้อย่างดี	81.2000	66.786	.252	.895
เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้อง กับเหตุการณ์ปัจจุบัน	80.8667	66.740	.414	.889
มีความรู้สามารถตอบปัญหา ของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี	80.9000	64.645	.743	.883
มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอน ที่ดี	81.3333	65.126	.532	.886
มีการตรงต่อเวลาตามตาราง ฝึกอบรม	80.7667	68.461	.294	.892
มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำ การอบรมในแต่ละครั้ง	81.3000	65.321	.555	.886
พร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความ อดทนไม่เบื่อหน่าย	81.0333	66.102	.414	.889

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๑๗๓

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระครูสิทธิกิจธำรง เจ้าอาวาสวัดหนองตานิคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ฐานิสฺสโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในสังกัดของท่าน จึงขออนุญาตเคราะห้จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูสิทธิกิจธำรง
1 มกษ ๕๕

นมัสการมาด้วยความเคารพ

สุพล สุษะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดิศรธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
โทร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๒๕๓

๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕

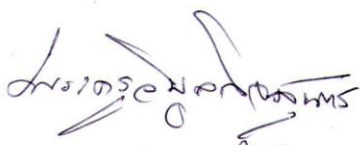
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิบูลกิจสุนทร เจ้าคณะอำเภอจอมบึง เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ฐานิสฺสโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๐/ก.ค. ๕๕

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๕๓

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายวินัย เชิงสว นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา จานิสโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

คัมภาลม

30 มิถุนายน 2555

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๕๗

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสหัส อุ่นเรือน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ฐานิสฺสโร รหฺสประจําตัวนิตฺ ๕๔๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติ
ธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุมัติเคราะห้จากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

อัมชาคม

30 มิถุนายน 2555

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๕๗

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายวันเพ็ญ ศิริพิน รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ฐานิสฺสโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุมัติจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ศรัทธา

30 มิถุนายน ๒๕๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๕๗

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑

๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายณพพร ดอนคำไพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ธาณิสฺสโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติ
ธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุญาตจากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ลิมทลป

๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/ ๑๕๗

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑

๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน คุณครูจรัญ สายหมี่ ครูโรงเรียนบ้านหนองตาเน็ด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมานัส ฉายา ธาณิสสรโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๕๑๔๐๔๐๑๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติ
ธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุมัติขอรับข้อมูลจากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ลัทธิคน

30 มิถุนายน ๒๕๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ติดต่อประสานงาน :

นางสาวดลนพร วราโพธิ์ โทร ๐๘-๔๓๖๐-๘๑๔๔

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม
เรื่อง
การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
 - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเรื่องการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
 - ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใดๆต่อท่านโดยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ของท่าน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือนี้อตอบแบบสอบถาม

.....
พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ้นเรือน)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวของท่าน

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติธรรม

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. อายุ

() ต่ำกว่า ๒๐ ปี

() ๒๐ - ๓๐ ปี

() ๓๑ - ๔๐ ปี

() ๔๑ - ๕๐ ปี

๓. อาชีพ

() ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ

() พนักงานเอกชน

() รับจ้าง

() แม่บ้าน

() นักเรียน/นักศึกษา

๔. ระดับการศึกษา

() ต่ำกว่าปริญญาตรี

() ปริญญาตรีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ คำชี้แจง แบบสอบถามเรื่องการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ
ธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘
โดยใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็น

๕ หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

๔ หมายถึง เห็นด้วยมาก

๓ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

๒ หมายถึง เห็นด้วยน้อย

๑ หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ ที่	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ ธรรม	ระดับความพึงพอใจ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.ด้านสถานที่ในการอบรม						
๑	การคมนาคมไปมาจากบ้านถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวก					
๒	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรมสะดวกสบายเป็นสัดส่วน					
๓	อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาด ร่มรื่นและสงบ เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม					
๔	บริเวณวัด สะอาดร่มรื่นและสงบเหมาะสมต่อ การปฏิบัติธรรม					
๕	อาคารที่พัก ห้องพักและอุปกรณ์เครื่องนอน มีความ เพียงพอและเหมาะสม					
๒.ด้านรูปแบบการอบรม						
๑	ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติสมถะวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความ เหมาะสม					
๒	กิจกรรมในการอบรมมีความหลากหลายและเหมาะสม					
๓	ระยะเวลาในการอบรมแต่ละรุ่นมีความเหมาะสม					
๔	ตารางการอบรมในแต่ละวันมีความเหมาะสม					
๕	สื่อและอุปกรณ์ใช้ในการอบรมมีความพร้อมและเพียงพอ					

ข้อ ที่	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติ ธรรม	ระดับความพึงพอใจ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๓. ด้านเนื้อหาสาระ						
๑	เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม					
๒	ใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ ธรรมะมีเนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจ ง่าย					
๓	เนื้อหาที่สอนสามารถปฏิบัติตามได้					
๔	ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะ ได้ดี					
๕	เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน					
๔.ด้านวิทยากร						
๑	มีความรู้สามารถตอบปัญหาของผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี					
๒	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่ดี					
๓	มีการตรงต่อเวลาตามตารางฝึกอบรม					
๔	มีการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำการอบรมในแต่ละครั้ง					
๕	พร้อมรับฟังข้อซักถามต่าง ๆ จากผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความ อดทนไม่เบื่อหน่าย					

ตอนที่ ๓ เป็นข้อมูลเสนอแนะเรื่องการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้า
ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑. ด้านสถานที่ในการอบรม

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๒. ด้านรูปแบบการอบรม

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๓. ด้านเนื้อหาสาระ

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านวิทยาการ

ปัญหา

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอเจริญพรขอบคุณในความร่วมมือกรออกแบบสอบถามครั้งนี้
พระมานัส ฐานิสฺสโร ผู้ทำวิจัย

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การปฏิบัติธรรม หมายถึง กระบวนการอบรมสั่งสอนวิธีการปฏิบัติธรรม เสริมสร้างให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ ประสบการณ์ ความชำนาญ โดยปฏิบัติตามระเบียบการอบรมของสำนักปฏิบัติธรรม

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามมติมหาเถรสมาคม และเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่คณะสงฆ์ไทยโดยมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกปฏิบัติ ดิพระกัมมัฏฐาน เจริญสมาธิปัสนา โดยมีเป้าหมายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดมีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ กระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมที่ตั้งอยู่ที่วัดหนองตาเน็ด ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึงจังหวัดราชบุรี โดยมี พระอธิการสถิตย์ สถิตติโก อายุ ๕๐ พรรษา ๑๙ เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด เป็นเจ้าสำนัก

ความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรม หมายถึง ความนึกคิดหรือความรู้สึกมีความสุขหรือความสบายใจต่อการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับคุณธรรม ตามกิจกรรมระหว่างการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการปลูกฝัง ฝึกฝน ยกระดับคุณธรรม

สถานที่ที่ใช้ในการอบรม หมายถึง ที่พักอาศัย ห้องน้ำห้องสุขา ห้องปฏิบัติธรรม สถานที่รับประทานอาหารที่พักผ่อนหย่อนใจที่จัดสรรในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

รูปแบบการอบรม หมายถึง แบบแผนหรือวิธีการ รวมถึงกระบวนการอบรมสั่งสอน เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ ประสบการณ์ ความชำนาญ โดยปฏิบัติตามระเบียบการอบรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

เนื้อหาสาระที่ใช้ในการอบรม หมายถึง ความรู้และแนวทางการปฏิบัติธรรมที่จัดเตรียมไว้สำหรับประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม

วิทยากรผู้ให้การอบรม หมายถึง ผู้ให้ความรู้ อบรมสั่งสอนเพื่อเสริมสร้างให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ ประสบการณ์ ความชำนาญตามแบบแผนที่กำหนดไว้

ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑) ท่านมีความพึงพอใจของประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘

๑.๑) ด้านสถานที่ในการอบรม

๑.๒) ด้านรูปแบบการอบรม

๑.๓) ด้านเนื้อหาสาระ

๑.๔) ด้านวิทยากร

๒) ท่านเห็นว่า ประชาชนต่อการเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑๘ ในปัจจุบัน มีปัญหา อุปสรรค อย่างไร

๓) ท่านมีข้อเสนอแนะ แนวทางในการ เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี อย่างไร

.....

พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ้นเรือน)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ประวัติผู้ทำวิจัย

ชื่อ	:	พระมานัส ฐานิสฺสโร (อุ่นเรือน)
เกิด	:	วันพุธที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖
สถานที่เกิด	:	๘๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
การศึกษา	:	นักธรรมชั้นเอก,
	:	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รปศ.บ.) วิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
	:	สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขา วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี รุ่นที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๕๔
อุปสมบท	:	วันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗
	:	โดยมี พระครูอินทเขมา วัดจอมบึง เป็นพระอุปัชฌาย์
สังกัด	:	วัดจอมบึง ตำบลจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
ตำแหน่งหน้าที่	:	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดจอมบึง
	:	เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภोजอมบึง
	:	ครูสอนพระปริยัติธรรม
	:	พระสอนศีลธรรม
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดจอมบึง
	:	ตำบลจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๕๐
	:	โทร.๐-๘๑๒๗๘-๒๔๙๔